
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XIII ■ Nr. 10 (143) ■ Octombrie 2022

Monumentul eroilor din Mihai Viteazu, Saschiz – Mureş

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Globalizare – OK, Globalism – ba!

Gheorghe PĂUN

Titlul sugerează deja ce aş vrea să spun aici, poate şi mai mult, dar tot detaliez puţin, pentru a elimina orice ambiguitate, mai ales că diferenţele/asemănările între conţinutul acoperit de cele două substantive sunt folosite adesea în dezbateri (TV), ca diversiune care să închidă gura celor care îndrăznesc să spună ceva rău despre subiect. Care subiect, globalizarea sau globalismul? Tocmai asta este diversiunea!...

Cum să (mai) vorbeşti de rău ceva inevitabil, care e peste tot, definitiv şi normal precum însăşi libertatea de a circula liber pe glob?! Întrebare-mirare justificată, satul global al lui McLuhan este o realitate evidentă, *lumea este tot mai mică,* uniformizată tehnologic, ştiinţific, financiar, totul circulă – oamenii, produsele, banii, ideile, nu se mai poate altfel, gata cu dezbaterea...

Corect, numai că acesta este doar… un sfert din chestiune. A constata că globalizarea este o realitate, o etapă inevitabilă a evoluţiei omenirii, nu exclude posibilitatea, ba chiar necesitatea de a discuta bunele şi relele acestei realităţi. *Ce, cât* şi mai ales *cum* globalizăm? Ce se câştigă şi ce se pierde? Orice lucru presupune o coloană, să zicem, *yin,* şi una *yang*, ca să folosesc termeni şi ei globalizaţi. Recenta pandemie ilustrează perfect ideea: globalizarea favorizează răspândirea molimelor, dar, pe de altă parte, terapiile, inclusiv vaccinurile, se caută mai eficient global, devin însă o afacere la rândul ei globală, cu toate consecinţele (rele!) cunoscute.

E însă nevoie să trecem la a doua parte a dezbaterii. Globalizarea este un proces, evident, inevitabil. Că el poate fi influenţat, direcţionat, folosit de oameni, de cei care *pot* face asta şi care *au interes* s-o facă, e o altă evidenţă, care nu trebuie omisă. Iar oamenii nu sunt deloc îngeri… (Am parcurs de curând o carte, *How Much Inequality Is Fair?*, de Venkat Venkatasubramanian, Columbia Univ. Press, 2017, care trage o concluzie aforistică memorabilă: „Capitalismul trebuie salvat din mâinile capitaliştilor!”…)

„Aprob” (resemnat) globalizarea cu fadul barbarism OK, folosit pretutindeni, dar cu etimologie incertă, pentru a sugera „centrarea” globalizării pe partea occidental-anglofonă a lumii, dar atrag atenţia asupra substantivului al doilea, globalismul… Doctrină, ideologie, *ism* adică, oengeuri şi oengişti, metaoengeuri şi

sforari, corporaţii, politicieni, progresişti, miliardari, „filosofi” unii (precum „simpaticul bătrânel” GS, cel cu societatea deschisă, cel cu atâţi discipoli şi mercenari în toată lumea, la noi jenant de mulţi, printre ei destui rudimentari, dar şi filosofi fără ghilimele). Toate acestea şi toţi aceştia amestecă agresiv globalizarea, să-i zicem, tehnologică, cu cea social-spiritual-morală. Decretând bune toate ciudăţeniile pe

care le imaginează ciudaţii din „cătunul” lor şi încercând să le impună pe toate „uliţele” satului global. Zgomotos, agresiv, profesionist. Dacă te opui, se „dă ordin pe unitate” (expresie TV) şi se porneşte o veritabilă campanie împotriva „învechiţilor”, „discriminatorilor” – se pot ţinti persoane, categorii, chiar popoare. Pot căuta explicaţii (şi nu e greu: „Cui prodest?”, mai modern, „Follow the money!”), dar rămân la constatări, la sublinierea faptului că globaliştii (doctrinari) sunt activi până la neruşinare în câteva direcţii de mare impact: religia, familia, morala, tradiţiile, identitatea naţională.

Au experimentat fel de fel de bazaconii la ei acasă, apoi trec agresiv la „export”. Evident, ce fac ei între ei, la ei, e treaba lor, să fie la ei!, greaţa-furia mea începe atunci când se erijează în educatori planetari şi se ocupă de… nepoţii mei! Nimic nu poate justifica agresiunea asupra copiilor. Se înţelege, mă refer mai ales la genderism, amoralitate, ateism, dar nu numai – canabisul şi ciorba de lăcuste sunt alte două exemple, iar lista e lungă. Aberaţii care mă lasă perplex, din mai multe puncte de vedere: Cine le inventează pe toate? Chiar crede cineva în ele? Oare lumea „civilizată” nu-şi dă seama că-şi face sieşi rău? Se vorbeşte de un secol şi mai bine despre *declinul* Occidentului, în ultima vreme chiar despre *sinuciderea* sa. Iar *aberoizii* (i-am numit undeva astfel şi nu mă dezic) parcă-s mai insistenţi ca niciodată. Aberoizii europeano-americani (Canada este inclusă, îi adaug cel puţin pe cei din Noua Zeelandă şi Australia). În contrast, Asia (includ Rusia şi Lumea Arabă), Africa, America de Sud îşi văd, în general, de treabă. Prevăd (nu e premoniţie, e simplu raţionament cauzal) o vreme destul de apropiată în care Occidentul se va slei, măcinat de promiscuitate morală, corupţie, birocraţie, consumerism, anarhie, şi nu numai că se va prăbuşi, precum Imperiul Roman, cu care se face adesea comparaţia, ci va fi şi o ţintă pentru un nou val de migraţii masive, cu precădere dinspre fostele colonii. Atunci se va vedea „globalizare”... În acelaşi timp, partida de *weiqi* (GO) pe care China o joacă, tenace şi eficient, pe harta lumii se va încheia. Câştigătorul se ştie de pe acum – mai ales că este vorba despre un abandon, anunţat din timp…

De-asta am pus un semn de exclamare după expresiv-arhaicul *ba!* Să-l rostim, aşadar, cât mai este vreme, altfel vinovaţi prin tăcere vom fi… Iar nepoţii, victime…

Toate-s vechi şi nouă toate...

De câte ori ziarul guvernamental se prezintă dinaintea alegătorilor, nu e nimic bun în ţară care să nu se datorească ideilor liberale; când e însă vorba de relele economice şi sociale, atunci conservatorii au guvernat ţara, ei sunt de vină la toate. Cu toate acestea, lucrul trebuie judecat cum este; ideile liberale în aplicarea lor trebuie luate cu rezultatele cele bune şi cele rele şi să li se facă bilanţul, ca să vedem cui i-au folosit şi cui i-au stricat.

Să zicem – *posito sed non concesso* – că înaintea erei liberale nu era nimic în ţară. Averi mari nu erau, dar nici mizeria nu era cunoscută. Cu ocazia discutării legii rurale în cel dintâi Parlament al României unite, d. Kogălniceanu citea documente prin care arăta că pământul era atât de larg încât ţăranul putea să-şi înfigă plugul oriunde i-ar fi plăcut, fără să-ntrebe al cui e locul, şi că n-avea să dea decât una din zece a produsului. Codul Caragea prevede tot una din zece. În fine, proiectul de-mproprietărire de la 1848, prezentat de proprietari, dă ţăranilor oricât pământ ar dori şi oriunde l-ar dori, în posesiune ereditară, dând una din cinci la arături şi una din trei la fâneţe (nefiind aci altă muncă decât coasa şi strânsul). Ţaranii erau săraci atunci, dar nimenea nu era bogat. Meseriile erau şi ele ocrotite. Cineva trebuia să-şi fi învăţat meşteşugul bine pentru a-l putea exercita. Libertatea de comerţ nu exista pentru obiectele de prima necesitate. Se socotea preţul grâului şi al vitelor, se adăuga câştigul legitim al negustorului, încât pâine, carne, lumânări aveau preţuri taxate şi cât se poate de reduse. Nu erau atâtea case frumoase în Bucureşti, nu atâtea trăsuri strălucite, nu erau străzi pavate cu pietre aduse din Scoţia şi din Belgia; bugetul amânduror ţărilor nu era decât de vreo 20 de milioane; o mie de oameni – boieri li se zicea, cu şi fără cuvânt – guvernau ţara, bine-rău cum o fi fost, însă foarte ieftin. Iată că, deodată cu Unirea, vine la ordinea zilei era liberală.

Nu se poate tăgădui că Vodă Cuza era liberal; autoritar da, însă democrat autoritar, liberal autoritar. Dacă ne aducem aminte de elementele numeroase pe care Vodă Cuza le-a ridicat pentru a le opune boierilor şi ne uităm azi împrejuru-ne, le vedem pe toate foarte sus, le vedem constituind… partidul roşu, excepţie făcând poate de capi. Abia doi ani trec de la Unire şi bugetul cheltuielilor se ridică de la 20 la 40, 48, 50 milioane. E drept că poporul primeşte o sumă de libertăţi; dar orice libertate nouă, de care până în ziua de azi încă nu e în stare a se folosi, corespundea cu cheltuială căci libertatea, chiar dacă n-o ştii s-o întrebuinţezi, e scumpă. Înainte boieri, adică funcţionari mari şi mici, plătiţi şi gratuiţi, erau o mie de toţi. Vodă Cuza introduce autonomia comunală şi judeţeană; în fiece comună câte un primar, ajutor, notar, vătăşei, toţi plătiţi; în locul a o mie de boieri de ai Regulamentului se nasc în ţară, ca iarba din pământ, 40 pân-la 50 de mii de boieri noi, săraci dar fuduli şi pretenţioşi, aşteptând să fie slujiţi de alţii, văzând în poziţia lor improvizată un mijloc de-a trăi din munca altora. Toată această aristocraţie nouă ţine bani. Pârcălabii şi vornicii cei vechi, vatamanii şi bătrânii satului nu ţineau nimic. Pe lângă aceea că bugetul general al statului era de două ori şi jumătate mai mare, fiece centru mic de populaţie era încărcat cu cheltuieli comunale de zeci de mii de franci pe an. Aproape tot ce câştigă ţăranul i se escamotează sub titlurile cele mai diverse de către organele politice: statul, judeţul, comuna. Mai intervine o foamete generală; ţăranul se împrumută ca să poată trăi de pe-o zi pe alta; cu toate acestea, perceptorul vindea căldările de pe foc.

În fine, regimul percepţiei, precum şi regimul în genere, se discreditează şi o conspiraţie aduce, în locul liberalismului autoritar, liberalismul pur. Se durează o Constituţie – cea mai liberală din Europa – în care se stipulează egalitatea deplină a străinului cu românul în ţara acestuia, fără a se ţine seamă că superioritatea economică şi de cultură a străinului îl face pe acesta, prin natura lucrurilor, stăpân românului. În toată opera aceasta de liberalism cosmopolit nu e un articol de incolat, care să mărginească relaţiile dintre străinul cult, abil, cu deprinderi economice fixate, şi între românul incult, naiv şi deprins numai cu munca grea a câmpului. Din cauza aceasta, până-n ziua de azi, ţăranul îşi vinde grâul cu 30–40 la sută mai ieftin decât proprietarul, arendaşul sau alţii. Fiecare-l înşeală şi nimeni nu-i deschide ochii. Imediat vine şi era drumurilor de fier. E drept că ele încărcau o ţară săracă cu o datorie de sute de milioane pe 90 de ani înainte, dar articolele de lux veneau mai grabnic din străinătate, noua aristocraţie se putea înţoli mai cu înlesnire. Şi pe când fiece sezon arunca petecăriile de dincolo de graniţă pe umerii românului, străinii ce le introduceau îşi fixau frumuşel capitalul realizat din aceste petece, ridicând prăvălie după prăvălie, palat după palat în Bucureşti. Într-adevăr, imens progres! În sfârşit, cu mila Domnului, d. Brătianu mai vine un al doilea rând la putere, înmulţeşte iar funcţiile, ridică bugetul cheltuielilor în şase ani cu 40%, mai face drumuri de fier, se mai ridică palate la Bucureşti, în acelaşi timp în care se vinde cămaşa de pe ţăran, ba se vinde el însuşi rob cu braţele.

Dacă toate acestea nu s-or fi chemând progres, apoi nu mai ştim ce e progresul.

Românul se preface a fi atât de naiv pentru a număra anii câţi au fost conservatorii la putere şi găseşte că sunt mai mulţi decum ar fi stat liberalii. Da! asta vrea să zică a confunda „cauza" cu „timpul", lucruri care n-au a face una cu alta. Cauza marii datorii publice sunt drumurile de fier şi înmulţirea funcţiilor şi această cauză li se datoreşte liberalilor de toată mâna. Cincizeci de ani ar fi putut sta conservatorii după votarea concesiei Stroussberg şi anuitatea tot ar fi avut s-o plătească. Prezenţa lor la putere nu desfiinţa întru nimic angajamentele luate în numele ţării de roşii, prezenţa lor la putere nu putea reduce capitalul unei datorii contractate de alţii, tot aşa precum ea nu putea lua legilor organice caracterul lor liberal-cosmopolit care li s-a imprimat de roşii.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Nu-ntrebaţi câţi ani au stat unul şi celălalt la putere, ci ce-au făcut fiecine în aceşti ani. Conservatorii n-au făcut nimic – să zicem – s-au opus numai cu îndărătnicie la binele ce voiaţi a-l realiza. Dumneavoastră aţi făcut totdeauna ceva, şi ceva rău. De câte ori partidul liberal a fost în fruntea ţării, el a creat câte-o cauză permanentă de mizerie, pe care urmaşii lui n-au mai putut-o desfiinţa. Şi încă – de-aţi putea face tot ce voiţi! De aţi putea introduce eligibilitatea magistraturii şi cu ea împreună venalitatea ei şi nesiguranţa averii; dac-aţi putea desfiinţa colegiul I, înecându-l într-al patrulea, pentru ca să nu mai fie cu putinţă de-a alege un singur deputat independent – atunci opera ar fi încoronată. Atunci în adevăr ţara, avere publică şi averi particulare ar deveni proprietatea exclusivă a unei coterii lacome de aur câştigat făr-de muncă şi de demnităţi acaparate fără ştiinţă şi merit.

Să nu confunde *Românul* timpul în care efectele unei cauze durează cu cauza însăşi. În acest timp, şi după ce veninul liberalismului cosmopolit a pătruns în România, fără îndoială şi conservatorii au trecut pe la putere. Dar în contra unor rele organice, infiltrate de alţii, ei n-au dispus de mijloace destul de energice şi n-au dispus de ele pentru că ar fi compromis poate şi mai mult starea socială. Machiavelli zice: un rău politic se poate vindeca pe cât timp puţini îl văd; când îl vede toată lumea, el nu mai e de vindecat. Putrejunea moravurilor private produsă prin declasarea generală îşi are reversul în putrejunea şi libertinajul moravurilor publice; într-o ţară de oameni declasaţi şi moraliceşte căzuţi statul nu poate fi decât icoana lor; el nu va fi un sanctuar, ci un lenociniu. Nu se poate aştepta de la un partid, oricât de onest şi de energic ar fi, de-a schimba ca prin minune relele organice pe care alţii le-au introdus. Căci răul se introduce lesne.

Roma a putut fi arsă într-o zi, pe când pentru zidirea ei s-a cerut o mie de ani.

(*Timpul*, 21 septembrie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Defăimarea lui Eminescu (II)

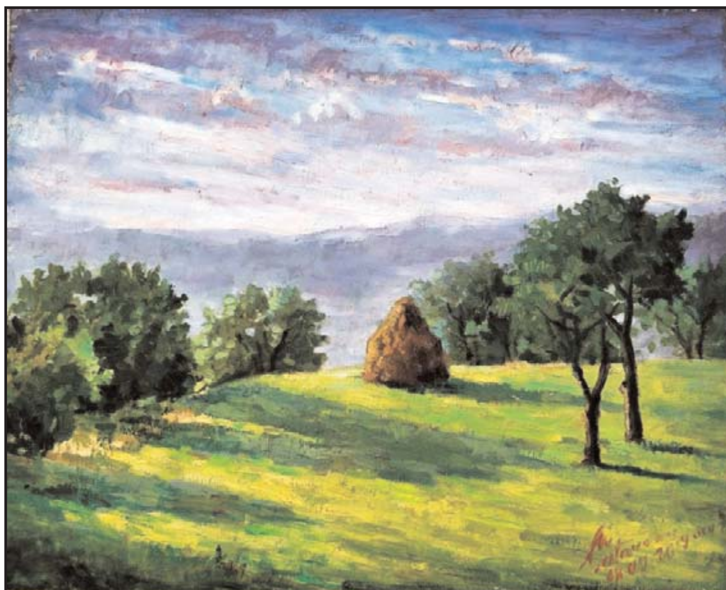
Horia BĂDESCU

Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înţelege.

Comentând atacul lui Panait Istrati din *Adevărul literar şi artistic* (21 septembrie 1924), Constantin Cubleşan notează, cu referire la scandalul din *Dilema:* „Scandalul de acum, din jurul *naţionalistului* Eminescu, se dovedeşte că nici măcar nu e original, repetându-l *ad litteram* pe cel din 1924 din cazul Panait Istrati (ideile şi expresiile sunt aproape identice), care devine astfel unul simptomatic pentru acei intelectuali români care, dispreţuind tot ce ţine de calitatea noastră naţională, mizând numai pe valorile universalităţii, îl tratează pe poet ca pe un «ciomăgar de stradă», după expresia autorului *Chirei Chiralina*, desigur, «în lumina unei gândiri moderne bine cugetate», ca să folosesc cuvintele aceluiaşi". Direcţia Istrati e fructuoasă. La aproape un secol, ciomăgarul istratian devine un „cusurgiu pătimaş", „agresiv" şi „ultraconservator", practicând „un naţionalism coleric" în comentariile unei distinse poete şi teoreticiene clujene. Dar chiar înaintea Domniei Sale, prin 2002, Horia Roman Patapievici ţinea să demonstreze într-un articol din *Flacăra*, pe care C. Cubleşan îl reproduce în întregime, că „Pentru noua tablă de valori acceptate, Caragiale a fost găsit «politic corect», în timp ce punerea lui Eminescu la patul lui Procust al noului canon importat din «ţările progresiste» a arătat fără dubiu că *fostul poet naţional* al României clasice e «politic incorect»". Mai mult, demonstrează „filosoful", fostul poet naţional nu mai poate fi profund, nici interesant, categorii care nu mai sunt la modă acum sau vizează valori dintr-un alt areal, iar din punct de vedere politic e irecuperabil. Bref: „Pentru nevoia de chip nou a tinerilor care în cultura română azi doresc să-şi facă un nume bine văzut în afară, Eminescu joacă rolul cadavrului din debara." Motivaţia finală e halucinantă pentru cineva care pretinde a avea exerciţiul gândirii! Şi să mai reţinem ceva care pune punctul pe i, în ceea ce priveşte adevăratul motiv al încrâncenatei campanii de defăimare a poetului din ultimele decenii: dorinţa imberbilor justiţiari culturali de a-şi „face un nume bine văzut". Unde? „În afară."

De fapt nu „vetusteţea" operei şi ideologiei lui Eminescu deranjează juna falangă progresistă, ci statutul de *poet naţional* al acestuia, faptul că, „de-a lungul unui secol de posteritate", el s-a transformat într-un „mit cultural" ce depăşeşte, ca „fenomen", cu mult „marginile literaturii", aşa cum subliniа distinsul eminescolog care este Ioana Bot în argumentul proiectului de studiu realizat pentru Colegiul „Noua Europă" din Bucureşti în perioada 1997-1998, proiect analizat cu atenţie în cartea dlui Constantin Cubleşan, care sesizează mutaţia subtilă realizată de către aceasta, transferând accentul de la sintagma de poet naţional, „concept ce irită şi inflamează spiritele", la aceea de „mit cultural", un orizont mult mai reducţionist, care permite speculaţiile tematice pe marginea conceptului, mai „lejere" şi mai puţin „periculoase". Cu aceeaşi inteligentă prudenţă, cercetătoarea face, pe de o parte, constatarea că, în perioada dată, e vorba despre o „criză identitară" a unei culturi care are în centrul ei „figura mitică, identitară prin excelenţă" a lui Eminescu, criză manifestată nu în depăşirea modelului, ci în „incapacitatea (încă) de a ne detaşa de el, o asumare pasională a lui, în negaţiile ca şi în afirmaţiile sale", iar, pe de altă parte, că trăim şi o „criză a valorilor", în cadrul căreia, „situat în vârful canonului de mai bine de un veac, Eminescu devine, firesc, obiectul de discuţie, în convulsiile unui orizont cultural aflat într-o dramatică restructurare". Pe scurt: „Eminescu nu mai e la modă deoarece nu mai dă «bine» (...) pentru noua tablă de valori acceptate", vorba dlui H.R. Patapievici.

Numai că aceste convulsii canonice vizau nu doar orizontul cultural, ci şi unul mult mai larg, orizontul socio-politic, unde interferenţa ideologică pare a fi devenit factorul determinant. Iar cei doisprezece „magnifici", studenţii participanţi la proiect, nu au nici inteligenţa, nici capacitatea de analiză şi nici cultura dascălului lor, aşa încât, mai ales prin Doru Pop, *leur chef de fil* cum apreciază C. Cubleşan, plasează discuţia în acest al doilea orizont, evidenţiind faptul că „majoritatea miturilor culturale se transformă în stereotipii de gândire, fără legătură cu sistemul de referinţă la care trimite" (ca şi mitul bietului Eminescu, Ct.C.). Prin urmare, preluând ideea lui Cărtărescu despre „sciziunea între imaginea poetului şi realitatea lui organică", se obstinează a demonstra „adaptabilitatea şi ambivalenţa personajului real", „extrem de flexibil şi de docil", oarecum *duplicitar*, „un vagabond prin excelenţă", cu un „stil de viaţă" potrivit mai degrabă unei „lumi asociale", un gazetar care scria de porunceală, „un produs ideologic, instrumentat politic". O asemenea sarabandă de insolenţe şi invective, care-i conturează poetului un portret detestabil, nu poate conduce decât la concluzia, subliniată de Constantin Cubleşan, că „neamul nu îşi poate alege un asemenea idol sau, dacă şi-l asumă, înseamnă că aşa este însăşi fiinţa sa, caracterul său profund". Să o reţinem, fiindcă această deliberată asociere între

„păcatele" poetului naţional şi cele ale neamului său – pe care el nu şi-a îngăduit să-l certe vreodată decât cu amara vorbă „neamul nevoii" – face parte dintr-o subtilă modalitate de descalificare, de denigrare deopotrivă a lui Eminescu şi a naţiunii, pe care o vom reîntâlni şi în contaminarea dintre limbajul agresiv al gazetarului şi cel al românilor făcută de dna Ruxandra Cesereanu, dar şi de alţii. Prin urmare, punctează Doru Pop: „Toate infirmă ipoteza grandioasă a omului perfect, a cărui existenţă desăvârşită ar fi dincolo de condiţionările sociale". Trimiterea e evidentă către Constantin Noica, preopinentul ieşind cu bună ştiinţă din parametrii propuşi discuţiei. Pentru că dl Doru Pop pare a nu înţelege că *deplinătatea* nicasiană referă la arheitatea substanţei spirituale şi culturale a universului eminescian şi nu la existenţa poetului. Mai mult, el afirmă, cu nonşalanţa unui tip de lectură străin unui filolog care se respectă, că „atitudinea pesimistă şi disperarea eminesciană sunt truisme niciodată verificate"(?!), pentru a atinge apogeul în afirmaţia că „în modernitatea noastră tarele sale pot fi identificate toate în stratul adânc al eminescianismului". (Să reţinem!) Pentru a concluziona: „Ieşirea din modernitate înseamnă implicit ieşirea de sub spectrul eminescian." *Quod erat demonstrandum!*

În realitate, ceea ce deranjează cel mai mult în cazul Eminescu este asumarea lui ca *poet naţional.* Sunt aici două aspecte care exced calitatea excepţională a poeziei sale: 1. Acest loc singular pe care i l-a acordat naţiunea din care face parte. 2. Desemnarea conceptului identitar al modernităţii istorice, naţiunea/naţionalismul, ca inamicul public al globalismului şi progresismului. Cât priveşte primul dintre aceste aspecte, e interesant de ce doar lui i s-a oferit această cunună într-o galerie care numără nu doar foarte mari poeţi în sensul estetic al calificativului, ci şi care asumă a fi „suflet din sufletul neamului meu", poeţi „ai pătimirii noastre", „ai spaţiului mioritic", ai aurăriilor potrivite din cuvintele străbunilor? Desigur există conştiinţa că de la el începe poetica superioară a limbii române: „Eminescu înseamnă pentru poezia românească nu numai culmea cea mai înaltă, dar şi linia de demarcaţie de la care începe un alt tărâm, un alt peisagiu, o altă eră a lirismului nostru" (Mircea Anghelescu, citat de C. Cubleşan), fiindcă, precum ar spune în limbajul lui înflorit Sadoveanu, de la el „poezia română se înalţă ca-ntr-o fălfăire de păuni şi ca-ntr-un colb de pietre scumpe", se căftăneşte. „Prin Eminescu apare în cultura şi în literatura noastră GENIUL", va afirma, într-o alocuţiune ţinută la München în 2001 şi analizată de Constantin Cubleşan, criticul Gelu Ionescu. El apare „ca un tumult vizionar uriaş, un sentiment fundamental al perfecţiunii, o vocaţie a limbii transfigurată în cântecul cel mai pur, (...) reformulează limba poeziei române, îi dă dimensiunea metafizică, îi adaugă sunetul cristalin al perfecţiunii, se luptă cu ea, lasă în urmă ezitări, dar îi aduce triumful definitiv al capodoperei". Ce departe suntem de lumea celor pentru care Eminescu nu mai înseamnă mare lucru! Presiunea contextului, a noului canon, e însă mare şi criticul refuză sintagma „poet naţional": „Ideea că el ne reprezintă în faţa umanităţii ca *summum* al specificului mi se pare de-a dreptul falsă, inadmisibil reducţionistă, (...) pentru că lumea s-a schimbat în profunzime de la moartea sa". Ca şi cum specificul naţional ar fi o chestiune de modă, ceva care poate să fie schimbat la fiecare turnantă a istoriei! Însă asupra turnantei de ton a criticului vom reveni.

După cum remarca C. Cubleşan, prin alăturarea discursurilor, afirmaţia face pereche cu „celebrele" opinii ale dlui Lucian Boia, pentru care mitul de „exponent suprem al spiritualităţii româneşti" este doar un produs al *fabricii de mituri* „conspiraţioniste". Nici ca gazetar, zice dânsul, poetul n-a prea fost „*vrun lucru mare*" pentru cancelariile europene, cum nu este, prin intraductibilitatea sa, pentru tabloul literaturii universale. „Eminescu nu e (în viziunea dlui Boia, n.n.) decât «un autor de dicţionar», enciclopediile pomenindu-l «alături de diverşi alţi *iluştri necunoscuţi* ai diverselor naţii»." Domnul Boia, conchide criticul clujean, „este liber să-şi exprime opiniile". Numai că, îmi amintesc vorbele *baciului* Romul Ladea (un mare sculptor român, pe care l-am cunoscut destul de îndeaproape): „E bine să te uiţi, întotdeauna, gura cui zice!"

Însă, cu adevărat important este faptul că, dincolo de orice consideraţii docte, Eminescu a fost resimţit, până şi de aceia care nu au ştiut să conceptualizeze acest sentiment, poate tocmai de aceea mai profund şi sincer, ca indisolubil legat de sufletul şi destinul poporului său, ca purtător al arheităţii etnice, al constantelor axiologice ale spiritualităţii şi vieţuirii româneşti. El a exprimat poetic, la modul superior, acele nuclee coagulante ale dăinuirii neamului, acele constante mai presus de traducerea lor în specificitatea unui timp istoric. Este ceea ce se simte obligată să sublinieze şi dna Ioana Bot în studiul *Istoria şi anatomia unui mit cultural,* pe care Constantin Cubleşan îl consideră, pe bună dreptate, „un studiu temeinic, care pune în discuţie într-adevăr, o problemă gravă, aceea a devalizării mitului Eminescu, real, a calităţii lui de «poet naţional», reală, prin supralicitarea *evocării* acestuia". Şi scrie dna Ioana Bot, întrebându-se ce ar mai putea să aibă comun modelul poetic eminescian cu creaţia scriitorilor actuali: „De fiecare dată când cultura românească (şi, lucru evident, şi societatea românească! N.n.) traversează o criză, ea apelează la Eminescu" (la mit ca şi la operă), pentru a găsi într-însul motive, „legitimări şi soluţii". Fiindcă „proteiformă, complexă, uneori contradictorie, opera lui conţine mereu ideile potrivite, ideile «bune» şi frazele de care avem nevoie". Prin urmare, îşi continuă argumentaţia Domnia Sa, mitul Eminescu este o invenţie(!?) necesară, poetul întrupând „salvatorul absolut", pe care îl percepem ca atare „pentru că am fost educaţi să o facem". Problema e că nici cultura, nici naţiunea n-ar face apel la acestea dacă ele ar fi doar invenţii! Pe de altă parte, iertat să fiu, dar nu mă recunosc în Eminescu pentru că am fost educat să o fac, ci pentru că opera lui răspunde nevoilor mele de scriitor şi de român al veacului XXI. Şi apoi, calitatea de exemplară expresie a spiritului naţional a poetului, pe care o percep şi o consideră ca atare Rosa Del Conte, Alain Guillermou, George Bernard Shaw, Silvia Pankhurst etc., să fie tot o chestiune de educaţie?

→

Derapajele raţiunii în Europa postbelică

Dan ANGHELESCU

Experienţa cea mai funestă cu care a avut de-a face umanitatea secolului nostru (sec. XX) este aceea că raţiunea însăşi este coruptibilă. (Hans-Georg Gadamer)

„…În moştenirea lui 1789, libertatea cedează (în Franţa) în favoarea egalitarismului care are mari legături cu despotismul, cu nivelarea tuturor spre partea de jos şi sunt plebiscitate extremele. /…/ Este ceea ce determină extrema stângă ca, în problemele sociale, să ceară pedepsirea celor favorizaţi mai degrabă decât îmbunătăţirea sorţii tuturor. Trebuie pedepsiţi bogaţii: săracii vor obţine de aici o satisfacţie simbolică. (Pascal Bruckner)

În orizontul anilor '50, pentru intelectualii refugiaţi din România, Franţa, dintotdeauna considerată o a doua patrie, teritoriu al spiritului de libertate, tradiţionalul ocrotitor al exilaţilor de pretutindeni, se vădea acum, în mod surprinzător, cu totul altfel decât s-ar fi putut anticipa cu unul sau două decenii mai înainte. Schimbările erau fundamentale şi ele se concretizau în poziţia pe care intelighenţia franceză le exprima cu privire la ţările din Est. Latinitatea limbii, legăturile vechi (politice şi nu numai) existente la finele veacului XIX şi în anii de început ai veacului următor, influenţele vaste pe care cultura franceză le exercitase de-a lungul vremurilor asupra intelectualităţii româneşti, motivaţii şi argumente care vreme îndelungată determinaseră o relaţie specială a Franţei cu România, îşi pierduseră orice relevanţă.

Dubla mitologie a marxismului şi a revoluţiei cunoscuse o amploare pe care cu ceva vreme mai înainte românii, acum aflaţi în exil, cu niciun chip n-ar fi putut să şi-o imagineze. La finalul războiului, în Franţa, ca de altfel în întreaga Europă de Vest, confruntarea acerbă dintre fascism şi democraţie fusese aproape instantaneu înlocuită de o alta, la fel de violentă: comunism versus anticomunism. Însăşi ideea de cultură pe vechiul continent tindea să fie transformată în câmp de luptă. Violenţa, maniheismul, soluţiile extreme privind nimicirea totală a adversarilor şi, mai ales, tonul controverselor conturau tabloul unei lumi polarizate în opţiuni absolut ireconciliabile. „Victoria concepţiei corecte însemna pur şi simplu lichidarea, distrugerea celeilalte", va scrie, ulterior, unul dintre junii aderenţi de atunci ai stângismului. (Mlynar, 1980: 2)

Falacioasele promisiuni ale utopiei comuniste exercitaseră deja o irepresibilă fascinaţie asupra tinerilor intelectuali, dar mai ales asupra scriitorilor şi artiştilor. Convertiţii şi chiar neconvertiţii la comunism îşi declarau în toate chipurile admiraţia pentru sovietism, pentru glorioasa Armată Roşie, dar şi pentru reformele sociale ale URSS-ului, care, de la un anume moment încoace, se vor dovedi amăgitoare şi – de altfel – inconsistente. În cele din urmă, era incontestabil că pentru o anume parte a intelectualităţii occidentale, dar mai ales pentru aceea franceză, comunismul căpăta un aspect tot mai pronunţat care nu mai avea nimic în comun cu acela al unei convingeri şi, tot mai evident, tindea să devină un soi de credinţă, dacă nu chiar o religie. Intelectualii francezi nu vor avea ezitări în a debita afirmaţii năucitoare, cum au fost cele emise de Paul Éluard în 1948, când se confesa în faţa bucureştenilor: „Vin dintr-o ţară în care nimeni nu mai râde, nimeni nu mai cântă. Franţa e în umbră. Voi, însă, aţi descoperit strălucirea Fericirii." (Judt, 2011: 204) Aceasta cu toate că Éluard avea deja neclarităţi asupra modului în care politica sovietică aborda fenomenul culturii, dar, specific intelighenţiei franceze, nu cuteza să critice tezele lui Jdanov, ceea ce ar fi însemnat, potrivit unui pretins progresist, abatele Boulier, *să faci jocul imperialiştilor.* (*Ibidem*: 205)

Deşi popoarele din răsăritul Europei (Cehia, Ungaria, Polonia, România şi toate celelalte ţări căzute sub ocupaţia sovietică) fuseseră practic evacuate cu totul în afara civilizaţiei europene, catastrofa pe care erau silite să o traverseze, cu abominabile consecinţe, avea să treacă aproape neobservată pentru intelighenţia occidentală. Dar – precum observa Tony Judt – *rusofilia intelectualităţii franceze* va atinge apogeul tocmai „în perioadele de maximă cruzime a regimului: 1935-1939 şi 1944-1956. Scriitorii, profesorii, artiştii, învăţătorii şi jurnaliştii îl admirau adesea pe Stalin, nu în ciuda greşelilor sale, ci din cauza lor. Persoana şi cultul său erau mai seducătoare când ucidea oameni la scară industrială sau când procesele-spectacol dezvăluiau faţeta teatral-macabră a comunismului sovietic. (…) Păcatul fatal al fascismului fusese legat de obiectivele sale specifice. Ţelurile comunismului, însă, erau impecabil de universale şi transcendente." (*Ibidem*: 204, 205)

Cu evidentă premeditare, Occidentul se refugia într-o zonă de vizibilă opacitate şi refuz faţă de tot ceea ce putea să-l contrazică în neţărmurita lui sovietofilie. Aceasta cu atât mai mult cu cât mărturiile şi acuzele deveneau tot mai numeroase şi tot mai dificil de ignorat. Elocvente, dintr-o asemenea perspectivă, sunt scrierile lui Pierre Rigoulot, apărute sub o foarte grăitoare titulatură: *Imaginea lagărelor sovietice în Franţa: un revelator al totalitarismului.* Era vorba în fond despre o mică şi limpede istorie care înregistra, începând cu anul 1928, când apăruse cartea lui Raymond Duguet *O ocnă în Rusia roşie: Solovki, insulă a foamei, a supliciilor şi a morţii,* o circulaţie intensă în public. Era adus în atenţie unul dintre primele lagăre sovietice, situat în regiunea Mării Albe. În acelaşi an fuseseră publicate şi memoriile lui Iuri Bezsonov, sub un titlu şi el cât se poate de semnificativ pentru oricine ar fi fost interesat să cunoască adevărul: *Cele 26 de închisori ale mele şi evadarea mea de pe Solovki.* La cele de mai sus se mai puteau adăuga amănunţitele informaţii asupra lagărelor şi represiunilor din URSS cuprinse în raportul redactat în 1932 de Rafael Abramovici, unul dintre principalii reprezentanţi ai menşevicilor pe lângă Internaţionala Socialistă. Cu neputinţă să treacă neobservate, pe lista mărturiilor despre adevărata faţă a totalitarismului comunist aveau să apară şi alte documente perfect edificatoare. Astfel, un bun prieten al lui Panait Istrati, Boris Suvarin, publica în 1935 cartea lui despre *Stalin* şi în 1936 – *Bilanţ al terorii*. Lui André Gide îi apare în 1936 celebra *Întoarcere din URSS*, precum şi o *reluare* a temei în *Retuşurile* publicate în anul următor, făcând cunoscute miile de deportări. Alături de toate acestea se vor mai adăuga scrierile unor Ivan Solonievici (*Sârma ghimpată roşie*), Anton Ciliga (*Ţara marii minciuni*), mărturii zguduitoare ce dau contururile sinistre şi convingătoare ale universului concentraţionar al Rusiei Sovietice. Relatările respective nu mai lăsau nicio îndoială asupra caracterului inuman al comunismului (deficienţele condiţiilor de muncă, de hrană şi igienă, represiunile criminale îndreptate împotriva unor întregi grupuri sociale şi etnice, a unor oameni nevinovaţi cărora li se nega dreptul la viaţă şi normalitate).

Nimic dintre toate acestea nu va fi în măsură să schimbe în Franţa refuzul de a asigura o percepţie a esenţei reale a comunismului sovietic, deşi cifrele avansate deveneau ameţitoare: 16 milioane de bărbaţi şi femei deţinuţi în lagăre. Comuniştii francezi vor continua cu obstinaţie să nege vehement aceste realităţi. J.P. Sartre va continua să susţină că URSS-ul reprezintă unica tabără a progresului şi a păcii. Cât despre sinistrele lagăre ale morţii din lumea sovietică, acestea, va spune el, „...nu sunt parte integrantă a esenţei sale. Ele sunt poate o necesitate, dar o necesitate provizorie." (Rigoulot, 2008: 578)

→

Doamna Ioana Bot oferă, însă, în pertinentele sale observaţii, şi motivul pentru care detractorii poetului s-au şi se înverşunează împotriva sa: faptul că bunele şi relele românităţii, care, ca în cazul oricărei alte naţiuni, sunt endemice, îşi află oglinda în complexa, proteiforma-i operă şi cugetare, care le glorifică pe primele şi le amendează drastic pe celelalte, denunţându-i cu vehemenţă pe vinovaţi, aborigeni sau alogeni deopotrivă. La vreme de criză, Eminescu devine, automat, vinovatul de serviciu. Caragiale, celălalt chip al Ianus-ului literaturii române, se amuză, e ironic, e acid, dar aşază măşti, concepe amuzante arlechinade sociale, este, prin urmare, pasabil în codul corectitudinii politice, cum decretează dl Patapievici. Tocmai de aceea nimeni n-a avut ideea să-l numească *fenomenologul socio-moralităţii naţionale,* deşi este. Eminescu suferă tragic, sângerează pentru nevoile „neamului nevoii", e drastic cu cei pe care-i află vinovaţi de starea naţiunii, vitupereazǎ împotriva lor. Într-un veac al hăhăielii, al făţărniciei şi demagogiei, al cinismului politic şi trădării, al concesiilor şi pertractărilor perpetue, în care mereu se găseşte un Paris care „să merite o liturghie", după sfatul înţeleptului Henric al IV-lea, este evident că poetul acesta, îndrăgostit de ai săi, justiţiar în numele lor, este incorect politic.

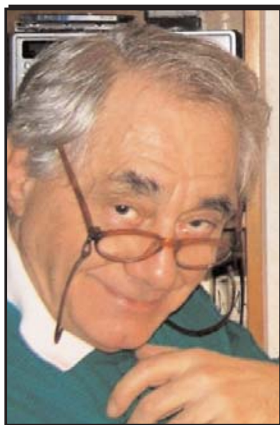
Eminescu este „adânc român chiar cu subiectele, fie şi cu modelele cele mai străine", scria acum un secol Nicolae Iorga, citat de Constantin Cubleşan, în replică la înjosirile adresate poetului de către Panait Istrati, fiindcă este „unul dintre marii cugetători ai rasei noastre". O realitate care a generat „mitul Eminescu" şi nu invers. Un mit nu prinde existenţă decât dacă pleacă de la o realitate resimţită ca atare de aceia care îl validează. Miturile fabricate nu sunt mituri, oricât ar dori o deturnare de sens dl Boia *et alii.* Privit cu atenţie, mitul are o natură sacrificială, dar nu în sensul paricidului pe care se străduiesc să-l instrumenteze destructorii ideii de mit şi detractorii lui Eminescu, ci al „arderii de tot", al autoconsumării substanţiale a celui ce îl întruchipează. În acest sens *Mitul Eminescu* nu e mai puţin sacrificial decât *Mitul Christic.* Şi sunt întru totul de acord cu Theodor Codreanu cu privire la faptul că Eminescu însuşi a avut *conştiinţa sacrificiului*, „poetul a ales martiriul pentru că poporul său era unul martirizat". E suficient să citeşti *Scrisoarea I* pentru a avea mărturia sensului redemptoriu pe care şi-l asumă poetic şi existenţial Eminescu. Nu degeaba îl numea Arghezi „sfântul ghersului românesc!"

Doar că, precum atenţiona Th. Codreanu, eminescolog de prima mână, citat de C. Cubleşan în această chestiune, a apărut o veritabil modă a demitizărilor, „în prim-plan stând miturile naţionale, de la Decebal şi *Mioriţa,* până la Mihai Viteazul şi Mihai Eminescu", adică nucleele iradiante şi coagulante ale spiritualităţii şi vieţuirii româneşti. „România însăşi – explică Theodor Codreanu – li se pare unora o «ficţiune», un mit artificial, care trebuie sfărâmat în bucăţelele geografice de până la Mica şi Marea Unire. Dar pentru asta se cuvine, mai întâi, a-i distruge miturile culturale şi politice, fiindcă demolatorii de meserie ştiu că o naţiune e statornică prin temeliile ei spirituale. Să nu ne mire, aşadar, că Biserica Ortodoxă Română e atacată în ultima vreme, să nu ne mire că Mihai Viteazul, întemeietorul politic al *unităţii naţionale*, e caricaturizat în manualele alternative de istorie (Ştiau autorii acestora că după asasinarea voievodului de care tremurase islamul, slăvit de barzii greci şi glorificat de Lope de Vega într-o dramă, ucigaşii au jupuit, drept trofeu, bucăţi de piele de pe trupul Viteazului? N.n.), să nu ne mire că simbolul *unităţii culturale* româneşti, Mihai Eminescu, este supus celui mai dur atac din ultimul secol."

Mitul Eminescu, „mitul transformator de suflet românesc", cum îl numeşte Th. Codreanu, edificat de cultul creat de Maiorescu, pe realitatea altitudinară a creaţiei poetului, trebuia demolat. Şi dacă nu pe baza inadecvării corect politice a anacronismului blestematului termen *naţional,* atunci prin anatema altor păcate blamabile, de neiertat, *xenofobia* şi *antisemitismul,* atribuite, cu insidioase acolade şi permutări temporale, gândirii poetului. (Va urma.)

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

De multă vreme nu am mai citit o carte atât de captivantă: *Călătorie spre mine însumi* de Ileana Mălăncioiu. Nu e un roman, nu e o poveste, ci un şir de însemnări care nu au întotdeauna o legătură între ele, sărind de la Gogol la Eliade şi de la acesta la Marin Sorescu. Şi totuşi, legătura există, şi prin asta cartea devine pasionantă: toate paginile sunt străbătute de aceeaşi *căutare.* O căutare continuă, cu respiraţia aproape gâfâită, o căutare dramatică. După titlu, ar fi o căutare a eului autoarei. Dar este, mai ales, o căutare a *adevărului* ascuns în cărţi, în oameni, dincolo de aparenţe, dogme şi prejudecăţi. Şi e o căutare curajoasă. Printre rânduri, dar mai ales deschis, spune nişte lucruri care, adunate frază cu frază din paginile în care au fost aruncate, ar putea constitui un rechizitoriu la genocidul cultural de care se face vinovat regimul. Cartea a apărut în 1987, dar majoritatea însemnărilor nu sunt datate. De ce? Ca să nu se constate că cele mai critice şi mai dramatice întrebări şi le-a pus tocmai în ultimii ani, adică la apogeul... „epocii de aur".

Nu este o căutare a absolutului, şi nici măcar a „adevărului integral", drag lui Cosaşu, ci a adevărului pur şi simplu. De aici, poate, caracterul captivant al acestei căutări care urmează uneori liniile sinuoase ale unui labirint. Poate că nu întotdeauna poţi fi de acord cu aprecierile sau descoperirile ei, dar nu se poate să nu admiri această insistentă şi îndrăzneaţă căutare.

Alt lucru care face ca aceste însemnări să fie captivante este prezenţa constantă a misterului: misterul vieţii, al morţii – cu alt cuvânt, al dumnezeirii. Numeroase sunt referirile la Vechiul Testament şi la Scriptura, la Iisus şi Maria, la parabolele biblice, iar Dumnezeu e numit de multe cu litera D. De altfel, una din impresiile cu care rămâi este aceea că însuşi adevărul e învăluit în mister şi că marea literatură a fost întotdeauna legată de dezlegarea acestui mister. O dezlegare imposibilă, de fapt. Apoi, în acelaşi context, obsesia tragediei.

(31 ianuarie 1988)

A murit Mircea Eliade! La 79 de ani, tocmai când se pregătea să îşi sărbătorească a 80-a aniversare, în vară, la Paris.

Chiar în ultimele săptămâni am citit *Aspectele mitului* şi *Imagini şi simboluri,* gândindu-mă cum să fac să-mi completez biblioteca cu toate lucrările lui. Literatura o am aproape în întregime. Însă, din Istoria religiilor mai nimic.

Recent a apărut la Gallimard *Brisez le toit de la maison,* culegere de articole scrise de-a lungul a 35 de ani şi axate pe ideea raportului dintre sacru şi profan, pe legătura omului cu *mitul* sau adevărata realitate. În unele vechi culturi, suirea la cer se făcea prin spărtura acoperişului (prin care ieşea fumul).

Eliade a spart acoperişul, pentru ultima oară. Şi definitiv. Deşi... cine ştie? Dacă era un şaman care se reîncarnează?...

(24 aprilie 1986)

Avea în buzunare, pentru prima oară, „valută străină". Şi nu oricare, şi nu puţină: 800 de dolari americani! O sumă enormă în acea vreme. Pentru numai 12 dolari pe noapte, se instalase foarte confortabil la etajul opt al unui mare hotel din apropiere, „El Capri". Difuzoarele din „lobby", la fel ca radioul din camera sa, transmiteau de mai multe ori pe zi *Capri, s'est fini*, care era în mare vogă. Obsedat de melodie, o fredona şi el de dimineaţă până seara târziu, întrebându-se dacă era de bun sau de rău augur.

Pentru el iarna fusese abolită într-o zi şi o noapte, proiectat ca printr-o vrajă din oraşul său măturat de un viscol tăios venit din stepele Siberiei, direct în această vară blândă şi senzuală, îmbălsămată de o mie de arome tropicale. Piscina hotelului, pe acoperişul etajului 15, fotoliile adânci şi moi, băuturile răcoritoare întărite cu alcooluri exotice, barurile prin porţile cărora răzbăteau ritmuri de *pachanga, guaracha, mozambique,* tinerele fete negre sau metise a căror piele iradia parfumuri violente, totul părea făcut dinadins ca să-l ameţească. Dar a rezistat tuturor acestor ispite noi şi puternice, mai ales pentru unul ca el, sosit dintr-o ţară cu plăceri sărace, cu bucurii cenuşii după douăzeci de ani de revoluţie. Deşi era în puterea vârstei: treizeci şi trei de ani.

(13 septembrie 1979)

Recitesc după mulţi ani *Romanul romanului Doctor Faustus*. Şi, mai mult decât prima oară, mă uimeşte capacitatea lui Thomas Mann de a se lăsa acaparat de 1000 şi una de alte activităţi care nu aveau, în majoritatea cazurilor, nimic de-a face cu romanul la care lucra. Mai mult decât atât: citeşte cu pasiune alte cărţi, nu toate legate cât de cât de roman, fapte ce erau total contraindicate de Montaigne, fiindcă „rompent le courage". (**III**, 5, *Sur des vers de Virgile*)

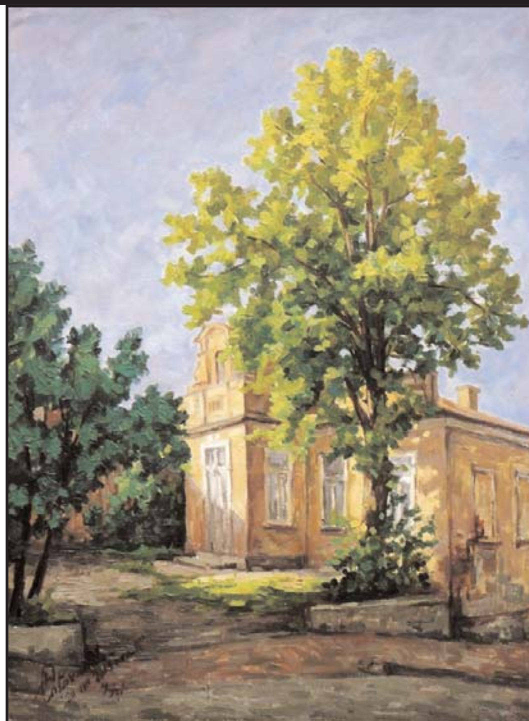
(24 martie 2011)

Aserţiunile lui vor fi reluate *ad litteram* de comuniştii francezi chiar şi peste un deceniu, atunci când aveau să fie lansate răvăşitoarele mărturii ale lui Soljeniţîn, cu celebra *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici.* Devenise evidentă ideea că lagărele sovietice nu se deosebesc cu nimic de cele naziste şi că ele puneau în lumină natura totalitară, comună celor două sisteme. Similitudinile deveniseră incontestabile: „Asta era maşina de ucis. Ca să facem camere de gazare, nu aveam gaz", scria Soljeniţîn. Acceptarea acestei identităţi, potrivit lui Pierre Rigoulot, „a avut nevoie de 50 de ani pentru a se impune şi, încă, nu în chip unanim." (*Ibidem*: 579)

Într-un asemenea context, „naivitatea" intelectualilor români care tocmai evadaseră din raiul fericirii comuniste (astfel îl considerau intelectualii francezi) era imposibil să nu frapeze. „Europa nu-şi dă seama că i s-a amputat o parte din propriul trup?" – se întreba stupefiat exilatul Mircea Eliade în 1952. (Judt, *op. cit.*: 193)

Analizând situaţiile de mai sus, cu toate implicaţiile lor atât de complexe şi alambicate din punct de vedere al politicii occidentale în general şi al inteligenţiei din Franţa stângistă în special, istoricul Tony Judt reamintea, spre edificare, memorabilele şi ironicele consideraţii ale lui Arthur Koestler, potrivit căruia intelectualii francezi de după război, „fluturaşii din Saint Germain des Prés", nu făceau decât să tragă cu ochiul „la destrăbălarea Istoriei". De altfel, mai sublinia acelaşi Tony Judt, în Franţa există o adevărată tradiţie în a aproba şi exalta violenţa ca instrument politic – şi el chiar o redescoperise încă din pledoariile unei George Sand – acolo unde vorbea despre *o revoluţie proletară urgentă şi sângeroasă.* (Judt, *op. cit.*: 200) Susţinerea consideraţiilor de mai sus (apropo de violenţă ca latură în mentalul intelectualităţii franceze) este ilustrată şi cu citate din eseurile englezului Peter Quennell (v. „idolatrizarea cvasipatologică a violenţei ce îi domină pe atât de mulţi scriitori francezi"), dar şi pe Emmanuel Mounier. Editor al revistei *Esprit,* figură marcantă a stângii creştine, acesta, în 1949, susţinea că e ipocrit să te împotriveşti violenţei sau luptei de clasă când violenţa albă capitalistă face victime în fiecare zi. Alături de el era menţionat şi bătrânul radical francez Édouard Herriot. Preşedinte al Adunării Naţionale până în 1957, acesta, imediat după război, nu ezitase să afirme că *o redobândire a normalităţii va fi posibilă în Franţa doar dacă ea va trece printr-o baie de sânge.*

Pentru a fi în măsură să deschidem o perspectivă de înţelegere a ceea ce a însemnat – şi cum a fost în sine resimţit (trăit) de către refugiaţii români – exilul în Parisul anilor '50 (acolo unde intelectualii români îşi căutau un adăpost sustrăgându-se monstruoaselor rigori staliniste), deplin edificatoare apare poziţia lui J.P. Sartre, militant al stângii franceze la acea oră, scriitorul (stipendiat de Moscova!) pentru care violenţa comunistă nu reprezenta decât o formă de „umanism proletar", ba chiar o „moaşă a istoriei". În paginile revistei conduse de el (*Les Temps Modernes*), se scria textual (de către Marcel Péju) că *nu e nimic rău în a-ţi ucide duşmanii politici.* (*Ibidem*: 201) Este perioada când, potrivit profesorului Mihai Zamfir, „...asupra inteligenţiei franceze trona Jean Paul Sartre, comunist din snobism şi din interes. Discret şi tăcut în timpul ocupaţiei germane, Sartre s-a transformat instantaneu, după război, în port-drapelul Moscovei la Paris, unde-şi îndeplinea zelos obligaţiile. Respingerea decisă de către Camus a totalitarismului sovietic, unită cu strălucirea unei proze la care prolixul şi confuzul Sartre n-ar fi avut acces niciodată, trebuie să fi ulcerat adânc şi continuu pe autorul nesăratei *Uşi închise*. Aşa că, îndeplinind cu delicii o obligaţie aproape

de serviciu, adică de partid, l-a împroşcat cu noroi ideologic pe Camus, într-o suită de articole din 1951, suscitate de apariţia volumului de eseuri *L'homme revolté.* /.../ Individul care nu mişcase un deget în timpul ocupaţiei (naziste), burghezul de o laşitate exemplară numit Sartre, beneficiar al tuturor înlesnirilor posibile pentru a ajunge în vârful piramidei, s-a trezit să-l acuze pe Camus că ar fi un burghez naiv, din cauză că îndrăznise să atace Uniunea Sovietică. S-a apucat să-i dea lecţii de morală lui Camus, adică scriitorului ridicat de la cea mai umilă treaptă socială, care nu-şi putuse termina studiile, dar care se făcea vinovat – în ochii lui Sartre – de o vină colosală: aceea de a refuza să mintă. /.../ Ani de zile Camus a suportat ostracizarea sartriană ca pe o condamnare... /.../ După mărturisirile din *Carnete* (publicate postum), nici măcar consacrarea supremă la neverosimila vârstă de 44 de ani, adică primirea Premiului Nobel pentru Literatură, n-a vindecat complet urmele rănilor primite începând cu 1951, când Franţa de stânga l-a acuzat de trădare." A intereselor comunismului, desigur! (Zamfir, 2014: 3)

Este încă unul dintre aspectele ce aduc confirmarea (dacă mai era nevoie de una) faptului că Occidentul şi intelectualitatea căzuseră definitiv şi pentru multă vreme prizonieri ai unei admiraţii fără hotare faţă de totalitarismul sovietic. Câştigând războiul, acesta îşi arogase toate meritele posibile în ipostaza de salvator al civilizaţiei apusene. Nu se mai lua în consideraţie, nu îşi mai amintea nimeni că aviaţia lui Hitler, care în 1940 mutilase capitala Marii Britanii, fusese pusă în mişcare cu petrol sovietic. Sensibilităţile morale ale vesticilor nu mai erau ulcerate nici de ideologia care cerea distrugerea totală a capitalismului (din perspectivă marxistă, în concordanţă cu teza care o fundamentează, *capitalismul nu poate fi reformat, ci doar distrus!*), nici de teribilele crimele ale comunismului. Iar „sacrificiul fabulos (27 de milioane de vieţi, din care mai mult de jumătate vin de la popoarele înrobite de Stalin) părea să anuleze cu totul problema de fond a comunismului, ridicând totodată un ecran pe care toate acţiunile ulterioare ale Uniunii Sovietice aveau să apară cu deformările de rigoare. Probabil că şi din acest motiv, într-o manieră cu totul subconştientă, anexarea Europei de Est va fi considerată, în societăţile occidentale, ca trofeu natural şi extindere legitimă a sferei de influenţă sovietice, într-o zonă puţin cunoscută şi, oricum, doldora de regimuri deficitare la antifascism. /…/ Occidentul nu înţelege noua dramă a Estului sau o contestă strict propagandistic. Încercările de revizuire au puţine şanse de succes. Avertismentele se inteţesc, iar *mărturisitorii* scăpaţi sau expulzaţi din spatele cortinei de fier deschid o serie ilustră. Însă avertismentele lansate dramatic (în 1978) de Alexandr Soljeniţîn, receptat, la sosirea în Occident, ca *fiară etică exotică şi mare preot slav*, au fost uşor trecute cu vederea. Alte avertismente formulate, în Occident, de o parte a şcolii de studii istorice ruse au fost clasate rapid în zona exagerărilor ostile, promovate de frustraţi şi adversari maniacali a tot ceea ce e sovietic." (Ungureanu, 2006: 89, 90)

→

De altfel, amăgit de aparenţa – pentru moment – conciliantă a politicii sovietice (la cererea preşedintelui USA, Stalin, în chip de garanţie a unei viitoare cooperări sincere cu vesticii, îşi anunţa decizia, la 10 iunie 1943, privind autodizolvarea Kominternului), întregul Occident, alienat şi alienant, se arăta, din ce în ce mai dispus nu doar să ignore, ci şi să înăbuşe în faşă orice încercare de a se mai vorbi despre soarta naţiunilor abandonate sub ocupaţia comunistă.

Identificarea sau amendarea acestor grave derapaje ale raţiunii nu apare doar în scrierile exilaţilor români. Jean Sévillia, autorul unui eseu (cât se poate de grăitor pe această temă) intitulat *Terorismul intelectual,* oferă o descriere exactă a situaţiei respective: „Partidul Comunist e aureolat de participarea sa la Rezistenţă. Nu e el oare *partidul celor 75.000 de împuşcaţi?* Cifra este umflată, dar nu mai contează. Un gol colectiv al memoriei înghite trecutul cel mai recent. În august 1939, comuniştii aprobaseră pactul germano-sovietic; în arsenalele franceze, ei sabotau materialul militar. /.../ Partidul şi ziarul *L'Humanité* fuseseră interzise de Guvernul Daladier, iar Maurice Thorez dezertase de la regimentul său pentru a ajunge în URSS; pe 20 iunie 1940, la şase zile după intrarea germanilor în Paris, comuniştii solicitaseră de la *Propagandastaffel* autorizaţia de a scoate din nou ziarul *L'Humanité;* intraseră în Rezistenţă în 1941 numai pentru că Hitler atacase URSS. La eliberare însă nimeni nu îndrăzneşte să reamintească aceste fapte. Thorez fiind amnistiat, Partidul se instalează în centrul scenei politice. /.../ Prestigiul URSS ajunge la apogeu. E ocultată înţelegerea dintre Hitler şi Stalin. Sunt uitaţi cei 4.500 de ofiţeri asasinaţi de ruşi la Katyn. /.../ Ruşii sunt poporul-frate care a învins duşmanul la Stalingrad." (Sévillia, 2012: 13)

La ordinea zilei din Franţa postbelică – o spune şi Stéphane Courtois – „până şi cei din afara cadrului comunist, oameni politici, intelectuali, muncitori militanţi şi/sau socialişti şi/sau anarhişti, erau partizani ai regimului sovietic şi trăiau sub fascinaţia lui. /…/ Foarte curând, această solidaritate sentimentală s-a cristalizat într-o veritabilă solidaritate doctrinară." (*Op. cit.,* v. Rigoulot/Courtois, 2008: 168) Aşa se face că în editorialul primului număr al revistei *Les Temps modernes,* din octombrie 1945, Jean Paul Sartre publica un veritabil program adresat intelectualilor care trebuiau să se „implice", să „adere total", pentru că ei, *de aici înainte urmau să se afle „en situation".* Deloc subtil, printre rândurile editorialului, devenea evident vizibilă ameninţarea: „Fiecare vorbă are răsunet. Fiecare tăcere, de asemenea." (Sévillia, 2012: 12)

Pe cale de consecinţă, Jean Sévillia are un argument în plus să considere că prima pasiune a lui Sartre „este ura pentru cei pe care-i numeşte *salauds,* ticăloşii. În *La Nausée/Greaţa,* aceştia sunt pretutindeni: oameni de afaceri, notabilităţi, industriaşi, medici. Sartre n-o va rupe niciodată cu ura de sine: provenit din burghezie, el va fi mereu *le salaud* pentru cineva. Pentru a face uitat acest lucru, nu-i rămâne decât să acţioneze alături de comunişti." (Sévillia, 2012: 12) Ceea ce ne ajută să identificăm „sursa" care a inspirat articolul din ziarul *L'Humanité,* atunci când, în 1947, decreta, nici mai mult nici mai puţin, că *Ura este o datorie naţională!*

Evident, intelectualitatea franceză, în raporturile ei cu comunismul sovietic, se vădea „încovoiată de respect şi paralizată de supunere". Credinţa în comunism devenise aptă să justifice absolut orice mijloace, astfel că, aşa cum avea să spună Raymond Aron în *L'Opium des intellectuels,* ea se profilează aproape ca o veritabilă „psihologie de sectă, mai curând decât o Biserică Universală", doctrina (aşa cum va fi fost caracterizată şi într-un discurs al lui Léon Blum) – *fiind strict şi deschis dictatorială*. Prin ea este adusă până la ultima consecinţă: condamnarea de către Marx a burgheziei, a capitalismului şi a democraţiei *burgheze*. Lenin reactivase încă din 1914 *condamnarea patriotismului* (pe care am văzut-o reluată în actualitatea noastră de tinerii – frumoşi şi *liberi* (!?) – ai unui neomarxism redivivus), urmată în 1916 de o la fel de drastică condamnare a imperialismului. Aşa se face că „...toate aceste *valori* – anticapitaliste, antiimperialiste etc. – *se vor menţine* (în mentalul intelighenţiei franceze) *ca valori ale comunismului până în anii '90.*" (Courtois, *op. cit.:* 170)

Nu încape îndoială că în Franţa existau şi altfel de intelectuali. Îi amintim pe Jean Paulhan, fondatorul revistei *Letres françaises*, membru al Consiliului Naţional al Scriitorilor, pe Jules Monnerot (cel care analiza în 1949 ideologia comunistă în *Sociologie du communisme*), Thierry Maulnier (autorul eseului *La face de méduse du communisme,* 1951), Claude Mauriac, Jean Anouilh, Pierre Boutang şi pe cei care au făcut parte din *Rassemblement du peuple français* (fondată de generalul de Gaulle), pe Malraux, Claudel, Soustelle, Raymond Aron. Toţi aceştia, precum şi cei care vor spune că în URSS există lagăre de concentrare, aveau să fie categorisiţi drept fascişti. Jean Sévillia abordează această situaţie descriind-o cu o perfectă acurateţe, subliniind că împotriva tuturor acestora „microcosmosul parizian a pus în mişcare un mecanism, /.../ terorismul intelectual. /.../ Adică, nici mai mult, nici mai puţin decât un sistem totalitar. Dar un totalitarism mieros, ipocrit, insidios, ce vizează să-i ia cuvântul opozantului, devenit un ins periculos care trebuie eliminat. Eliminat, dar fără vărsare de sânge: numai prin cuvinte. Cuvintele conştiinţei liniştite. Cuvintele marilor conştiinţe. Cuvintele care ucid." (Sévillia, 2012: 8) Nu cumva fenomenul ne este oarecum cunoscut şi pentru că, se pare, acum se încearcă şi în România un experiment asemănător?

Nu trebuie să trecem totuşi cu vederea faptul că tot în Franţa exista şi o intelectualitate care se opunea comunismului. La conferinţa internaţională a Pen-Clubului din '47 se vorbise (Ignatio Silone) despre *La dignité de l'intelligence et l'indignité des intellectuels.* Astfel, Tony Judt relata că într-un număr din octombrie 1949 al ziarului *Le Figaro*, François Mauriac le explica cititorilor că justificarea adusă de comuniştii francezi procesului-spectacol de la Budapesta, care se afla în plină desfăşurare, era „une obscénité de l'esprit". (Judt, 2008: 206) În polemicile sale cu stânga politică era evidentă şi exemplară luciditatea sa morală faţă de crimele comunismului. Tot el, Tony Judt, reaminteşte că Albert Camus, care în 1944 susţinuse că anticomunismul „este începutul dictaturii", după 1947 îşi pierduse total certitudinile politice de altădată şi, prin cuvintele unuia dintre personajele sale din romanul *Ciuma,* afirma decisiv: „Am decis să resping tot ceea ce, direct sau indirect, ucide oamenii sau îi îndreptăţeşte pe alţii să ucidă." Camus, în carnetele personale, mai nota: „Unul dintre regretele mele este că am cedat prea mult obiectivităţii. Obiectivitatea este uneori o simplă acomodare. Astăzi lucrurile sunt clare şi, dacă ceva e concentraţionar, trebuie să-i spunem pe nume, chiar dacă e vorba despre socialism. Într-un sens, nu voi mai fi niciodată politicos." (*Ibidem*: 207)

În perfectă continuitate cu cele de mai sus, se înţelege că, imediat după sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, Partidul Comunist Francez (PCF) şi-a luat un avânt considerabil, valorificând în propriul interes politic victoria sovietică împotriva nazismului. Antifascismul, conotând rezistenţă şi alianţă, părea să trimită în acelaşi timp la comunism. El devenea astfel temeiul comod prin care PCF se erija în purtător de stindard al comunismului stalinist. Pe un asemenea postament, rezumând relatările referitoare la PCF din *Dicţionarul Comunismului*, era perfect previzibilă *neadmiterea faptului că în Europa Centrală şi de Est ocupaţia ţărilor respective configura o eliberare de nazism şi fascism. Ca atare esticii, refuzând comunismul, opunându-i-se, automat deveneau fascişti.* Prin urmare, *ocupaţia sovietică, cu toate monstruozităţile pe care le-a generat, era privită ca libertate. Fiind afiliat la Internaţionala Comunistă, PCF, deci şi membrii săi, acceptaseră necondiţionat orientările ei direcţionare şi discreţionare, militând pentru distrugerea societăţii „capitaliste" şi a democraţiei „burgheze", prin pregătirea războiului civil. După anii '20, PCF, complet bolşevizat, îşi abandonase întreaga conducere pe mâna cadrelor formate la Şcoala leninistă internaţională de la Moscova, susţinând în totalitate, necondiţionat, acţiunile URSS-ului. Astfel, vor fi aprobate – şi chiar cu o anumită fervoare – procesele de la Moscova, Marea Teroare, sovietizarea violentă a ţărilor din Est, zdrobirea revoltei din Berlinul de Est (1953), a revoluţiei maghiare din 1956, Primăvara de la Praga (1968), iar practica politică se va baza pe violenţă verbală, pe intimidări fizice mergând până la asasinat politic.* (V. *Dicţionarul Comunismului*, pp. 317, 321.)

Incapabil să activeze altfel decât ca partid de opoziţie (deci în imposibilitatea de a instaura o ideologie obligatorie), Partidul Comunist Francez se integra perfect în acea structură supra-statală pe care Annie Kriegel avea să o identifice drept *Sistemul comunist mondial.* (V. Annie Kriegel, *Le Système communiste mondial,* Paris, PUF.) În interiorul acestuia, Moscova se va constitui drept unic centru de comandă prin Internaţionala Comunistă (Internaţionala a III-a), iniţiată în 1919 la Kremlin şi al cărui *Manifest* (redactat de Troţki) îşi propunea distrugerea lumii burgheze. În scurtă vreme, această structură s-a configurat ca un instrument prin care PCUS transforma celelalte partidele comuniste în simple anexe strict controlate de NKVD. (V. *Dicţionarul Comunismului,* pp. 317, 321.)

Încă de la începuturile sale, PCF, datorită fascinaţiei pe care a resimţit-o faţă de regimul sovietic (istoricul François Furet a numit-o *atracţia universală a lui Octombrie*), avea să determine, în cele din urmă, previzibila coagulare a nucleului său dur, excesiv bolşevizat. Doctrina – cum o caracterizase într-un discurs Léon Blum – era *strict şi deschis dictatorială.* Prin ea era dusă „până la ultima ei consecinţă condamnarea de către Marx a burgheziei, capitalismului şi a democraţiei burgheze. /…/ Toate aceste *valori* – anticapitaliste, antiimperialiste etc. – au rămas, de altfel, valorile comunismului până în anii '90." (*Ibidem*: 70)

Semnificativ însă, cu privire la atmosfera din interiorul partidului, avea să fie modul în care PCF, în frunte cu Maurice Thorez, transforma aniversarea lui Stalin într-o adevărată ceremonie de idolatrizare. În memoriile sale, Jeannette Thorez-Vermeersch avea să justifice (prin anii 1998) politica lui Stalin şi să nege dimensiunea ei criminală, ceea ce – va spune Stéphane Courtois – este fără îndoială comun întregii conduceri istorice a PCF. (*Ibidem*: 172, 173)

La acestea se vor mai adăuga susţinerea şi justificările criminalei şi abjectei terori în masă, negarea *foametei organizate de Stalin în Ucraina* şi vehemenţa cu care PCF avea să susţină *Procesele de la Moscova* din anii 1936-1938, ca şi intervenţia sovietică în Ungaria etc.

Deşi, paradoxal, Statele Unite aveau să deţină mai mult de o jumătate de deceniu supremaţia militară în lume (prin bomba atomică), aceasta nu a împiedicat ca influenţa politică şi militară a sovieticilor să crească într-un ritm şi pe întinderi halucinante. *Dar cecitatea politică, precum şi slăbiciunea democraţiilor occidentale*, argumentează istoricul Neagu Djuvara, *erau – la momentul acela – inerente în regimurile democratice unde existau şi se manifestau în mod real parlamentele şi opinia publică.* Referitor la această situaţie – şi în special cu trimitere la Franţa – *influenţa simpatiilor marxiste, datorate celei mai mari părţi a intelectualităţii se va dovedi a fi avut un efect devastator.* (Djuvara, 2008: 28)

Homo sapiens

Coroniţa, bat-o vina!...

Mihaela MALEA STROE

Ca de obicei, distanţându-mă de ştiri şi dezbateri, am aflat cu oarecare întârziere de „furtuna din pahar" (transformată în „scandal naţional") stârnită spre finalul lunii iunie de petiţia online a unei băcăuance... cu iniţiativă tovărăşească: *Petiţie împotriva premierii publice a elevilor, la sfârşitul anului şcolar, şi a încălcării datelor cu caracter personal.* Chiar dacă nu caut eu ştirile, din când în când mă caută ele pe mine şi se întâmplă să mă şi găsească.

După 35 de ani petrecuţi la catedră, o asemenea pretenţie aberantă mi-a animat curiozitatea de dascăl şi de părinte. Am deschis, deci, petiţia ca să înţeleg ce resort a îmbrâncit-o rău pe respectiva doamnă... profesor să se adreseze (cui?, că nu e clar!)... să zicem că „opiniei publice", pentru a combate vehement tradiţionalul nostru obicei de a recompensa public, stimulativ, elevii buni. O deranjează coroniţele, diplomele, festivitatea de sfârşit de an şcolar şi alte obiceiuri autohtone „proaste", deoarece, chipurile, îi demoralizează, traumatizează, frustrează, umileşte, discriminează etc., etc., pe cei... slabi la învăţătură. Argumentează: „Nicăieri în lume elevii nu sunt apreciaţi sau umiliţi în mod public, prin astfel de ierarhizări finale, în învăţământul obligatoriu." N-am verificat dacă „nicăieri în lume" înseamnă într-adevăr „nicăieri" pe planeta albastră, dar ideea principală a propoziţiei este să ne „aliniem", nu care cumva să ieşim noi din rând! Cum adică să fim „altfel" decât alţii, tocmai acum, când diversitatea este vârf de lance propagandistică? Mai bine să-i frustrăm pe cei buni, silitori, competitivi, să nu-i mai tot „evidenţiem" atâta, să-i anonimizăm, să secretizăm notele, pentru că, zice semnatara petiţiei, „Şcoala nu reprezintă un concurs, ci dreptul firesc al copilului la educaţie."

Aşa o fi, că prea spune dumneaei, uitând/ignorând faptul că – de când venim pe lume şi până părăsim planeta natală – toată viaţa noastră se aşază, hotărât, ireversibil, sub incidenţa competiţiei de diferite tipuri. Cu alţii şi/sau cu noi înşine, cu timpul... Tonul patetico-telenovelistic al semnatarei direcţionează (sub alizeul vreunei noi „directive"?) către un spaţiu în care ierarhizarea elevilor după rezultatele la învăţătură este privită ca un fel de severă agresiune asupra celor cu un IQ nativ mai subţirel sau, după caz, mai leneviori. Prin urmare, hai să-i aşezăm pe copii, la grămadă, sub un clopot de sticlă (opacă, desigur, că transparenţa strică!), să crească într-un *dolce farniente*, în iluzia distructivă că toţi sunt la fel de buni (sau de răi?), că sunt egali. Hai să-i vulnerabilizăm de mici, în aşa fel încât, în clipa când vor ieşi în lume din incubatorul căldicel propus pentru ei şi se vor izbi, total nepregătiţi, de competiţia reală, dură (care, din păcate, include şi nedreptăţi!) şi de inevitabile ierarhizări, să devină depresivi, anxioşi, incapabili să se confrunte cu dificultăţile unei societăţi contondente. Atunci să vezi frustrări şi victime!

Aş fi înţeles dacă petiţionara ar fi propus extinderea premiilor – în sensul că pot fi încurajaţi, motivaţi prin premii şi copiii care, fără să obţină rezultate excepţionale la învăţătură, au alte merite, pe linie extraşcolară. Dar nu!, doamna nu aderă la această variantă, pentru că, precum se vede, ea adoră formula „să moară şi capra vecinului". Poate că pe la şcoala unde predă nu se poartă premierea extinsă; prin alte şcoli... da, deşi fondurile pentru premiere sunt tot mai firave şi mai greu de găsit!

Pe de altă parte, e deja ştiut că, de ani buni, avem inflaţie de diplome, altfel spus – frecventă relativizare/ambiguizare oficială de valori. Pentru orice fleac, se acordă pompos, oricui, „diplomă de participare". Poţi să-ţi faci netulburat somnul de frumuseţe într-un fotoliu, ca simplu spectator plictisit la un pseudo-eveniment. Se consideră că „ai participat", aşa că te alegi cu o diplomă irelevantă, utilă... ca hârtie pe care să cureţi zarzavat. De această invazivă, parazitară „specie" de diplome, da, ar fi înţelept să ne descotorosim.

Deunăzi am primit de la o prietenă şi link-ul unei emisiuni în care emitenta petiţiei a fost (telefonic) prezentă, aşa am aflat că este profesor doctor... nu orişicum, ci *magna cum laude*. De mirare că, având o asemenea înaltă calificare, posesoarea titlului (de care, evident e tare fudulă de vreme ce a încălcat confidenţialitatea „datelor personale" pe care o predică), s-a dovedit mai refractară decât cărămizile de căptuşit cuptoare metalurgice. Refractară la argumentele raţionale, pertinente, coerente şi de bun-simţ ale celorlalţi doi invitaţi în emisiune (Ion Bogdan Lefter şi Claudiu Târziu). Dacă doamna doctor ştie ce înseamnă *magna cum laude*, precis ştie şi ce înseamnă *per aspera ad astra* (de la Seneca cetire) sau *ad augusta*

per angusta (zicerea lui Hugo. Victor, a nu se confunda cu Boss!). Ori n-o fi ştiind?!? Şi, fie-mi cu iertare, cum se cheamă când cineva se împăunează public cu propriile performanţe, pledând simultan ca performanţele copiilor să fie pitite sub obroc? Ipocrizie? Demagogie? Paradox? Disonanţă cognitivă?

Nu am altă explicaţie pentru atitudinea ei decât că, (şi) în acest caz, ideologicul anihilează logicul, „curentul" impunând calapoade (acum, ca şi în alte vremuiri istorice), schilodeşte gândirea liberă, iar ideea de ierarhizare valorică şi meritocraţie probabil le dă, ca febra galbenă, distinsei doamne şi celor care o aplaudă, frisoane şi cumplite coşmaruri.

Şcoala ar deveni, în situaţia în care decidenţii din ministerul de resort s-ar (Doamne fereşte!) îndrăgosti orbeşte-nebuneşte de propunerea petiţionarei şi ar aplica-o, un teribil „pat al lui Procust", pe măsura căruia copiii ar fi egalitarist schingiuiţi. Cei foarte buni, dacă nu decapitaţi, ar fi striviţi din creştet spre tălpi ca să corespundă dimensiunii patului, cei mai slăbuţi ar fi alungiţi forţat, în acelaşi scop. Uite-aşa, să fie cu toţii egal (ne)fericiţi! Procedeul nu este nou, i-a descris şi Camil Petrescu odinioară fatidicele efecte sociale.

Ca dascăl cu peste trei decenii de experienţă, dar şi ca părinte, nu am prea văzut copii umiliţi de... ritualul festivităţilor de premiere. Copii mâhniţi ori revoltaţi *de nedreptăţi* din cauza unor favoritisme (coleg de clasă „cocoloşit" de *unele* dintre cadrele didactice şi supraevaluat pentru că... e progenitură de „baştan"), copii demoralizaţi din cauza unor subevaluări subiective, copii timoraţi de severitatea exacerbată a unor profesori sau copii dezamăgiţi că, deşi s-au pregătit şi au răspuns bine, examinatorul n-a fost atent şi i-a evaluat din imaginaţie, da, am văzut din timp în timp! Asta este însă o cu totul altă problemă, în numele căreia *nu se pot face generalizări* şi pe care nu o rezolvă anularea premierii publice a elevilor merituoşi. Sunt frustrări reale, ce se pot aduna, în „cantitate" mai mare sau mai mică, pe parcursul unui an şcolar. Nicidecum la final de an, nicidecum din cauza coroniţei! Sunt insatisfacţii care pot lăsa urme mai adânci decât cele reclamate în petiţie. N-au nicio legătură cu festivităţile de premiere, nu creează invidii ori rivalităţi între copii, întrucât vizează relaţia profesor-elev. Copiii/adolescenţii au un instinct al dreptăţii ce nu poate fi uşor păcălit. Dacă sunt subevaluaţi, în zadar li se comunică notele individual. Frustrarea persistă, nu dispare nici prin secretizarea situaţiei şcolare, nici prin eliminarea premiilor la sfârşit de an. În schimb, secretizarea poate feri de ochii lumii eventuale supraevaluări, nepotisme, regimuri preferenţiale. Iar favoritismul este o „boală" de care sistemul s-ar vindeca numai dacă nu s-ar mai pune „pile" şi nu s-ar mai exercita *presiuni* puternice, *de sus în jos,* asupra evaluatorilor, când „şcolerii" sunt din neam de potentaţi (financiar, politic etc.). Dl. Goe, lanţul slăbiciunilor... împunse cu vârful peniţei de Caragiale şi-au păstrat în mare măsură actualitatea. Nu numai la noi.

Altminteri, mulţi copii isteţi, dar demotivaţi (de ce oare?!) în a dobândi note mari, indiferenţi la clasamente şi podiumuri, nici măcar nu cad pradă presupuselor frustrări sau umilinţe de care se face caz în petiţie. Sunt conştienţi de propriul potenţial. Au încredere în ei înşişi, nu suspină-lăcrimează, nu-şi pierd supralicitata azi „stimă de sine", ba chiar se amuză adesea, amical, pe seama „tocilarilor". Pot, foarte bine, să fie performanţi mai târziu. Iar dacă asta nu se întâmplă, ştiu să-şi asume traiectoria (descendentă, sinusoidală, cum ar fi ea) fără să se smiorcăie la maturitate că i-a tulburat *ad aeternum* umbra coroniţelor şi premiilor colegilor de gimnaziu şi de-aia, vezi Doamne, n-au putut ei să strălucească ulterior în deplinătatea lumenilor lor!

A comunica mediile anuale mari la festivităţile de premiere echivalează oare cu „încălcarea datelor cu caracter personal"? De ce ar fi confidenţiale rezultatele pozitive? Pesemne pentru ca – din consecvenţă – să fie confidenţiale şi cele negative, să nu se afle (decât prin efortul jurnaliştilor de investigaţie) că X, propulsat politic într-o măreaţă funcţie decizională, a fost corigent/repetent în învăţământul preuniversitar? Sau că, târâş-grăpiş, şi-a completat studiile liceale după ce a absolvit cu brio vreo două facultăţi postdecembriste?

Doamna doctor & comp au migrene din pricina coroniţelor de pe creştetele premianţilor. Petiţionara şi susţinătorii chiar nu văd că învăţământul nostru are azi răni deschise şi suferinţe cu adevărat serioase care duc vertiginos (statisticile reflectă situaţia) la expandarea analfabetismului funcţional? Mai că-mi vine a zice că i se trag (rănile) de la unii care n-au meritat coroniţe în copilărie, dar s-au făcut (foarte) mari pe căi obscure şi iau (pentru că pot!) decizii demolatoare. În aceste împrejurări, preocuparea subită şi ardentă a unora pentru efectul „nociv" al coroniţelor şi premiilor este stranie, ca tichiuţa de mărgăritar pe căpăţâna pleşuvă.

Altfel, ce să zic?! Multe dintre comentariile care susţin petiţia sunt, printr-o precară ori incorectă exprimare în limba română, „oglinda" semnatarilor... cărora li se oferă condiţii din ce în ce mai prielnice să se afirme (măcar) de acum încolo. Poate le vine vreo idee progresistă şi pentru a respecta intimitatea copilului în pauza mare. Nu de alta, doar pentru ca elevul care are în pacheţel o felie mică de pită unsă cu muştar să nu înghită în sec şi să nu se uite cu jind la bagheta franţuzească unsă cu pateu de somon a colegului de bancă.

Bibliografie

Courtois, Stéphane, 2008: *O noapte atât de lungă*, Ed. Vremea.

Dicţionarul Comunismului, 2008, Ed. Polirom.

Djuvara, Neagu, 2008: *Amintiri din pribegie,* Ed. Humanitas.

Furet, François, 1995: *Le passé d'une illusion, Essai sur l'idée communiste au XX-ème siècle*, Paris, Calmann-Lévy/Robert Laffont.

Judt, Tony, 2008: *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945,* Ed. Polirom.

Kriegel, Annie, 1973: *Le Système communiste mondial,* Paris, PUF.

Mlynar, Zdenek, 1980: *Night Frost in Prague,* Londra.

Rigoulot, Pierre, 2008: *Apogeul regimurilor totalitare în Europa, 1935-1953,* în vol. *O noapte atât de lungă* (coordonator Stéphan Courtois), *op. cit.,* Ed. Vremea.

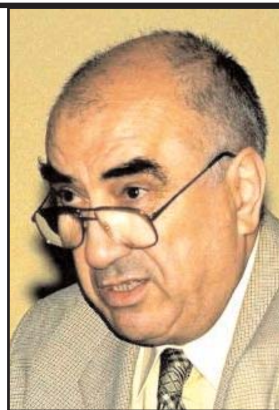
Sévillia, Jean, 2012: *Terorismul intelectual,* Ed. Humanitas.

Ungureanu, Traian, 2006: *Despre securitate. România ţara lui „ca şi cum",* Ed. Humanitas.

Zamfir, Mihai, 2014: *Camus versus Sartre, România Literară,* XLVI, 21 martie.

Handicapul lingvisticii americane (II)

Ion COJA

Ajung astfel la ţinta propriu-zisă a acestor însemnări: *condiţia grămăticului, a lingvistului.* Un lingvist este cu atât mai serios, mai bine pregătit pentru exerciţiul profesiei sale cu cât cunoaşte mai multe limbi. Mulţi lingvişti sunt poligloţi. Subiectele pe care le cercetează lingvistica sunt foarte variate şi cele mai multe dintre aceste subiecte, pentru a fi abordate, pretind cunoaşterea mai multor limbi. Afirm însă şi subliniez că *pentru lingvistul care se interesează de mecanismele după care funcţionează limbajul, cel mai firesc este ca grămăticul să deducă aceste mecanisme din cercetarea limbii materne.* Numai limba maternă o poţi cunoaşte în toate subtilităţile ei, îi poţi înţelege determinările şi interdependenţele care leagă la un loc întreg inventarul de unităţi lingvistice, atât între ele, cât şi în relaţie cu domeniile limitrofe: psihologia de grup comunitar şi etnic, mentalitate, tradiţii, folclor, mediu geografic etc. Numai în limba maternă poţi descoperi reguli încă nesesizate de grămătici, iar ca vorbitor poţi „greşi" prin conformare la o tendinţă pe cale de a se naşte, de care nu ai nicio cunoştinţă teoretică.

Îmi este la îndemână exemplul colegilor de la catedra de limba engleză a Universităţii Bucureşti, excelenţi anglişti şi anglofoni, cu studii temeinice şi originale asupra limbii, literaturii şi culturii engleze. Dintre ei, câţiva au fost tentaţi să dezvolte teorii interesante asupra mecanismului intim al limbii, să facă aşadar „teoria limbii". Şi au reuşit să dea lucrări originale, interesante. Dar materialul lingvistic pe care au aplicat teoria şi ipotezele lor nu a mai fost din engleză, ci din limba lor maternă… Din română.

Mai explicit: *numai textele scrise în limba maternă a autorului şi a cititorului pot fi înţelese de cititor la toate nivelurile şi palierele scriiturii.* Citez în sprijinul acestei afirmaţii unul dintre cele mai importante texte pentru noi: dialogul *Cratylos*, celebrul, al lui Platon. Exegeţii care s-au pronunţat asupra acestui text, adică eleniştii cei atât de savanţi, au o îndoială, o întrebare la care încă nu au dat răspuns: nu cumva demonstraţia în materie de etimologie pe care o face Socrate nu trebuie luată în serios, fiind o glumă, o joacă de-a autorului? Nu cumva Socrate se preface că ia în serios ipotezele etimologice pe care le produce cu o uşurinţă suspectă, drept care cele mai multe nici nu au fost confirmate de filologii de mai târziu?! Adică pentru elenişti, deşi sunt ei atât de savanţi cunoscători ai elinei, nu le este clar tonul textului: autorul lui *Cratylos* vorbeşte serios sau se joacă?… Chestiunea a rămas până azi nelămurită. După părerea mea, neputinţa filologilor vine din faptul că orice elenist, oricât ar fi el de erudit, are *altă* limbă maternă decât limba dumnealor Platon şi Socrate. Din textele rămase în limba maternă a lui Socrate şi Platon nu poţi să-ţi însuşeşti această limbă decât într-un mod parţial şi, deci, artificial, ne-natural, ne-normal! În niciun caz la nivelul la care deprindem fiecare limba maternă. Adică la nivelul normalităţii!

Se potriveşte să-l citez aici pe Mircea Eliade, care, la sfârşitul anului 1945, înţelegând că nu mai are nicio şansă de a se întoarce în ţară, era sfătuit de A.R. (probabil Alexandru Rosetti), să uite că este român, să scrie numai franţuzeşte. Dinaintea acestei perspective Mircea Eliade mărturiseşte în *Jurnal* că ezită. Îi era uşor să se imagineze ca om de ştiinţă cu o operă scrisă în limba franceză, dar pricepea că abandonând limba maternă urma să abandoneze orice încercare de a mai scrie literatură. Căci limba cea nouă, spune Mircea Eliade, „mi se refuză îndată ce încerc să-mi *imaginez*, să *visez*, să mă *joc*!"

Cu alte cuvinte, părăsindu-şi limba maternă, oamenii renunţă să mai viseze, să se mai joace, să dea frâu liber imaginaţiei. Fireşte, renunţă într-o oarecare măsură, care ar merita însă să fie cercetată şi precizată cât de cât…

Ce legătură au toate acestea cu subiectul nostru? Mă încumet să afirm mai întâi că, de cele mai multe ori, lingvistul român care studiază limba română are un mare avantaj faţă de lingvistul american care studiază limba engleză, cu atât mai mult engleza vorbită în Statele Unite. Condiţiile în care se vorbeşte limba studiată de lingviştii români (româna) sunt mult mai naturale, mai normale, mai fireşti, mai apropiate de condiţiile în care a apărut şi pentru care a fost conceput limbajul. Şi asta în primul rând pentru că imensa majoritate a celor care vorbesc româneşte o fac ca vorbitori nativi, nativi din tată-n fiu de mai multe generaţii. Aş zice *dintotdeauna!* Practic, dintotdeauna…

Acest avantaj este şi mai mare când lingvistul respectiv este el însuşi un vorbitor nativ al limbii române. Tot aşa: de mai multe generaţii, *dintotdeauna*. Or, printre lingviştii americani greu pot fi identificaţi lingviştii vorbitori nativi ai limbii engleze de mai multe generaţii. Cei mai mulţi dintre ei sunt,

ca şi Roman Jakobson, vorbitori „secundari" sau „recenţi" – ca să zic aşa, ai limbii engleze. Alexandru Graur povestea despre Roman Jakobson – marele lingvist american născut în… Rusia, cu studii academice de mare ţinută făcute la Praga, de origine… evreu, cum, în urma unui accident automobilistic în America, şi-a pierdut cunoştinţa. Când şi-a mai revenit, medicii americani nu s-au putut înţelege cu el deoarece Roman Jakobson, aflat într-o situaţie limită, le vorbea în limba sa maternă, în rusă… Ceva asemănător i s-a întâmplat lui Emil Cioran, ajuns scriitorul de limbă franceză cel mai important, ca mare stilist al acesteia. Mi-a mărturisit, în 1986, că visează însă numai „pe româneşte"… Iar când o boală urâtă a bătrâneţii i-a dereglat mecanismele inteligenţei, Emil Cioran a uitat toată franceza şi aiura în limba sa maternă. Cum spune şi poetul Grigore Vieru, limba maternă este „limba în care tăcem"!

Mă încumet să cred, să deduc din aceste date că ele instituie un handicap serios pentru lingviştii din Statele Unite. Din cauză că engleza nu este limba lor maternă, lingviştilor americani le este mai greu să înţeleagă resorturile cele mai intime ale mecanismului lingvistic (în general), ei nu au cum să vadă din chiar interiorul limbii engleze noima şi „logica întocmirii" acestei limbi, cum ar fi zis Eminescu. Nu m-aş mira să constatăm că *unii lingvişti americani, aidoma multor emigranţi din America şi din lume, nu au propriu-zis o limbă maternă!* (sic!)

Putem merge şi mai departe cu identificarea condiţiilor de normalitate lingvistică raportându-ne mai strict şi mai exact la conceptul de *genotip.* În principiu, un vorbitor normal este purtătorul unui genotip. (Desigur, amestecul de rase şi de etnii e posibil să ducă şi la apariţia unor indivizi care nu sunt conectaţi la un genotip anume, ci – eventual, la mai multe, caz în care forţa fiecărui genotip scade proporţional. Lăsăm deoparte această situaţie, chiar dacă, în viitorul previzibil, ea va fi să fie tot mai des consemnată de cercetători…) Normalitatea presupune, de asemenea, ca genotipul de care aparţine o persoană să coincidă cu genotipul purtat de majoritatea vorbitorilor idiomului respectiv. Rezultă că starea de normalitate a unui lingvist, în calitatea sa de fiinţă vorbitoare, presupune aceste două condiţii majore: (1) să fie de câteva generaţii vorbitor nativ al limbii în care se desfăşoară ca teoretician al limbii şi (2) să fie purtător al genotipului majoritar. La ce rezultate ajungem prin raportarea lingviştilor americani la cele două exigenţe este o problemă pe care, personal, nu o pot discuta sau aborda decât cel mult statistic şi la nivelul impresiei subiective. Las pe colegii americani s-o facă în cunoştinţă de cauză, numai dacă, bineînţeles, vor lua în serios cele de faţă…

Ne tentează o parafrază la principiul deja enunţat, *Lingvistica trebuie făcută pe oameni normali,* parafrază cu valoare de principiu şi ea: *Lingvistica trebuie făcută de oameni normali…*

Pentru cei care nu îndeplinesc criteriile de mai sus urmează să constatăm starea de „handicap", stare care nu este nici pe departe sinonimă cu incapacitatea funciară de a te dedica cercetării lingvistice. Ci doar avertizează asupra unor limite fatale, inevitabile, a căror detaliere nu ne va fi uşor să o facem. Cei în cauză vor fi cei mai în măsură să-şi precizeze singuri, ei înşişi, aceste limite. În plus, e de luat seama că, în conformitate cu un principiu universal şi etern, al compensaţiei, nu este vorba de un handicap propriu-zis, ci doar de o stare de fapt care, prin închiderea sau obstrucţionarea unor perspective, deschide altele, inaccesibile aşa-numitei stări de „normalitate". Sau, popular spus, „în tot răul e şi un bine"… Acest „handicap" se prea poate să dezvolte, în compensaţie, o predispoziţie specială pentru decelarea universaliilor limbii, a acelor structuri care grupează la un loc, prin asemănări de ordin funcţional şi morfosintactic, toate limbile sau măcar un număr foarte mare de idiomuri. Aceşti …glosematicieni se pare că sunt nativ înzestraţi, „programaţi" să conceapă sau să accepte matematizarea şi formalizarea lingvisticii, să ignore dimensiunea abisală, spirituală a limbii, să deschidă şi să urmeze „căile lingvisticii extraexacte faţă de care geometria şi algebra au rămas curate poeme romantice". (L-am citat pe lingvistul Nicholas Timiras, american de origine română, fost profesor la Berkeley, California.)

Descriptivismul american, de la Bloomfield la Harris, şi mai ales gramatica propusă de Noam Chomsky, încearcă să imagineze reguli prin a căror aplicare să se poată trece de la un inventar de unităţi lingvistice la texte corecte, fără nicio preocupare pentru dimensiunea „abisală", spirituală a limbii, pentru realitatea acestor reguli în mentalul vorbitorilor. Lingvistica americană este gata oricând *să inventeze, iar nu să descopere!* Or, condiţia lingvistului este *să descopere*, *iar nu să inventeze!*

Mi-aduc bine aminte sentimentul pe care l-am încercat citind primele încercări de a se aplica la limba română tehnicile gramaticii transformaţionale. Nu aveam reţineri de ordin metodologic, teoretic, dar mă încerca sentimentul că autorii nu rămâneau în interiorul limbii române, că inventau o variantă a limbii române la care să se potrivească regulile lor. Aşadar sentimentul că limba română era – cu un termen actual, *abuzată*. Nu ca lingvist, ci ca vorbitor al limbii române eram deranjat. Ulterior, când au apărut metodele de traducere automată, lucrurile s-au lămurit.

→

Homo sapiens

Poţi traduce din română în japoneză cu un mic amendament: *traduci dintr-o variantă inventată a limbii române într-o variantă inventată a limbii japoneze*. Ambele variante săvârşind acelaşi păcat: depersonalizarea şi sărăcirea limbii, reducerea ei la un set de reguli mecanice şi, implicit şi implacabil, reducerea mesajelor la un set limitat de idei, gânduri, simţăminte etc., reducerea limbii (române) la o variantă în care, să-mi fie iertat, singurele texte literare ce pot fi imaginate sunt …manelele. Nu glumesc! Dacă faci analize literare pe textul manelelor, se vădeşte clar nu lipsa de cultură literară, lirică, ci lipsa de cultură lingvistică a autorilor. Limba română se vede foarte clar că nu le este limbă maternă, autentic maternă… şi, precum se ştie, majoritatea textierilor de manele nu sunt vorbitori nativi de limbă română. Limba lor maternă este cea ţigănească...

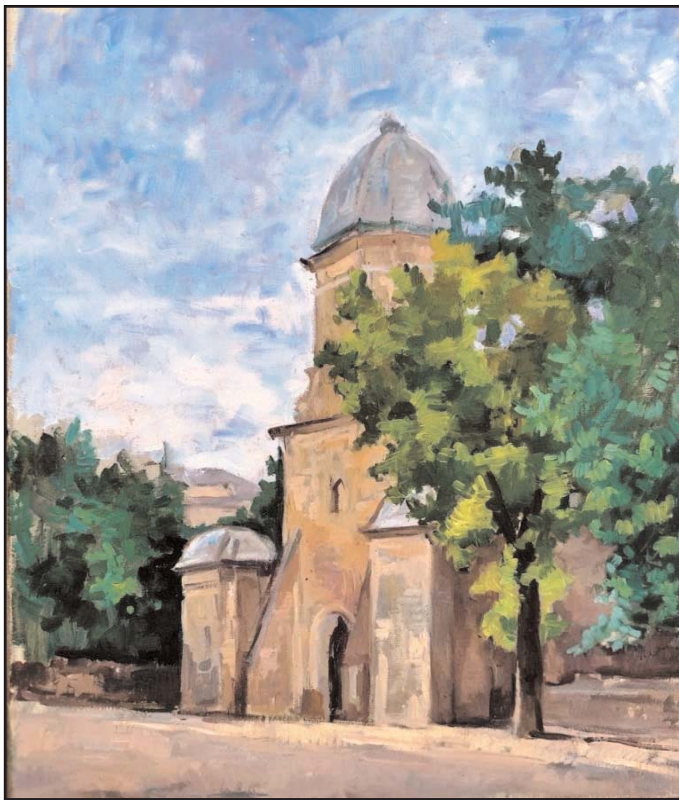
Este foarte probabil ca în viitor lumea să apeleze tot mai mult la „maşinile” de tradus, la traducerea automată. Probabil că şi aceste instrumente îşi vor îmbunătăţi performanţele. E lucru sigur însă că principiul lor va rămâne acelaşi: nu vor putea traduce orice text, ci numai texte pregătite pentru a fi traduse, adică texte concepute *ad hoc*, gândite să se potrivească cu posibilităţile de traducere ale maşinăriei respective, să nu depăşească un anumit nivel de expresivitate, de ingeniozitate. Texte neutre din punct de vedere stilistic, care nu vor aspira să pună în valoare toate posibilităţile de expresivitate ale limbii, ci se vor mulţumi să valorifice strict partea „traductibilă” a fiecărei limbi. Prin exerciţiul traducerii automate vorbitorii vor căpăta o nouă competenţă: competenţa de a emite texte (corecte) *traductibile.* E de aşteptat ca în felul acesta oamenii să-şi piardă cealaltă competenţa, competenţa de azi, competenţa de a folosi limba maternă în integralitatea ei, inclusiv în componenta ei specifică, intraductibilă. Acest nivel, la care nu are acces traducerea automată, l-aş numi nivelul idiomatic al limbajului. Se profilează pentru viitor riscul ca acest nivel, al autenticităţii, să scadă ca urmare a extinderii traducerii automate. Adică să scadă partea netraductibilă a limbii, să dispară partea cea mai importantă a limbii…

Dacă nu mă înşel, gramatica lui Chomsky a apărut în urma unei încercări la care s-au angajat mai mulţi lingvişti, de a construi o maşină de tradus în şi din limba engleză. Cred că la nicio universitate din Europa nu s-ar fi găsit lingviştii care să se angajeze la asemenea proiect. Mai degrabă lingviştii de pe vechiul continent s-ar fi străduit să explice „clientului” care comandase lucrarea că nu este cu putinţă realizarea ei. Clientul, adică Marina americană, a pus însă fonduri substanţiale la dispoziţie, fonduri greu de refuzat într-o economie de piaţă. Fondurile s-au cheltuit, dar maşina nu a apărut… În locul ei a apărut o broşurică, semnată de Noam Chomsky. Îmi vine în minte vorba latinească cu munţii care odrăslesc din când în când, după sforţări titanice, un şoricel micuţ-micuţ!… Un *ridiculus mus*…

Mi-aduc aminte una din obiecţiile cele mai temeinice aduse de la bun început de sceptici: în ce măsură regulile de transformare propuse de lingvistul american aveau un suport psihic, o realitate mentală, producându-se (şi) în mintea vorbitorului? Răspunsul emulilor a fost aproape cinic: nu are relevanţă suportul psihic, este destul dacă regulile respective pot fi însuşite şi stăpânite mecanic, eventual de o maşină de tradus, maşină care rămânea astfel idealul lingvisticii de peste ocean. *Ideea că se poate face lingvistică fără să ţii seama de psihicul, de psihia vorbitorilor, cred că a putut veni cu uşurinţă mai ales în mintea unor lingvişti a căror relaţie psihică, sufletească cu limba (engleză) era mai subţire, mai precară, mai puţin „îndătinată”.* Care le era idiom de cu casnic de cel mult o generaţie-două… La asemenea persoane, lipsite de o limbă autentic maternă, se poate naşte mai uşor confuzia dintre a inventa şi a descoperi. Repet, în mod natural, *lingvistul descoperă, nu inventează!*

Se potrivesc în acest context cuvintele lui Eminescu, binecunoscutele: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră. Precum într-un sanctuar reconstruim piatră cu piatră tot ce-a fost mai înainte – nu după fantezia sau inspiraţia noastră momentană – ci după ideea în genere şi în amănunte – care a predomnit la zidirea sanctuarului – astfel trebuie să ne purtăm şi noi cu limba noastră românească.” Sau: „Această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata ei zestre din moşi-strămoşi, pe când partea traductibilă este comună gândirii omeneşti în genere.”

Îngăduiţi-mi încă o amintire legată de apariţia gramaticii transformaţionale. La o şedinţă de învăţământ politic condusă de Alexandru Graur s-a discutat chiar acest subiect: conceptele de bază ale teoriei lui Chomsky. Discuţia s-a împotmolit atunci când Graur a încercat să priceapă de la mai tinerii săi colegi „transformaţionalişti” (sau „generativişti”) care este deosebirea între dicotomia saussuriană, clasică, *langue-parole* şi cea propusă de lingvistul american, *competenţă-performanţă.* Cum eu debutam la acele şedinţe şi eram cel mai tânăr, am ascultat ce se vorbea şi am stat în banca mea, ultima, din fosta sală 20, fără să scot o vorbă. Aşa cum – şi Graur o ştia bine, nu prea mi-era în obicei. Drept care,

într-un târziu, mi s-a adresat, cerându-mi părerea. Iar eu am răspuns cu o întrebare: „Domnule profesor, acest Noam Chomsky mai trăieşte?” Cum să nu trăiască?!, s-a mirat Mara Rădulescu, fie-i ţărâna uşoară. Ce sens are întrebarea dumitale, tovarăşe Coja?! „Păi dacă trăieşte, stimată doamnă, nu este mai simplu să-i cerem lui, domnului Noam Chomsky, să ne spună el ce a vrut să spună prin competenţă şi performanţă, altceva decât a spus Saussure prin *langue-parole?!…*” Ba chiar m-am oferit, dacă cineva poate procura adresa lui Chomsky, să-l deranjez eu cu întrebarea care ne frământa. Căci, am adăugat, cred că fusese de datoria lui Noam Chomsky să se raporteze la dicotomia lui Saussure… Altminteri devenim noi caraghioşi discutând despre Chomsky ca despre Platon, mort de două mi de ani! Păi câte întrebări lămuritoare nu i-am pune noi lui Platon dacă acesta ar mai fi în viaţă?!…

Mai adaug ceva: peste ani, vreo patruzeci, adică de curând, când am descoperit binefacerile internetului, am dat buzna peste E-mail-ul marelui lingvist şi i-am povestit discuţiile purtate la Bucureşti, pe la sfârşitul anilor ’60, cerându-i măcar acum, după patru decenii, explicaţia după care am tânjit cu toţii la Bucureşti. Mi-a răspuns amabil, colegial pot spune, dar neconvingător. Din răspunsul primit mi-am întărit convingerea că la data când a lansat dicotomia competenţă-performanţă Chomsky nu-l citise pe Saussure… Autor care, la Bucureşti, este obligatoriu pentru promovarea anului I de studii filologice…

Peste câţiva ani, lingviştii americani care nu l-au citit nici ei pe Antoine Meillet au lansat pe piaţă *socio-lingvistica,* altă invenţie americană… E drept, o comparaţie între şcoala sociologică franceză şi socio-lingvistica de peste ocean devine un bun exemplu al ideii de regres şi precaritate în lumea academică. Căci una din perspectivele din care trebuie abordat subiectul de faţă este aceea a progresului în limbă. În limbă şi în lingvistică… Există un asemenea progres?

Boris Cazacu mi-a împrumutat cândva o carte, insistând să n-o fac uitată printre ale mele… I se părea deosebit de preţioasă. O carte cu mai mulţi autori, ale căror studii urmăreau acelaşi subiect: cum poţi să faci descrierea unei limbi pe care nu o cunoşti şi nici nu te apuci s-o înveţi? Cum să stabileşti inventarul de foneme, pentru a pregăti limba respectivă să fie scrisă, cum să întocmeşti dicţionarul acelei limbi, regulile morfologice etc.? Fireşte, ideea era să te foloseşti de nişte informatori vorbitori nativi ai limbii respective, şi se precizau câteva considerente în vederea selecţionării unor buni informatori. Evident, o asemenea cercetare era posibilă şi putea să poarte numele de cercetare, dar ea nu avea niciodată să ducă la identificarea şi descrierea a ceea ce lingvistica europeană a numit „geniul” unei limbi. Da, se poate numi lingvistică o asemenea preocupare. O lingvistică superfluă, care nu aspiră să identifice limbajul printre marile miracole ale existenţei noastre, care nu cercetează graiul omenesc decât ca sumă de semne prin a căror folosire mecanică să te poţi descurca la cumpărături, la tribunal sau la spital! Un cod de reguli „lipsit de orice boltă metafizică”. Nu pentru că această boltă nu există, ci pentru că ea nu este accesibilă oricum şi oricui. Din păcate, este la modă să nici nu-i intereseze pe grămătici existenţa ei!… O modă care a apărut în America!

Ca un soi de „excepţie care confirmă regula (teza)” aş aminti că în Statele Unite a fost formulată „ipoteza Sapir-Whorf”, care demonstrează convingător că funcţionează o relaţie de determinare reciprocă între limba unui popor şi mentalitatea de grup a acestuia. Numai că demonstraţia nu se face pe limba engleză şi pe mentalul colectiv american! Ci autorii au dedus ipoteza lor din studiul unor limbi şi culturi amerindiene, aflate într-o stare de deplină naturaleţe, normalitate, ingenuitate sau cum i-am mai putea spune. Deduc din această împrejurare că engleza nu se regăseşte în mentalul american, nu se află în *consonanţă*, ci mai curând în *disonanţă* cu *forma mentis americanorum*… M-aş încumeta să întreb, aproape retoric, dar şi cu voce scăzută, dacă un mental *american* chiar există!…

În concluzie, raportându-ne la principiul teoretic enunţat de Stalin, constatăm că lingviştii americani se află, în comparaţie cu ceilalţi, într-o situaţie atipică, ca să nu spun cea mai ingrată cu putinţă. Limba engleză, care este nu numai obiectul predilect al cercetării lor, dar este şi limba în care colegii noştri gândesc, funcţionează în Statele Unite în condiţii ne-naturale, nefireşti pentru o limbă. Iar lingviştii americani înşişi au cu limba engleză (e vorba de engleza americană, fireşte) o relaţie în mai multe feluri ne-naturală, rezultat al unor evoluţii istorice excepţionale, căci, din păcate, orice s-ar spune, *procesul american de etno-geneză nu este numai cu totul insolit, atipic, dar este departe de a se fi încheiat.* Astfel că se impune o completare: Nu numai lingvistica trebuie să se ocupe de oameni normali, dar şi *de lingvistică este bine să se ocupe în primul rând oameni normali!* Or, *mulţi americani, fie în postura de vorbitori, fie în cea de lingvişti, nu sunt într-o stare de deplină normalitate.* Repet, motivul principal al acestui impas îl constituie faptul că etnogeneza americană nu s-a produs, nu s-a încheiat, aşa cum, *nota bene!*, nici procesul de constituire a unei identităţi etnice sovietice nu a dus la rezultatul scontat. Căci, la drept vorbind, cele spuse despre limba engleză vorbită în „State” sunt valabile şi pentru limba rusă din fosta URSS, într-o măsură apreciabilă…

În aceste condiţii consider că nu au existat motive serioase, intrinseci, pentru ca lingvistica americană să capete rolul pe care noi, în Europa, ne-am grăbit să i-l atribuim, din considerente propriu-zis politice şi economice, de prestigiu mai degrabă militar decât cultural. Am supralicitat, iar vina, fireşte, nu este a americanilor, ci a noastră, a europenilor. Evident, nu a tuturor europenilor… A mea în orice caz este, căci iată cât de târziu am cerut cuvântul…

(23 august 2010)

Magia conflictuluui

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Motto: *Dacă se discută politică, nu zi nici da, nici nu. Fii ambiguu!*
(Ion Băieşu, *Balanţa*)

E*quivocarse* are în spaniolă o semnificaţie surprinzătoare. Înseamnă pur şi simplu *a te înşela, a greşi*. Cu alte cuvinte, când *te-ai echivocat* (*estás equivocado*), nu eşti doar puţin suspect, îndoielnic, cum s-ar interpreta pe la noi, ci în afara normei, complet eronat. Sintagma aceasta mă surprinde de fiecare dată când o aud, la fel cum o face *largo*, cuvânt spaniol care nu înseamnă larg, ci lung (un lucru cu care greu m-am obişnuit).

Într-un articol despre *magia conflictului*, citesc nu fără mirare, că *echivocul* în sens clasic, românesc, de *indecis, ambiguu*, este la modă. „Măi, să fie“, îmi spun în gândul meu şi mă duc cu gândul la experienţa tânărului Johan Galtung, care a avut aceeaşi revelaţie zguduitoare atunci când a făcut cunoştinţă cu genialul Niels Bohr, fondatorul teoriei potrivit căreia lumina poate fi privită în două moduri: ca undă şi ca particulă. Pe loc, Galtung a înţeles atunci că farmecul realităţii nu rezidă în puterea noastră de a o interpreta într-un singur mod, ci în capacitatea ei de a adăposti sub o singură pătură două sau mai multe variante de adevăr, doar aparent contrarii. Şi natura face asta cu... naturaleţe, fără a da semne de intoleranţă, fără a ameninţa să explodeze. Este un lucru cu care noi, oamenii, doar cu greu ne putem împăca. De ce?

Pentru că întreaga noastră educaţie se bazează pe principii clare, pe adevăruri unice. Încă de pe vremea copilăriei ne-am obişnuit să citim prin manuale cum se rezolvă corect o problemă, cum se scrie, cum se pronunţă etc. Mai târziu, ne-am integrat în societatea care ne recompensează după aşteptări, având de la noi pretenţii clare, bazate pe nomenclatoare, cataloage, fişe de posturi şamd. Unde am ajunge dacă ne-am permite să întoarcem toate lucrurile pe toate feţele? Nu ne-am împotmoli cumva pe drum?

E**i bine, nu,** susţine un om de afaceri german, care ne atrage atenţia că trebuie să ne adaptăm la o schimbare înainte ca ea să apară, ca să nu ne trezim depăşiţi de noua paradigmă. Pandemia a generat mai multe partide pro şi contra vaccinării decât s-ar fi crezut, războiul îşi are adepţii lui în ambele tabere, criza climatică poate fi abordată în mai multe feluri etc. Concluzia sa este: să aruncăm mai multe priviri asupra lucrurilor, pentru că, adesea, ele nu sunt ce par a fi. Truism? Nici pe departe!

Autorul porneşte de la exemplul unor imagini binecunoscute nouă, aşa-numitele imagini contrarii, care, în funcţie de modul în care le privim, relevă realităţi diferite. De exemplu, privind în alb-negru, vedem un cotor de măr, dar negru pe alb se vede conturul unei perechi de îndrăgostiţi, faţă în faţă. Fac o paranteză: în germană, numele acestor dibace iluzii optice este *Vexierbilder*. Tradus *mot à mot* ar însemna în română *imagini jignite, ofuscate*. Iarăşi o interpretare lingvistică nu lipsită de umor! Dar să revenim la ambiguitatea noastră.

Pe scurt, chiar dacă nu întotdeauna ne sare în ochi şi a doua imagine suprapusă peste cea pe care o zărim mai întâi, cel târziu după ce ne-o semnalează cineva, nu-i mai putem nega existenţa. După ce a desluşit ambele reprezentări, niciun om cu scaun la cap nu se va mai încăpăţâna să susţină că un *Vexierbild* ar avea o interpretare unică. Atât prima cât şi a doua variantă sunt clare şi corecte, de la cap la coadă, fără urmă de greşeală.

E**xtrapolând,** mai toate fenomenele pot avea mai multe faţete, valabile concomitent. De ce ne încăpăţânăm să credem că suntem înconjuraţi de fenomene şi evenimente care înglobează un singur adevăr, o realitate unică? Poate pentru că modul în care ne vin informaţiile tinde să descrie doar o variantă posibilă din multe.

Dar de ce să schimbi o teorie care a funcţionat cu brio până acum? Păi nu spun bine englezii: *never change a winning horse?* Ei bine, pentru că modul tranşant de a privi lumea în alb-negru nu mai dă roadele de până acum. Prea repede se derulează schimbările!

Strategul Christoph Werner a reuşit să mă convingă să-mi extind *competenţa pentru ambiguitate,* cum o numeşte el. Opinia sa: n-ar trebui să combatem, ci să încurajăm ambivalenţa sau, mai bine zis, plurivalenţa fenomenelor. Altfel risipim mult potenţial şi se creează tensiuni nedorite, mai ales în domeniile sociale, culturale, interumane, cele care sunt mai greu cuantificabile.

Cu două argumente mi-a spulberat teama de a nu mă... *equivoca*. Primul este acela că, dacă omitem din ecuaţie posibilitatea unei alte viziuni paralele, canalizându-ne pe cea în care credem nestrămutat, *pierdem ocazii,* privându-ne de posibilitatea unei dezvoltări viitoare. Poate nu neapărat la banda rulantă sau în procesele de producţie clasice ne-ar fi de folos o a doua opinie, dar în domeniile sociale şi culturale, în mod cert există mai mult decât o singură realitate. Dacă nu îi luăm în serios pe cei care văd un lucru altfel decât noi, câştigă lupta doar una dintre variante, iar celălalt, care crede la fel de înverşunat ca noi în teoria sa, ne va respinge. Teren propice pentru o păguboasă *radicalizare*. Pericol iminent pentru mass-media, care funcţionează încă după regulile deontologice ale adevărului unic, principiu fundamental în jurnalism.

În al doilea rând, dacă mizăm pe o soluţie unică, fără a exploata posibilitatea de *ambiguu* ascuns în fiecare fenomen, s-ar putea să *ne trezim prea târziu* că am ales calea greşită. Pentru a mai relua firul prezentului, acolo unde duce spre o dezvoltare viitoare pozitivă, ne va lipsi exact punctul cel mai important: cel de pornire. Pierdem astfel contactul cu propriul viitor, mizând pe o realitate eronată sau cel puţin pe una îngustată.

Sugestia autorului este să ne folosim de ambiguitate ca de un instrument optic, o *prismă* prin intermediul căreia să filtrăm realitatea, privind-o în diferite lumini, din mai multe unghiuri. Nu e suficient să fim toleranţi la ambiguu, trebuie chiar să mizăm pe el, să-l luăm în calculul ecuaţiei noastre, ca pe ceva necunoscut, dar cert. Palpitant, misterios, cu siguranţă ne va surprinde, dar măcar nu ne va găsi nepregătiţi. Nu putem cunoaşte viitorul de pe acum, dar ţinându-i uşa deschisă, ne rezervăm şansa de a-l putea influenţa măcar într-o mică măsură.

M**ă întorc la moto-ul** savuros cu care am început acest eseu şi îl folosesc ca exemplu concluziv: celebra replică a preotesei precaute din romanul lui Ion Băieşu este doar aparent una care sprijină excursul meu teoretic, legat de termenul de ambiguu. În fapt, ea sugerează exact contrariul, îşi îndeamnă soţul *să nu zică nici da, nici nu*. Ori, dacă ar fi fost pe linia noastră, ar fi trebui să-l îndemne să spună *şi da, şi nu*. Atare neclaritate s-ar fi putut însă să-l coste cam mult pe bietul Părinte, pentru că societatea în care trăia, cea socialistă, nu era una care să garanteze libertatea de opinie.

Ce noroc pe noi, europenii de astăzi, că ne putem permite acest lux de a zăbovi mai mult asupra lucrurilor, plecând urechea la mai multe opinii! Câtă vreme ţinem seama de celelalte faţete ale realităţii noastre, nu ne împiedică nimeni să ne angajăm pe propriul drum. Iar dacă mass-media ne serveşte alternativ ba o ştire, ba alta, uneori chiar opusă, discernământul ne aparţine. Putem şi noi să contribuim la promovarea unei mass-medii mai *ponderate.*

Bibliografie: editorial de Christoph Werner, apărut în revista *Alverde DM-Magazin*, iunie 2022.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG
şi Germain DROOGENBROODT

Martor unic
Farideh Hassanzadeh-Mostafi (Iran)

**Nu-i tot noianul de scrisori de amor
din cufărul de catifea cu amintiri;
nici braţul plin de fructe şi de flori
cu care-mi vii acasă de cu seară;
şi nici acea brăţară din aur de 18 carate
cadoul tău la aniversarea
căsătoriei noastre;
ci martor unic
al neprihănitei noastre iubiri
e coşul acesta spălăcit, plin cu gunoaie,
pe care, în fiecare seară,
îl duci patru etaje, neluând în seamă
mâna istovită ce ţi-o întind
noapte de noapte!**

Ostinato
Eugenio de Andrade (Portugalia)

**Dorinţei,
umbrei tăietoare
a poftelor,
mă abandonez.**

**Crenguţei de coral,
nisipului pe plajă,
bărcii mele aurii,
mă abandonez.**

**Pietrei filosofale,
iubirii mele
şi pumnalului,
mă abandonez.**

**Luna mea arsă,
siluită,
tu ia-mă şi mă du cu tine:
căci mă predau.**

Delirant
Fernando Alonso (Uruguay)

**Va da de mine noaptea la mijloc de poem.
Voi fi calm,
dar cu furie de poet strânsă în mine,
delirând pe deasupra puterii raţiunii,
căutând leac pentru această lume bolnavă.**

**Păsări din noaptea minţii
vor scrie tot ce eu nu apuc
să prind cu gândul.
Pe creier să-mi apese gigantica povară
a fiarelor uitării.**

**Oare am să mai duc dorul vreunei
certitudini,
sau măcar lipsa vreunei îndoieli,
n-o să mai am nevoie să aflu
ce o să fie cu ziua de mâine?**

**Acum plantez
o vorbă de verde oxigen.**

Vorbe străine
Anita Róg-Bindacz (Polonia)

**Ce pot să fac
cu toate aceste vorbe
pe care le găsesc pe jos în
drumul meu?
Ce pot să fac
cu toate aceste expresii
ce nu pot fi exprimate într-un
limbaj comun?
Le port pe vârful limbii
şi, din acest motiv,
nu pot să le pronunţ.
Le uit, şi toţi mă întreabă,
de ce nu le dau drumul
după atâta timp.
Dar ce pot eu să fac,
ce fac cu acest spirit
plin de vorbe străine?
Nu le pot da cuvântul.**

Ştiinţa, parte a culturii

Avatarurile întemeietorului ciberneticii generale

Florian COPCEA

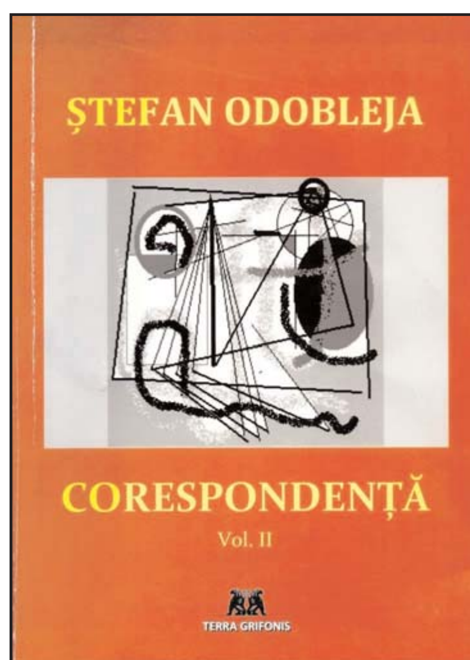
Apariţia *Corespondenţei lui Ştefan Odobleja* (Ed. Terra Grifonis, Drobeta-Turnu Severin, 2018), născut în localitatea mehedinţeană Izvorul Aneştilor, la 13 octombrie 1902, ne oferă posibilitatea să readucem în discuţie mult controversata operă a savantului – *Psihologia consonantistă.* Studiul precizat, tipărit în două volume în limba franceză la Editura Libraire Maloine din Paris, între anii 1938-1939, din cauza conflictelor care au precedat Al Doilea Război Mondial, a trecut neobservat în lumea ştiinţifică internaţională. El avea să producă vâlvă şi să declanşeze dispute aprige şi aprofundate abia după 1948, când la Paris şi New York, s-a difuzat simultan cartea matematicianului american Norbert Wiener *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine.*

Primul care a susţinut paternitatea românească a conceptului de cibernetică, e drept, formulat de Norbert Wiener, a fost chiar Ştefan Odobleja care, contrariat de asemănarea unor idei din cartea lui Wiener, s-a zbătut să dovedească unicitatea şi identitatea de idei conţinute de fenomenul al cărui *întemeietor,* şi nu precursor, cum declarase, devenise. Neîncrederea de care s-a lovit din partea lumii ştiinţifice româneşti şi internaţionale a concurat la marginalizarea/minimalizarea cercetărilor lui, fapt care a condus la celebritatea lui N. Wiener.

Pentru a înţelege mai bine anatema ce a fost aruncată asupra ilustrului doctor Ştefan Odobleja, vom recurge la un fragment din Introducerea pe care a făcut-o pentru ediţia din 1978 a cărţii *Psihologia consonantistă şi cibernetica,* aflată în planul editorial al Editurii Scrisul Românesc din Craiova, apărută după decesul său, survenit la 4 septembrie 1978: „Stabilind echivalenţele dintre cibernetică şi psihologia consonantistă, indicam pe aceasta din urmă drept cibernetica originară – prima cibernetică teoretică fundamentată. Sprijiniţi pe numeroase dovezi, demonstrăm că cibernetica s-a născut între 1925 şi 1938, în România, şi că ea se află conţinută, sub toate aspectele, în *Psihologia consonantistă,* care poseda o prioritate categorică asupra ciberneticilor ulterioare, al căror lung şir începe abia în 1948, când deja începuse să apară chiar şi aplicaţiile practice ale ciberneticii iniţiale, cu primele maşini imaginate de ea." Ştefan Odobleja nu a negat niciodată rezultatele obţinute de cercetătorii americani în domeniile ciberneticilor tehnice şi particulare, dar i-a acuzat că nu-i recunosc meritul referitor la iniţierea „ciberneticii generale care le-a generat". Faptul de a nu fi fost susţinut de elita de specialişti români în promovarea ideilor „ştiinţei celei noi: cibernetica", fără îndoială, a avut un impact puternic nefavorabil asupra spiritului său vizionar, confruntat cu prejudecăţi şi contestări nejustificate care au pus în umbră, evident, valoarea şi semnificaţiile *Psihologiei consonantiste.*

În consecinţă, *Corespondenţă,* cuprinzând 78 de documente arhivistice olografe (datând din perioada 1975-1978 şi alte 32 postume, adăugate de alcătuitorii volumului, Tudor Răţoi şi Ştefan Odobleja jr., în scopul întregirii exacte a personalităţii savantului român), vine să aducă lumină asupra „avatarurilor" omului de ştiinţă Ştefan Odobleja, în efortul său sisific de a dovedi că el, şi nu altcineva, este părintele ciberneticii. „Pretind că în 1938 eu am dat toată cibernetica – cu toate atributele ei...", preciza el în scrisoarea pe care i-o adresează, la 16 februarie 1975, inginerului Stelian Bajureanu din Piteşti, unul dintre fidelii săi susţinători. „Nu pretind că aş fi dat atunci întreaga cibernetică modernă, atât de amplificată şi atât de specializată. Pretind doar că am dat aproape întreaga schemă, aşa cum a redat-o Wiener în 1948, peste 10 ani: puţine lucruri a mai adăugat el şi, mai ales, puţine esenţiale – unele chiar inutile, altele şi greşite. Din contră: câteva din cele mai importante atribute ale ciberneticii nu există nici măcar ca fantome în *Cibernetica* lui Wiener – în timp ce ele populează cibernetica mea, ca fiinţări viabile şi bine conturate." (p. 39)

Calendaritatea fixată de iniţiatorii ediţiei ne permite să clarificăm unele elemente necesare atât pentru valorificarea clară a posterităţii savantului, cât şi pentru originalitatea unei discipline ale cărei rădăcini pot fi localizate în România, care, transpusă în practică, a dus la revoluţionarea, printre altele, a gândirii artificiale, a sistemelor de comunicare om-maşină etc. În misiva către acelaşi destinatar, purtând data poştei 2 februarie 1975, Ştefan Odobleja se confesează, uşor polemic: „E drept că termenul de cibernetică e vag şi echivoc – sau este, mai degrabă, prea larg cuprinzător […]. După mine, Wiener a căutat să acopere, cu ştiinţa lui cea nouă, întreaga arie a psihologiei (mai ales a celei consonantiste). Găsesc îndreptăţită părerea autorilor francezi că cibernetica a devenit o modă, aşa cum este încă şi azi (după 15 ani din 1962). După mine, aplicarea – cu măsură, prudent – a unor idei generale de la om la maşină […] este permisă, utilă, rodnică. La fel şi aplicarea inversă, de la maşini la om (şi psihologic), dar tot prudent şi numai ca sugestii şi ca idei generale. Unii – şi Wiener printre ei – s-au pripit să aplice nu numai idei şi principii, ci şi detalii, până şi formule matematice. Şi fără o verificare serioasă. Pretinsele verificări experimentale au fost, după părerea mea, neserioase – un fel de escrocherie ştiinţifică. În principiu, aveau dreptul să presupună şi acele potriviri de detaliu, dar urmând să le dovedească. De aceea, zic eu, cam tot ce Wiener a transpus de la maşini la creier este fals. Ce a dat de la creier la maşini este bun (au dovedit-o chiar maşinile prin faptul că s-au născut şi că l-au imitat bine pe creier – deşi nu perfect de exact). Tehnica implică precizie în gândire şi idei – şi deci şi în termenii care le exprimă şi vehiculează…" (p. 35)

Ştefan Odobleja devenise conştient că demersul său de a demonstra că „cibernetica s-a născut în România" îi va atrage multe adversităţi din partea unor persoane cu influenţă din mediul ştiinţific. Reacţiile multora dintre aceştia de a-l ignora, mai ales de a-i bloca accesul la Congresul de Cibernetică de la Bucureşti din 24 aprilie 1975, „unde participă ingineri, matematicieni" din multe ţări ale lumii, îl vor obseda în aşa măsură încât solicită „câteva sugestii" statornicului său prieten, Stelian Bajureanu, în privinţa modului în care trebuie să redacteze comunicarea, cum să o înregistreze şi să o expună la manifestarea respectivă organizată sub auspiciile Academiei Române. Adnota el la scrisoarea din 7 aprilie 1975: „Am primit abia pe 3. IV o scrisoare din 21.III a Acad. Milcu (Preşedintele acelei şedinţe şi a acelui Cerc), care îmi spune că s-a modificat data – că va fi pe 24.IV, ora 17,30, în loc de 25.IV cum fusese programat. Deci: cu o zi mai înainte – joi – în loc de vineri. Mi s-a spus că pentru participarea la şedinţă trebuie anunţat numele – dar nu ştiu când, cum şi cine o face? Se cere anunţat cu o zi înainte? Sau la intrare? […] La Bucureşti merg pe cont propriu: nu-i nimic – am cât trebuie. Dar nu ştiu unde am să stau. Nici la hotel nu-s locuri, iar la Casa oamenilor de ştiinţă din Piaţa Romană nu pot avea acces. Aş merge pe 21 sau 22.IV pentru aclimatizare. Am impresia că accentul se pune pe discuţii şi pe unele curse ce mi se vor întinde ca surpriză în şedinţă – niscaiva lucrări apocrife, clocite în anul de aşteptare. Nu le accept. Ar fi bine să fie de faţă cât mai multe persoane din afară – spre a tempera eventuale adversităţi subiective, anumite procedee de diversiune, de bagatelizare etc. (Poate că eu exagerez cu teama.)" (p. 54)

Calvarul savantului este provocat şi de „delăsarea" manifestată, la un moment dat, chiar de cel care „cred, în orice caz, că are intenţii bune", adică de Stelian Bajureanu, cel care a tergiversat traducerea comunicării sale în limba engleză. La 24 aprilie 1975, Ştefan Odobleja se adresează profesorului Ioan Cristescu şi îi mulţumeşte pentru „filipica… fermă, categorică, de o claritate pe care nici unul n-a egalat-o", referitoare la lucrarea prezentată (şi care urma să fie publicată), „care conţine multe idei din cele ce azi sunt denumite cibernetice" (p. 68) şi care fuseseră, unele dintre ele, contestate: „…După părerea mea, se pusese la cale totul, astfel ca să predomine dacă nu o respingere precisă, în orice caz ca o îndoială. Nu am vrut să fiu prea insistent, ca să nu-l supăr pe Preşedintele II, care va vorbi la 15 mai (?) despre cartea mea – probabil de bine, dar poate şi insistând asupra unor puncte pe care ei le consideră vulnerabile; l-am criticat pe Freud; am criticat teoria lui Eppinger Hess (adoptată de Danielopolu). Aş fi putut răsturna cu uşurinţă tezele lor şi o voi face în scris ca să le vedeţi. M-au sfătuit să las în pace pe Wiener. (Aştept şi părerea – sfatul Dv.) E ridiculă încercarea lor de a mă remorca pe mine la Danielopolu – după Danielopolu. Am făcut bine că am plecat la Piteşti, ca să aflu acolo că ing. Bajureanu a neglijat traducerea textului şi prezentarea la Congres. Ce e mai rău: nici nu-l avea acasă, ca să-l pot lua. Vi l-aş fi trimis Dv., cu rugăminte a de a-l da secretarului Congresului (pentru a fi selectat pentru tipărirea în volumul consacrat congresiştilor – n.n.). Abia acum am aflat (azi, la plecarea din Piteşti) că textul se traduce în engleză, nu numai un rezumat. Speram mult de la acel Congres şi acum văd că pierd speranţa (la 30.IV e ultimul termen). L-am rugat pe ing. B[ajureanu] să ia legătura cu Dv, dar încep să mă îndoiesc de acceleraţia lui…" (p. 64)

„Travaliul" confesional suportat de Ştefan Odobleja din dorinţa expresă de a dovedi autenticitatea cibernetismului propriei sale psihologii nu se opreşte aici. În zeci de alte scrisori îşi exprimă speranţa că va convinge elitele intelectuale, mai ales cele româneşti, prezente la diverse manifestări ştiinţifice, de importanţa şi unicitatea proceselor ciclice, a legilor şi principiilor comune ş.a.m.d., referitoare la psihologia consonantistă, aceasta purtându-i semnătura, aceasta fiind de fapt „o cibernetică teoretică autentică – prima cibernetică din literatura ştiinţifică universală". (p. 69)

În pofida strădaniei şi performanţelor sale ştiinţifice şi a altor personalităţi care au crezut cu adevărat în opera sa capitală, *Psihologia consonantistă,* vizionarul Ştefan Odobleja nu a reuşit să-şi impună „vocea". Nici cei care moştenesc astăzi „tezaurul" odoblejian, din care menţionăm lucrările aplicate în lumea ştiinţei: *Accidentele de automobil. Studiu medico-legal,* Teză de doctorat, Tipografia „Avântul", Bucureşti (1928); *Metodă de transonanţă toracică,* Bucureşti (1929); *La phonoscopie,* Editura G. Dion, Paris (1932); *Psychologie consonantiste,* volumul I, Editura Maloine, Paris (1938); *Psychologie consonantiste,* volumul II, Editura Maloine, Paris (1939); *Psihologia consonantistă şi cibernetica,* Bucureşti (1978); *Psihologia consonantistă,* Bucureşti, ediţia în limba română a sintezei ciberneticii generalizate, publicată la Paris în anii 1938–1939 (1982); *Odobleja – Apariţia ciberneticii pe pământ românesc,* o evaluare făcută de Iosif Constantin Drăgan, Bucureşti (1993); *Introducere în logica rezonanţei* (scrieri inedite), Craiova, Scrisul Românesc (2003); *Psihologia consonantistă şi cibernetica,* Craiova, Scrisul Românesc (2003), nu au putut răzbate printre „furcile caudine" ale unor culise încă necunoscute, enigmatice, care au făcut o vocaţie din a promova în cibernetică *linia Wiener* şi a păstra tăcerea asupra descoperirii făcute de românul Ştefan Odobleja.

→

Originea românilor (XV)

Vremea goţilor şi a hunilor

Dan D. FARCAŞ

În perioada Daciei Romane, dar şi după aceea, istoria noastră a fost marcată, pentru mai bine de două secole, de prezenţa goţilor, o confederaţie de triburi germane. Ei sunt menţionaţi de Pliniu cel Bătrân în 77 AD şi de Tacit în 98 AD, în zona Mării Baltice, apoi de Ptolemeu, în jurul anului 150 AD, la est de Vistula. În perioada imediat următoare, ei coboară până la Marea Neagră, între Dunăre şi Don, subordonând triburile de slavi, sarmaţi şi daci aflate aici. S-a avansat ideea că această migraţie ar fi fost cauzată de „Ciuma Antonină" (165-180), o pandemie devastatoare de variolă, care ar fi putut ucide 15-30% dintre locuitorii Imperiului Roman. Multe triburi slăbite şi regiuni depopulate au permis triburilor mai puternice să se extindă.

Faptul că în această expansiune goţii par să-şi fi păstrat limba sugerează că mişcarea a implicat un număr destul de mare de oameni. În stepa pontică, goţii au adoptat rapid câteva obiceiuri ale nomazilor sarmaţi, ajungând să exceleze în călărie, tir cu arcul şi şoimărit. S-a mai scris că au fost şi buni agricultori şi navigatori.

Prima incursiune în Imperiul Roman care poate fi atribuită goţilor este incendierea Histriei în anul 238 AD. Din acest moment, timp de aproape 50 de ani, ei au jefuit zona cuprinsă între Dacia şi Grecia, ajungând chiar şi până în nordul Asiei Mici. Ca urmare a ameninţării goţilor, Imperiul Roman întăreşte fortăreţele de la Dunăre. În 238 este construit podul de piatră de la Celei, între Sucidava şi Oescus (în Bulgaria, nu departe de Plevna), şi, foarte posibil, un val de pământ de la Drobeta până la Siret.

În anii 250-251 AD regele gotic Kniva invadează Moesia şi Tracia cu circa 30.000 de oşteni, dintre care, conform istoricului din secolul al VI-lea Jordanes (probabil de origine gotică), 3000 erau carpi. Scopul a fost, ca de obicei, jaful: capturarea cât mai multor sclavi, cai, comori şi alte bunuri care să fie duse peste Dunăre. În bătălia de la Abrittus, în care a fost ucis împăratul roman Decius, goţii au administrat armatei romane una dintre cele mai dezastruoase înfrângeri din istorie. Ei au mai efectuat şi expediţii de jaf pe mare, în Bizanţ şi Marea Egee.

În bună parte din cauza presiunii goţilor, în anul 275, împăratul Aurelian cedează Dacia coaliţiei conduse de goţi. Aceştia, în anumite perioade, au avut şi statutul de „federaţi" ai imperiului. Ca urmare a ordinului de evacuare, armata, administraţia şi orăşenii romani au fost retraşi la sud de Dunăre.

Dar teritoriul abandonat de Imperiul Roman nu a fost părăsit complet aşa cum au afirmat unii. În teritoriu au rămas cei care au stat aici de mii de ani, practicând o agricultură de subzistenţă, creşterea animalelor, meşteşuguri, forme tradiţionale de minerit şi metalurgie, comerţ mai mult prin troc ş.a.m.d. Plecarea în necunoscut comporta mult mai multe riscuri. În plus, noii stăpânitori, administrând un teritoriu, se mulţumeau, la fel ca toţi migratorii, cu dijma în natură pe care populaţia locală le-o putea asigura. O dijmă asemănătoare fusese practicată şi de romani.

Arheologii nu au găsit – pentru perioada evacuării administraţiei din Dacia – niciun semn al abandonării satelor. Tradiţiile de fabricare a ceramicii prezintă o continuitate din perioada pre-romană, prin cea romană, până în secolul al IV-lea şi începutul celui de al V-lea. Din Banat până în Transcarpatia, localnicii au rămas legaţi economic de romani şi după retragerea aureliană. Cât despre Dobrogea, aceasta nu a fost nici abandonată, nici ocupată, ci a continuat ca parte a Imperiului Roman peste 300 de ani.

Primele pământuri locuite de daco-geţi şi preluate de goţi au fost în zona Moldovei. Apoi, după moartea împăratului Constantin (337 AD), câmpia muntenească şi Moldova au căzut sub dominaţia thervingilor, o ramură a neamului gotic. În secolul al IV-lea, Transilvania a fost stăpânită de un alt grup, probabil germanic, taifalii, care par să fi fost, de asemenea, sub suzeranitate gotică.

În textele lui Ammianus Marcellinus se face referire la un teritoriu al goţilor numit *Caucalandenses locus,* „apărat de înălţimea pădurilor şi a munţilor", unde regele Athanaric a încercat o ultimă rezistenţă în faţa invaziei hunilor. Unii istorici consideră că acest teritoriu era în actuala Valea Strâmbă, din judeţul Mureş, dar cel mai probabil el a fost în zona Carpaţilor de Curbură sau în Transilvania de Sud-Est. Unii istorici mai cred că sediul principal al goţilor era situat în fortul abandonat de romani de la Pietroasele, în judeţul Buzău, în apropierea căruia a şi fost îngropat, la venirea hunilor, faimosul tezaur gotic (cloşca cu pui, inelul cu inscripţie runică etc.).

Carpii, numiţi adesea „daci liberi", au continuat să domine coaliţia antiromană, formată din ei înşişi, ca şi din taifali, astringi, vandali, peucini şi goţi, până în 248, când hegemonia acestei coaliţii a fost preluată de goţi. În acest context, în aproximativ douăzeci şi cinci de ani după 290 AD, zeci de mii de carpi/daci au cerut să fie admişi în Imperiul Roman, fiind răspândiţi de-a lungul Dunării, de la Marea Neagră până în Austria. Carpii au fost asimilaţi apoi de populaţiile locale şi nu mai sunt menţionaţi în documentele cunoscute după anul 318 AD, cu excepţia unei referiri a cronicarului bizantin Zosimus (cca 500 AD) care consemnează o invazie peste Dunăre de către o coaliţie barbară de huni, sciri şi ceea ce el numeşte „karpodakai", în anul 381.

Goţii au fost treptat convertiţi la creştinismul arianist, ca urmare a activităţii misionare a episcopului gotic Wulfila (Ulfilas) (cca 311–383), care a conceput un alfabet gotic şi a tradus Biblia în gotică. Fragmentele rămase ale acestei traduceri sunt principala sursă de cunoaştere a limbii lor. El a fost silit să se retragă, în 348 AD, cu un grup de credincioşi, peste Dunăre, în Imperiul Roman, din cauza persecuţiilor. Goţii care s-au convertit la creştinism au fost supuşi persecuţiilor de către regele thervingian Athanaric, care era păgân. Alţi propovăduitori ai creştinismului la goţi, între care sunt cunoscuţi Sfântul Nichita şi Sfântul Sava (gotul), au suferit martirajul în Dacia, în anul 372.

Hunii, o populaţie compusă iniţial probabil dintr-o uniune de triburi altaice, migrând spre vest, au invadat în jurul anului 375 alanii, un popor iranian care trăia la est de goţi, iar apoi, împreună cu alanii, au invadat teritoriile controlate de goţi. Majoritatea acestora era organizată în două grupuri majore: vizigoţii şi ostrogoţii. Tradiţional se acceptă că vizigoţi înseamnă „Goţii din Vest", în timp ce ostrogoţi înseamnă „Goţii din Est", deşi există explicaţii alternative. Hunii au distrus, în 375, formaţiunea statală a regelui ostrogot Ermanaric, iar în anii 376-377 au înfrânt şi oştile regelui vizigot Athanaric. În urma acestor evenimente, mai multe grupuri de goţi au intrat sub dominaţie hunică, în timp ce altele au migrat mai spre vest sau au căutat refugiu în interiorul Imperiului Roman. După incursiuni de pradă în zonele învecinate, în anul 400 hunii apar la Dunărea de Jos, traversează fluviul şi se implică, de partea romanilor, în luptele cu goţii stabiliţi în Peninsula Balcanică. În anul 402, hunii atacă, pe Vistula şi Oder, tribul germanic al burgunzilor, iar în anul 407 trec prin foc şi sabie regiuni din Galia.

În anul 424, în timpul hanului Rua (Ruga, Rugila), centrul de putere al hunilor s-a mutat în Pannonia, în apropierea Dunării (unii cred că în câmpia Banatului), după lupte purtate cu triburile băştinaşe de daci, iazigi şi anarţi. Începând din 441, dar, mai ales, după 445-446, conducerea hanatului hunilor a fost preluată treptat de Attila în detrimentul fratelui său, hanul Bleda (Buda).

În 451, hunii au invadat din nou provincia romană Galia, unde au luptat cu o armată combinată de romani şi vizigoţi în bătălia de la Câmpurile Catalaunice, iar în 452 au invadat Italia, oprindu-se în faţa Romei. După moartea lui Attila, în 453, hunii au încetat să mai fie o ameninţare majoră pentru Imperiul Roman şi şi-au pierdut o mare parte din teritoriul lor în urma bătăliei de la Nedao (cca 454 AD).

La început, imediat după invazia hunilor, ostrogoţii au devenit supuşi ai acestora. Ei au luptat împreună cu hunii în bătălia de la Câmpia Catalaună din 451. După moartea lui Attila şi înfrângerea hunilor în bătălia de la Nedao, ostrogoţii s-au desprins de stăpânirea lor şi i-au învins complet pe huni la Bassianae în 468 AD, în anul următor câştigând supremaţia în Pannonia. Între 488-493 regele got Teodoric „cel Mare" (471-526) a cucerit toată Italia, stabilind un regat ostrogot cu capitala la Ravenna, mutându-şi aici poporul, estimat la 100.000–200.000 de persoane. El a devenit pentru scurt timp şi regent al vizigoţilor. După 553 AD, Regatul Ostrogot a fost distrus de Imperiul Roman de Răsărit. Goţii rămaşi în Italia au fost asimilaţi de lombarzi, un alt trib germanic, care a invadat Italia şi a fondat Regatul Lombarzilor în 567.

Cele două secole de stăpânire a goţilor şi a hunilor nu au lăsat urme decelabile în limba sau obiceiurile poporului de pe teritoriul României. În schimb, daco-geţii au căpătat un rol important în tradiţiile gotice în secolele care au urmat, într-un mod pe care voi încerca să-l expun în episodul următor.

Scrisoarea din 3 iulie 1978 expediată aceluiaşi Stelian Bajureanu cuprinde un *memoriu* în care savantul îşi exprimă optimismul. Redăm un fragment care motivează afirmaţia noastră: „…Recunoaşterea priorităţii româneşti în cibernetică este pe un drum bun. […] Lupta pentru prioritatea românească în cibernetică trebuie dusă în străinătate. Acolo nu s-a făcut până acum nimic, sau mai nimic. Comunicarea autorului la Congresul Internaţional de Cibernetică de la Bucureşti, aug. 1975 (iniţial programat în luna aprilie 1975), a fost, desigur, un bun început, dar ea a fost trunchiată în Actele Congresului, autorul fiind obligat să renunţe la indicarea în text a paginilor mai cibernetice din lucrarea sa. Comunicarea autorului la Congresul de la Amsterdam va fi şi ea o utilă contribuţie, deşi întrevăd unele rezistenţe şi obstrucţii. La Amsterdam se preamăreşte marele Norbert Wiener, tocmai spre a-i consolida prioritatea şi meritele (multe din ele foarte reale şi importante)." (p. 155) În ce măsură opera idealistului Ştefan Odobleja reprezintă un reper esenţial pentru ştiinţa românească? Iată o întrebare destul de complicată. Răspunsul, sigur, aparţine viitorului. El însă nu va putea fi identificat fără să se ţină seama de „testamentul ştiinţific" al doctorului Ştefan Odobleja, lăsat lui S. Bajureanu, pe care îl găsim la paginile 161-163 sub titlul *Ce ar mai fi de făcut?* Spicuim:

„Să se ia în serios discuţia şi cercetarea asupra patrimoniului. […] Dacă are Academia posibilităţi să treacă peste acest patrimoniu, şi dacă posedă o dezlegare specială. […] Să se ia măsuri pentru a contracara acţiunile ostile şi din umbră ale unor răuvoitori. […] Am în manuscrisele mele foarte multe lucrări care arată inferioritatea lui N. Wiener, care demască neadevăruri şi escamotări ale lui, care arată realitatea. Or fi subiective (deşi eu caut să le prezint obiectiv), dar ele sunt argumente foarte puternice în sprijinul priorităţii mele indiscutabile. Se spune că N. Wiener a elaborat cibernetica ca ştiinţă conturată şi că eu am elaborat doar o viziune cibernetică generalizată. Ori în 1943 în articolul lui N. Wiener scris în 3 (se referă la autori) nu găsim nici ştiinţă conturată, nu găsim nici generalizată, nu găsim nici *feed back* propriu-zis, şi găsim o clasificare a comportamentului în trepte, în treapta III fiind menţionat comportamentul de *feed back.* Nu *feed back*-ul conturat, necesar ca principiu, realizări deosebite etc. Era ca o umbră ştearsă faţă de *Psihologia Consonantistă.* Cu toată celebritatea ciberneticii, nu am găsit nicăieri nicio urmă de genialitate. […] Şi de altfel nici acolo nu există nicio urmă de ştiinţă conturată, de cibernetică, cum pretind apărătorii lui N. Wiener…"

Faptul că în anul 1990 savantul Ştefan Odobleja devine membru post-mortem al Academiei Române dovedeşte, odată în plus, că memoria sa se bucură de respect din partea generaţiilor tinere şi că i se recunoaşte, fără nicio rezervă, contribuţia adusă în dezvoltarea ştiinţelor moderne.

Istoria de lângă noi

Comoara de la Mănăstirea Comana

Corina VLAD DIACONESCU

Comoara de la Sfânta şi Voievodala Mănăstire Comana sunt oamenii. Cei care au fost şi cei care sunt astăzi, strânşi în jurul ei. Monahii şi credincioşii laici (lucrători în gospodărie), toţi sub oblăduirea atentă şi plină de dragoste a părintelui arhimandrit Mihail Muscariu, cuviosul stareţ, şi oamenii care vin să fie aproape de Dumnezeu, la sfintele slujbe de duminică şi de sărbători, precum şi la evenimentele organizate cu diferite prilejuri. Ei vin din comună, din localităţile învecinate, din Bucureşti, din ţară şi nu numai.

Este un loc încărcat de istoria neamului şi plin de har. „Astfel, pe lângă vocaţia reperului spiritual, Comana şi-a confirmat şi vocaţia mărturisitoare, căci ce altceva este viaţa călugărilor dacă nu mărturia vieţuirii în şi împreună cu Hristos Domnul Nostru“, scrie Preasfinţitul Părinte Ambrozie, Episcopul Giurgiului, în *Predoslovie* la volumul ce conţine teza de doctorat a părintelui stareţ Mihail, intitulată *Mănăstirea Comana, între istorie şi legendă.*

Oamenii simt şi vin să se înfrupte din această vocaţie mărturisitoare.

„Pătruns în curtea ei printr-o poartă tăiată în zidurile unui masiv turn-clopotniţă, eşti întâmpinat de un călugăr uriaş. Este stareţul mănăstirii, părintele arhimandrit dr. Mihail Muscariu. El poate, cu farmec şi smerenie, să-ţi spună povestea locaşului sfânt“, notează domnul prof. univ. Radu Ştefan Vergatti, conducătorul tezei de doctorat, în *Cuvânt Înainte*. „Este prima monografie cu caracter ştiinţific a Mănăstirii Comana“, adaugă Domnia Sa.

„Faptul că Sfânta Mănăstire Comana este atestată documentar la data de 27 sept. 1461, pe timpul gloriosului domnitor Vlad Ţepeş al Ţării Româneşti, arată marea ei importanţă istorică şi spirituală. […] Etape istorice, înfruntări şi evenimente politice, drame copleşitoare, înălţări şi căderi, dar mai ales trăiri duhovniceşti care ne zidesc sufleteşte sunt înfăţişate de părintele stareţ Mihail Muscariu cu rigoare documentară şi istorică“, menţionează Mihail Diaconescu în *Precuvântare* la teza de doctorat.

„La 35 km sud de Bucureşti, ajungi în Împărăţia apelor, unde ctitori cu ştiinţă au ridicat-o, lângă Delta Neajlovului şi codrii Vlăsiei. […] Numai aici Istoria se împleteşte cu Veşnicia într-o armonie desăvârşită, transformând totul într-un ţinut de sfinţenie şi legendă“, scrie părintele stareţ.

Am ajuns aici acum câţiva ani, împreună cu regretatul meu soţ, Mihail Diaconescu, la îndemnul scriitorului general de flotilă aeriană Radu Theodoru, veteran de război, apoi cu domnul Adrian Popa, unul dintre arhitecţii revistei *Valahia* de la Giurgiu.

Îmi amintesc cu emoţie de ultima noastră vizită împreună la Comana. Era în decembrie 2019. Părintele stareţ Mihail ne-a invitat la o întâlnire organizată în preajma Sfintei Sărbători de Crăciun, alături de domnul general Radu Theodoru şi de un grup de elevi de la Şcoala Gimnazială Nr. 79 din Bucureşti. Elevii erau însoţiţi de doamna prof. Camelia Ristea şi de părinţi. Ei nu se aflau pentru prima dată la Sfânta Mănăstire.

Întâlnirea a început cu o instructivă lecţie de istorie prezentată de scriitorul Radu Theodoru, îmbrăcat în uniforma de general de aviaţie, şi a continuat cu o vizită la Mausoleul eroilor căzuţi în Primul Război Mondial, amenajat în curtea mănăstirii.

Apoi, la invitaţia părintelui stareţ Mihail şi în prezenţa Preacuviosului Protos Macarie Avram, blândul şi priceputul duhovnic al mănăstirii – aşa îl caracterizează părintele stareţ – un om deschis şi vesel, aş adăuga eu, ne-am reunit în sala impresionantă a bibliotecii. Copiii au cântat colinde, subsemnata am avut un microrecital la pian şi orgă, iar scriitorul Mihail Diaconescu a făcut o prezentare a sălii în care ne aflam. Rafturile pline de cărţi mai vechi şi mai noi, o vitrină cu un document semnat de Constantin Brâncoveanu, minee din colecţia Sf. Iosif Naniescu, precum şi semnăturile olografe ale tuturor Patriarhilor României sunt comori lăsate aici de oameni care au marcat istoria poporului român.

În această atmosferă, înconjuraţi de mobilier somptuos de epocă, de obiecte de cult şi de cărţi, parcă pluteam între realitate şi legendă.

A fost o întâlnire de neuitat.

Am avut ocazia să-l cunosc şi pe Preasfinţitul Părinte Episcop Ambrozie al Giurgiului. După oficierea slujbei de Sfânta Maria, în ziua de 15 august 2020, Preasfinţitul Episcop mi-a vorbit cu emoţie despre regretatul meu soţ, pe care îl cunoscuse şi îi aprecia scrierile.

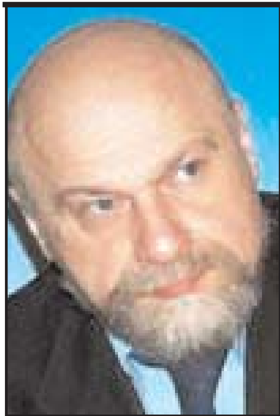
Cei care slujesc la Mănăstirea Comana sunt oameni frumoşi în cuget, o adevărată comoară. Această comoară este însă mult mai mare. Ea este întregită şi de oamenii necunoscuţi care intră pe porţile larg deschise şi primitoare, în căutarea liniştii şi comuniunii cu Dumnezeu.

Nu pot încheia fără a vorbi şi despre *Familia Comana*, care s-a creat în jurul părintelui stareţ Mihail şi a părintelui Macarie. Familia Comana înseamnă un grup de oameni pe care Dumnezeu i-a adus împreună la slujbele din biserică. Datorită doamnei prof. Camelia Ristea, m-am integrat şi eu în această frumoasă *Familie*, care întregeşte *comoara* de la Sfânta Mănăstire. Ei asistă la slujbe, împreună cu părintele stareţ merg în pelerinaje şi sunt prezenţi la toate evenimentele cu semnificaţie religioasă, istorică şi culturală ce se petrec la Comana. Sunt oameni de diferite profesii, pe care îi uneşte credinţa şi smerenia.

Uneori, după sfânta slujbă din biserică, se continuă comuniunea lor sufletească în grădina de la *Casa cu mesteceni* (nume pe care l-au stabilit cu toţii) din Comana. Aici se discută şi se stabilesc evenimente social-culturale şi pelerinaje pe la alte mănăstiri.

La toţi aceşti oameni despre care am amintit, se adaugă mulţi alţii. Ei sunt o comoară vie. Sunt uniţi în jurul Mănăstirii Comana, a părintelui arhimandrit dr. Mihail Muscariu şi a părintelui Macarie.

Pentru mine şi pentru ei, Mănăstirea Comana este un reper, un loc de contemplaţie şi rugăciune, de pace şi binecuvântare.

Despre roadele Pământului, despre roadele Cerului

Narcis ZĂRNESCU

Global Report on Food Crises (GRFC 2022) evidenţiază gravitatea crizei alimentare şi cauzele profunde ale foametei extreme. Într-una din predicile sale, PF Daniel identifica slăbirea credinţei drept cauză a neputinţelor şi suferinţelor din lume: „Suferinţa se înmulţeşte în popor atunci când credinţa slăbeşte. Foarte adesea, suferinţa este urmarea păcatelor şi păcatele sunt, în general, urmare a slăbirii în credinţă, şi anume a slăbirii legăturii omului cu Dumnezeu, Izvorul vieţii şi al sănătăţii.” Dar, spunea PF Patriarh Daniel, „cu toate că mustră poporul pentru necredinţă, Iisus rămâne statornic în iubirea Sa faţă de cei aflaţi în suferinţă. Critică, în general, poporul pentru credinţa lui slabă, dar este sensibil la suferinţa copilului nevinovat.” Astfel, deşi astăzi, în lume, rabdă de foame peste 820 de milioane de oameni, voinţa politică şi strategiile economice globale, mereu însoţite de credinţă, vor salva, în cele din urmă, omenirea de plaga foametei extreme. Altfel, peste trei decenii, muritorii de foame vor ajunge la 2 miliarde. Asta ne spune un raport ONU, publicat la 15 iulie 2019. Nu vom găsi, însă, în acest raport nimic despre cele 820 de milioane de suflete care rătăcesc, suferă, plâng, imploră, fiecare de la Dumnezeul lui, hrană sufletească, mângâiere, alinare, speranţă, mântuire. Nu trebuie să uităm că în cele 820 de milioane de trupuri, ca şi în cele 7,620 de miliarde de fiinţe umane inventariate pe Terra la 1 ianuarie 2019, se frământă tot atâtea suflete care nu vor fi niciodată complet inventariate, decât poate la Judecata de Apoi.

Autorii Planului global *Zero Hunger Challenge* estimează că ar fi necesară o suplimentare a finanţării cu 267 de miliarde de dolari, pe an, pentru eliminarea foametei. Nimeni nu ne spune, însă, de câte miliarde ar fi nevoie pentru păstrarea credinţei. Sau dacă religia, rugăciunea, credinţa au vreun rol în salvarea omenirii de la moartea prin foame şi sete, spaimă şi deznădejde. Aşadar, nimic despre hrana spirituală.

Se ştie doar că numărul ateilor şi al agnosticilor va creşte de la 1,1 miliarde la 1,3 miliarde în următorii ani. Pe de altă parte, s-a constatat că omul cu cât este mai ghiftuit, cu atât are tendinţa să îşi trădeze credinţa şi să-şi uite rugăciunile, după cum arată studiile *Less Religion, more Money: Countries get wealthier as they become more secular* (*Mai puţină religie, mai mulţi bani: Ţările devin mai bogate pe măsură ce devin mai secularizate* – https://www.newsweek.com/less-religious-countries-more-prospe rous-study-says-1032778) şi *Croyance et PIB: les pays les plus riches sont les moins religieux* (*Credinţă şi PIB: cele mai bogate ţări sunt cele mai puţin religioase* – https://www.h24info.ma/monde/croyance-et-pib-les-pays-les-plus-riches-sont-les-moins-religieux/). O cercetare realizată de *Pew Research Center*, *think tank* american specializat în analiza religiei, a demonstrat că există o corelaţie între nivelul PIB-ului pe cap de locuitor şi gradul de religiozitate. Astfel, cu cât o ţară este mai bogată, cu atât locuitorii ei cred mai puţin în Dumnezeu. De exemplu, în ţări foarte sărace, precum Pakistanul, Ghana, Senegalul, gradul de religiozitate este de aproape 100%. La celălalt capăt al spectrului, Franţa, Regatul Unit sau Japonia, ţări bogate, înregistrează un procent de sub 20% din populaţie. Aşadar, 1 din cele 7 păcate capitale, patima îmbuibării, gastrimargia, lăcomia sau „nebunia pântecului”, condamnată în veacurile IV-V de Părinţii pustiei şi Evagrie Ponticul (Gabriel Bunge, *Gastrimargia sau nebunia pântecelui – ştiinţa şi învăţătura Părinţilor pustiei despre mâncat şi postit plecând de la scrierile avvei Evagrie Ponticul,* traducere pr. Ioan Moga, Editura Deisis, Sibiu, 2014), revine la modă în secolul nostru ca una dintre ipostazele patologice ale consumerismului contemporan.

→

De vorbă cu acad. Răzvan Theodorescu

Eugenia TOFAN

Anul acesta, Limba Română a fost sărbătorită pentru a 32-a oară, de la 1990, anul instituirii, 31 august fiind considerată Sărbătoare Naţională în Republica Moldova. Începând cu anul 2013 şi în România este sărbătorită Ziua Limbii Române.

Ziua Limbii Române este marcată în cele mai diferite moduri de către instituţiile educaţionale, culturale de la noi, fie prin conferinţe, concerte, fie prin concursuri şi recitaluri de poezie în română, precum şi traduse în alte limbi. Academia de Ştiinţe a Moldovei a ales să organizeze, tradiţional, începând cu anul 2005, prelegeri publice dedicate Limbii Române, acestea fiind susţinute de personalităţi marcante ale vieţii ştiinţifice şi culturale din Republica Moldova şi România.

Anul acesta invitatul de onoare şi protagonistul zilei a fost o personalitate de mare distincţie spirituală în întreg spaţiul românesc, academicianul Răzvan Theodorescu, vicepreşedinte al Academiei Române, reales la 4 mai 2022. Aşadar, în acest an, 31 august ne-a adus în prim-plan un intelectual de seamă, de mare clasă, un expert în arta veche românească şi în arta medievală sud-europeană. Este preşedinte al Secţiei de Arte, Arhitectură şi Audiovizual a Academiei Române, a fost director al Institutului de Istoria Artei, şeful primei catedre UNESCO din România şi ministru al Culturii şi Cultelor în perioada 2000-2004. Răzeş din părţile Moldovei istorice, chiar Domnia Sa spune că este întruchiparea a opt decenii de viaţă, pentru că în biografia sa a traversat cam tot ce s-a întâmplat din 1939 când s-a născut până astăzi.

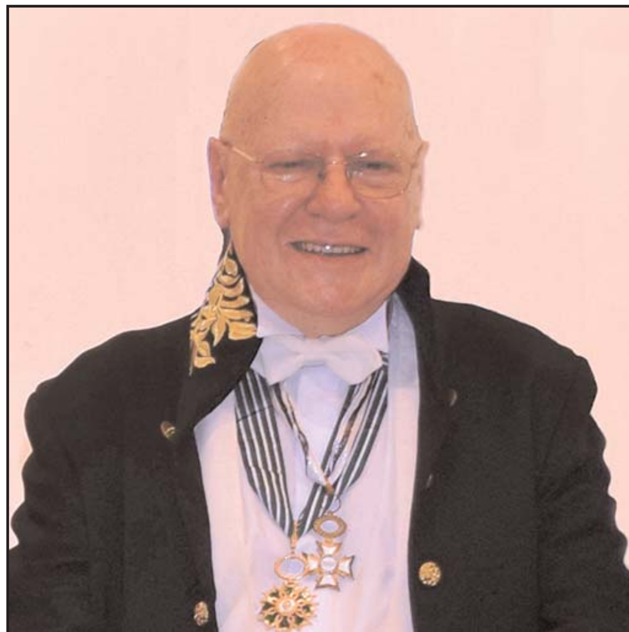
Academicianul Răzvan Theodorescu este autorul unor lucrări importante privind Evul Mediu şi istoria artei. A publicat peste 15 cărţi de istorie, artă românească şi europeană şi circa 600 de articole în reviste din ţară şi străinătate. Câteva titluri: *Mănăstirea Dragomirna* (1965); *Mănăstirea Bistriţa* (1966); *Biserica Stavropoleos* (1967); *Bizanţul, Balcanii şi Occidentul la începuturile culturii medievale româneşti (Secolele X-XIV)* (1974); *Un mileniu de artă la gurile Dunării (400-1400)* (1976); *Itinerarii medievale* (1979); *Piatra celor trei prelaţi* (1979); *Apel la istorie* (1980); *Civilizaţia românilor între medieval şi modern. Orizontul imaginii (1550-1800)* – 2 vol. (1992); *Drumuri spre ieri* (1992); *Cele 900 zile ale „manipulării”* (1994); *Pictura murală moldovenească din secolele XV şi XVI* (1995); *Românii şi Balcanicii în Civilizaţia sud-est europeană* (1999); *Puţină Istorie (1999).*

Anticipând revenirea la Chişinău, dar şi la Academia de Ştiinţe a Moldovei a neobositului istoric, Serviciul de Presă al AŞM a realizat un interviu cu savantul Răzvan Theodorescu, pe care vă invităm să-l urmăriţi în continuare.

Eugenia Tofan: *Stimate Domnule academician Răzvan Theodorescu, aflăm cu bucurie că de Ziua Limbii Române, 31 august, Sărbătoare Naţională în Republica Moldova, Dumneavoastră veţi veni la Chişinău şi, evident, la Academia de Ştiinţe a Moldovei. Cu ce gânduri şi emoţii reveniţi la noi, după această nefericită perioadă, generată de coronavirus, care ne-a arătat cumva puterea lui de a ne chinui, pentru că, ce poate fi mai grav decât izolarea?*

Răzvan Theodorescu: Onorat de alegerea mea în cel mai înalt for spiritual al Republicii Moldova, vin la Chişinău într-o zi specială, pe care intelectualii Dumneavoastră au preschimbat-o, prin curaj şi prin luciditatea gândului, într-o zi pe care o sărbătorim acum pe cele două maluri ale Prutului. Revin la Chişinău cu amintirea altor vizite aici pe care le-am făcut în ultimii treizeci de ani ca preşedinte al Radio-televiziunii Române, ca profesor de universitate cu mulţi studenţi şi doctoranzi veniţi de la Chişinău la Bucureşti.

E.T.: *Dumneavoastră sunteţi invitatul de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, într-o zi care a devenit un adevărat simbol pentru poporul nostru, oficializarea Limbii Române constituind, poate, cea mai mare cucerire pentru noi, cei de dincoace de Prut, de la 1989 încoace. Din 2005, pe 31 august, mari personalităţi de pe ambele maluri ale Prutului susţin, tradiţional, în incinta Forului ştiinţific suprem*

de la noi, prelegeri publice consacrate limbii române. Ne-aţi făcut extrem de curioşi şi suntem chiar nerăbdători să aflăm despre ce veţi conferenţia la întâlnirea cu comunitatea ştiinţifică moldavă şi ce Vă doriţi să scoateţi în evidenţă, pentru noi, cei care rămânem mult îndatoraţi limbii române?

R.Th.: Conferinţa mea este dedicată celor două specificităţi ale istoriei româneşti, latinitatea şi statalitatea. Încerc să arăt în ce fel românii au reprezentat şi reprezintă în această parte a Europei o insulă de latinitate într-un ocean slav, turcic şi fino-ugric. Este mai mult decât o latinitate a limbii. Este una a mentalului, a moravurilor, a esteticii căutătoare de calm, de echilibru, de armonie. Iar statalitatea este marele nostru câştig, de la Basarabi şi Muşatini, până astăzi.

E.T.: *De curând, aţi fost reales vicepreşedinte al Academiei Române, dar aveţi în coordonare şi o Secţie foarte interesantă de Arte, Arhitectură şi Audiovizual a Academiei Române. Domnule academician, fiind istoric de artă, expert în arta veche românească şi arta medievală sud-europeană, cu un palmares impresionant de lucrări de istorie şi articole publicate în România, dar şi în străinătate, care sunt instrumentele, argumentele forte care Vă ajută să convingeţi decidenţii zilei şi nu numai, asupra importanţei domeniului pentru dezvoltarea culturii în societate, pentru generaţiile care vin, pentru istoria civilizaţiei în general?*

R.Th.: Dificilă întrebare. Ca specialist, ca profesor, ca academician, cândva ca ministru şi ca senator m-am străduit să arăt decidenţilor politici că patrimoniul artistic nu este numai o comoară culturală. El poate fi şi un izvor de bogăţie economică. Turismul cultural inteligent administrat, cu vizitarea monumentelor istorice şi a muzeelor, a sporit considerabil visteria Spaniei şi a Italiei, a Greciei, a Turciei şi a Israelului. Am declarat nu o dată că România este o *Europă în miniatură* sub aspect patrimonial.

E.T.: *În calitate de vicepreşedinte al Academiei Române, aveţi în gând anumite aspecte privind colaborarea cu Academia de Ştiinţe de la Chişinău?*

R.Th.: Am contribuit, nu demult, la organizarea unei conferinţe pe probleme de artă cu mai mulţi specialişti de la Bucureşti şi Chişinău. Pentru viitor mă gândesc la un colocviu comun dedicat monumentelor istorice (mi-au rămas în suflet Orheiul Vechi şi Căuşenii).

E.T.: *Ce credeţi despre recentele reforme de la noi, privind institutele de cercetare?*

R.Th.: Nu sunt reforme, sunt atentate la cercetarea ştiinţifică. Noi am experimentat acest lucru în 1975 şi abia am reuşit să reparăm daunele după 1990, readucând institutele la Academie.

E.T.: *Domnule profesor, Dumneavoastră V-aţi câştigat demult titlul de personalitate cu o cultură enciclopedică. Aţi studiat, aţi scris, aţi promovat cultura, inclusiv din postura de ministru. De ce, totuşi, cultura este considerată o cenuşăreasă şi oamenii de cultură sunt nu doar cel mai prost plătiţi, dar şi prost auziţi şi mai prost promovaţi? De ce au degradat atât de mult lucrurile în cultură?*

R.Th.: Răspunsul este unul singur: pentru că oamenii politici, cei din guvern şi din parlament, au o educaţie precară şi o cultură sub limita acceptabilă (la noi, ca şi în Occident). Pentru un analfabet scrisul este ceva periculos şi de evitat.

E.T.: *Şi tot în acest context. Dumneavoastră aţi fost aproape 50 de ani colaborator la un program, „Teleenciclopedia”. Îl priveam şi noi cei de dincoace, care locuiam mai aproape de aşa-zisul hotar. Spuneaţi undeva despre o remarcă a unui coleg polonez la o întrunire care suna cam aşa: „Un popor care are o televiziune cu un asemenea program trebuie să fie un popor foarte instruit”. Aşa este? Mai există emisiunea? Ce se întâmplă cu cultura ţărilor, în general, chiar şi celor europene?*

→

Şi totuşi, spre surprinderea liderilor seculari şi a experţilor, secolul XXI a început cu o renaştere a religiei, la nivel mondial. Este momentul să ne reamintim cuvintele profetului Isaia: „Că aşa zice Domnul, a Cărui locuinţă este veşnică şi al Cărui Nume este sfânt: Sălăşluiesc într-un loc înalt şi sfânt şi sunt cu cei smeriţi şi înfrânţi, ca să înviorez pe cei cu duhul umilit şi să îmbărbătez pe cei cu inima frântă“. Să ne reamintim de mana legendară, adunată în fiecare dimineaţă de fiii lui Israel în pustie, simbol al roadelor spirituale. [Is. 57:15; Deut. 8:2-3].

Când crizele globale ne asediază, când tragediile semenilor noştri îşi trimit armiile de tsunami peste orizonturile planetei, poate că ar fi bine să murmurăm versetul Psalmistului: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe Tine Te caut dis-de-dimineaţă. Însetat-a de Tine sufletul meu, suspinat-a după Tine trupul meu, în pământ pustiu şi neumblat şi fără apă“ [Psalmul 62:1-3].

Politicianul şi economistul nu ar trebui să uite spusele lui Iisus către Apostoli: „Eu am de mâncat o mâncare pe care voi n-o cunoaşteţi“ [Ioan 4:32]. Iisus le-a zis: „Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine şi să săvârşesc lucrul Lui“ [Ioan 4:34]. El continuă să ne lumineze şi în secolul XXI şi ne spune nouă, mai învăţaţi sau mai puţin învăţaţi, aşa cum i-a răspuns şi ispititorului neo-testamentar: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu“ [Matei 4:4]. Ideea hranei spirituale, a roadelor dumnezeieşti, crescute din Logosul divin, nu este specifică numai discursului hristic, ci are o tradiţie îndelungată în istoria biblică şi o origine mozaică. Astfel, Moshe ben Amram, pentru evrei, primul profet al iudaismului, autorul inspirat al Torei, Moise, pentru creştini, şi Moussa, pentru arabi, este cel dintâi care afirmă că „nu numai cu pâine trăieşte omul, ci că omul trăieşte şi cu tot Cuvântul ce iese din gura Domnului“ [Deut 8:3]. Din păcate, profetul Moshe ben Amram a fost pedepsit de Iahve: el nu va ajunge nici în Ţara Făgăduinţei, C(a)nnaan, nici nu va afla că Logosul avea să Se întrupeze („Cuvântul S-a făcut trup“) şi să Se preschimbe misterios în pâinea noastră cea de toate zilele: „Eu sunt Pâinea cea vie, Care S-a pogorât din cer. Cine mănâncă din Pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu“ [Ioan 6:51].

Dincolo de interpretarea strict teologică, ne luăm îndrăzneala să înţelegem prin *ingurgitarea Cuvântului* o preaslăvire şi o glorificare a Cărţii ca tabernaclu, chivot, în care se păstrează înţelepciunea universală, sacră şi profană, divină şi umană.

Nu putem încheia, iată, decât cu vorbele de dincolo de milenii ale profetului Ieremia: „Aflat-am cuvintele Tale şi le-am sorbit şi cuvântul Tău a fost bucurie şi veselie pentru inima mea, că s-a chemat asupra mea numele Tău, Doamne, Dumnezeul puterilor“ [Ieremia 15:16].

Podul de reviste

De vorbă cu academicianul Mihai Cimpoi, la 80 de ani (II)

Raia ROGAC

Raia Rogac: *La actuala Bibliotecă Naţională, fostă „Nadejda Konstantinovna Krupskaia", aţi înfiinţat Clubul Literar „Mioriţa", căruia bibliotecarele i-au adăugat genericul „La o şuetă cu Mihai Cimpoi", iar la Universitatea de Stat – Cenaclul Literar „Mihai Eminescu", considerate de autorităţile acelor vremuri adevărate „cuibare de naţionalism".*

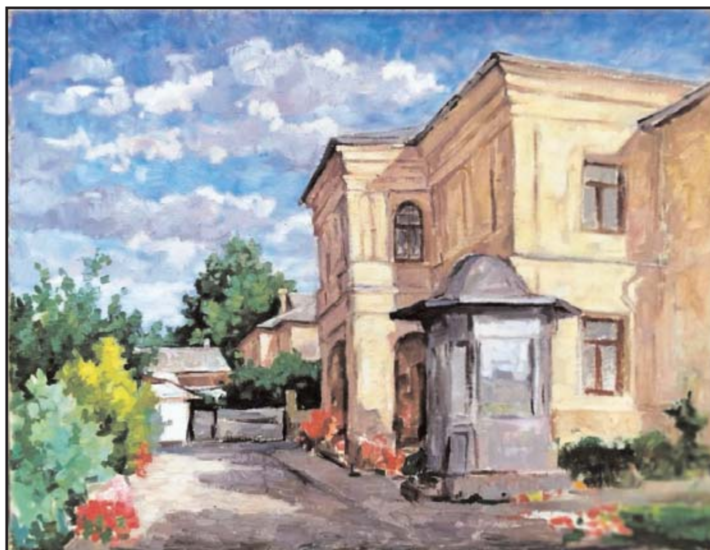
Mihai Cimpoi: Postmodernitatea se cramponează de modele; ele au totuşi un rol formator decisiv, cel puţin sub aspectul afinităţilor elective, dacă nu şi al nevoii de a-ţi găsi un tovarăş. Cenaclurile şi cluburile literare de atunci au pregătit Renaşterea Naţională Basarabeană, fiind taxate „cuiburi de naţionalism", pentru care am şi pătimit. Mi se cereau chiar şi programele şedinţelor, şi conţinutul celor care se vor vorbi, eu apărându-mă cu „statutul" de şezători, unde se vorbeşte liber, în mod improvizat. (Ţi-ai găsit justificare într-un stat unde totul se supunea cenzurii!). Cenaclurile basarabene, începând cu „pământeniile" universitare dinafară, continuând cu „Alexe Mateeevici", „Mioriţa", „Luceafărul", „Dialog" au fost cele care au modelat conştiinţele noastre de sine dantesc sau hegelian.

R.R.: *Tot la acea bibliotecă aţi fost „închis", din întâmplare, o noapte întreagă... Ştiu că aţi citit până dimineaţa – vă amintiţi ce anume? Eu, fiind elevă şi gustând din farmecul lecturii, visam să mă ascund pentru a rămâne o noapte în biblioteca publică din sat pentru a afla ce titluri sunt pe rafturile adulţilor... Nu mi s-a împlinit visul, în schimb, astăzi, am în biblioteca personală atâtea cărţi că nici zece vieţi nu mi-ar ajunge ca să le citesc, nemaivorbind că pe unele am dorinţa uneori să le recitesc...*

M.C.: Ce anume am citit atunci? Nu aveam la îndemână decât *Grande Larousse* – 16 volume masive, unde am descoperit că lui Eminescu, prezentat ca autor al romanului *Geniu pustiu*, i s-au rezervat câteva rânduri.

R.R.: *Îndemnul de a face critică literară vine de la Grigore Vieru, după ce v-a criticat puţin în revista* Nistru. *Prima carte, pe care aţi editat-o, „botezul literar al dumneavoastră", este dedicată scriiturii vierene, intitulată* Grigore Vieru, poetul arhetipurilor, *apărută în 1968, dar care a cunoscut mai multe ediţii, fiind revăzută şi completată. De altfel, cea mai generoasă, sugestivă şi complexă referinţă este cea a lui Grigore Vieru, care a spus: „…de la B.P. Hasdeu încoace n-am mai avut asemenea personalităţi ca Mihai Cimpoi".*

M.C.: De la acest fapt anecdotic trebuie să mergem la acea intimitate în relaţia cu Cartea, care este un prilej de desfătare estetică, derivând din afirmaţia cronicarului Miron Costin „că nu ieste alta şi mai frumoasă, şi mai de folos în toată viiaţa omului zăbavă, decât cetitul cărţilor". Să admitem acest fapt ca semnificaţie deosebită prin reacţia deosebită a lui Grigore Vieru la versurile mele (de altfel am scris versuri tot timpul, având acest hobby, mai ales epigrame, fiind inclus chiar în reputate volume antologice). Îndemnul, absolut inexplicabil, vine de la o încercare de a scrie recenzii la cărţi, precum vedeam că apar în periodice. Prima mea recenzie, total negativă, am scris-o la volumul de poezii *Balada nucului* de Petre Darienco, trimiţând-o la *Moldova socialistă,* unde nici nu bănuiam că la acea oră poetul era redactor-şef. Nu s-a supărat. L-a trimis mai târziu pe Ion Bolduma, care colabora la ziar, să se lămurească ce e cu *învăţătorul ăsta bătrân, care scrie într-o limbă românească de salon* (aşa eram taxat în redacţie) şi mi-a şi publicat o recenzie la o carte de Valentin Roşca. Orice debut, cred, este o biografemă importantă în cazul celui care se consacră scrisului.

R.R.: *Poate de la această comparaţie vine dragostea faţă de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" cu toate cele 27 de filiale? Ştiu că aţi fost cititorul cu abonamentul nr. 1 la Biblioteca nr. 32 din sectorul Ciocana al Capitalei, care din 1991 a devenit prima Bibliotecă de Carte Românească „Transilvania", fondată în parteneriat cu Biblioteca „Octavian Goga" din Cluj, sub îndrumarea regretatului director al acesteia, Traian Brad. Aţi fost la numeroase activităţi de aici, dar nu le-aţi ratat nici pe cele de la Biblioteca Centrală, de la Biblioteca „Târgu-Mureş", de la Biblioteca „Târgovişte", „Liviu Rebreanu", nemaivorbind de Centrul Academic Internaţional „Mihai Eminescu" ş.a.*

M.C.: Colaborarea cu bibliotecile, sub toate formele (organizarea de manifestări, editări de almanahuri, lansări de cărţi şi conferinţe tematice, recitaluri, întâlniri cu liceenii, studenţii, medalioane literar-ştiinţifice), constituie un capitol aparte al biografiei mele de creaţie. Bibliotecarul, nesubstituibil de calculator, rămâne şi azi un străluminător al căilor obscure pe care le străbate oricine pe oceanul infinit al informaţiei, care ia proporţii imense.

R.R.: *După cum vedeţi, sunt mai multe motive pentru a realiza această convorbire de suflet. Chiar de la prima întrebare vorbeam de unicate, care sunt mândria dumneavoastră îndreptăţită, însemnele de pe blazonul Mihai Cimpoi. Unul dintre cele mai importante este Centrul Academic Internaţional „Mihai Eminescu" din Chişinău, al cărui preşedinte fondator sunteţi din 2000 şi căruia i-aţi dăruit întreaga colecţie de carte Eminescu, cu peste 1000 de cărţi şi alte materiale de inventar. Ce ne puteţi spune despre CAIE în anul jubiliar?*

M.C.: Centrul Academic Internaţional „Mihai Eminescu", fondat în anul 2000, cu ocazia celei de-a 150-a aniversări de la naşterea marelui poet, cu sprijinul lui Serafim Urecheanu, primarul de atunci, corespunde întru totul statutului şi denumirii. Este un areopag al eminescologilor din întreaga lume, prilej de a afla ce se face întru mai buna şi dreapta cinstire a celui care ne reprezintă temeinic în dialogul valoric cu Europa şi Lumea.

R.R.: *Cu titlul de unicat este şi „Congresul Mondial al Eminescologilor", autorul şi realizatorul căruia sunteţi din 2012, prilej de aniversare a unui deceniu. CMC a avut loc chiar şi în timpul pandemiei, online. Cum se va desfăşura ediţia curentă, ce oaspeţi deosebiţi vor participa?*

M.C.: Genericul ediţiei din anul acesta este „Eminescu şi provocările timpului nostru". Vom discuta despre război şi „eterna pace" kantiană (aşa cum le înţelegea autorul lui *Memento mori* şi ziaristul de la *Timpul*), despre ideea europeană, destinul valorilor, despre Eminescu şi exilul românesc (în studiile Mihaelei Albu şi Adrian Dinu Rachieru), despre noile edituri eminesciene. Congresul îl va deschide Th. Codreanu, devenit recent membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, cu o incitantă comunicare, *Eminescu şi schimbările de paradigme ontologice şi estetice,* şi cu lansarea cărţii profesorului Adrian Dinu Rachieru *Politică şi canon literar.* Avem în program comunicări despre receptarea lui Eminescu în alte arealuri culturale, ţinute de Serghei Lucikanin (Ucraina), Gisele Vanhese (Italia), Michele Matusch (Germania), Estelle Varlet (Franţa), Mario Castro Navarette (Chile), Marian Sahlean şi Teodor Damian (SUA). Se va vernisa şi o originală panoramă filatelică a lui Constantin Ciobanu, la care vor fi prezenţi şi cunoscuţi filatelişti din România. În felul acesta, se adevereşte spusa autoreferenţială din *Scrisoarea I*: „În mine bate inima lumii". O lume, agitată, bântuită de crize şi războaie, care a inversat scara valorilor, amestecându-le, aşa cum avertiza poetul în publicistica sa pe cale autentică, absolută, departe de cea neautentică, relativă. Max Scholar recunoaşte că scara valorilor s-a întors cu susul în jos, în timpurile noastre.

→

R.Th.: Da, emisiunea mai există, iar eu o slujesc de 60 de ani (e un mic record). Ea indică un nivel înalt de cultură al receptorilor şi cred că în Europa este oarecum un unicat.

E.T.: *Dacă aţi putea să ne spuneţi în câteva gânduri, cum este „Istoria văzută de aproape", după titlul cărţii Dumneavoastră. M-am întrebat ce ar semnifica imaginea de pe coperta cărţii ce se prezintă ca un hrisov, ca un act domnesc vechi, în formă de cilindru, cu sigiliu pe el ca şi cum ar fi pus pe istorie?*

R.Th.: Este o carte de reflecţii ale mele, făcute în călătorii, unde încercam să surprind particularităţi istorice locale. Observaţia Dumneavoastră este perfect justificată. Am încercat să pun sigiliul meu pe gândurile despre cutare episod de istorie universal.

E.T.: *Care sunt „Cele două Europe"?*

R.Th.: Încă de la triumful creştinismului, acum şaptesprezece veacuri, civilizaţia europeană a avut două *partes: pars occidentis* şi *pars orientis*, liniile de demarcaţie fiind fruntariile romane. Galia, Hispania, Britania, Germania, Italia, pe de o parte, Iliria, Moesia, Dacia, Tracia, Grecia pe de alta, au fost temeiurile unor evoluţii separate, cu particularităţi politice, economice, religioase şi artistice total diferite.

E.T.: *Şi dacă tot mergem pe firul timpului, alegând ca virtute spirituală istoria şi cultura, Vă rugăm, stimate Domnule academician, să ne spuneţi şi nouă, celor de aici, despre cei trei uriaşi, pe umerii cărora stă naţiunea română.*

R.Th.: Ei sunt poetul naţional, Mihai Eminescu, istoricul national, Nicolae Iorga, dramaturgul national, Ion Luca Caragiale. În opera lor ne recunoaştem zilnic, iar biografiile lor dramatice ne indică o anume cale de a fi român.

E.T.: *Ca o personalitate de mare distincţie în domeniul Dumneavoastră, cu siguranţă aţi beneficiat la începuturi de un mentorat generos din partea unei alte persoane la fel de generoase. Cine a fost acea „zână bună" în parcursul profesional al Dumneavoastră, ca să vorbim în temeni, aşa, mai de profil?*

R.Th.: Vă sunt recunoscător pentru întrebare. Am avut, într-o epocă politică grea (în care eu însumi, ca student, am plătit un tribut), profesori străluciţi. În fruntea lor îl pun pe academicianul Emil Condurachi, *zâna bună* a vieţii mele ştiinţifice care m-a făcut părtaş la multe acţiuni academice. Astăzi încerc să-i continui opera, într-o calitate pe care a avut-o şi el şi a îndeplinit-o cu strălucire: secretar general al Asociaţiei Internaţionale de Studii Sud–Est Europene (în care Republica Moldova este membră).

E.T.: *Stimate Domnule vicepreşedinte, Vă mulţumim pentru acest preambul la vizita Dumneavoastră la Chişinău, iar pentru că sănătatea a devenit în ultimii, aproape trei ani, subiectul strategic numărul unu în ţară şi în lume, Vă dorim să o aveţi bine păstrată şi Vă dorim să reveniţi cât mai curând la Chişinău, unde sunteţi aşteptat cu drag şi respect.*

R.Th.: Vă mulţumesc pentru urări. Cum se spune: „Sănătate, că-i mai bună decât toate!"

Podul de reviste

R.R.: *Tot anul acesta se împlinesc trei decenii de când sunteţi membru titular al AŞM, un nou prilej de sărbătoare, dar şi, spuneam mai sus, şi opt decenii de viaţă şi activitate...*

M.C.: Sinusoida relaţiilor mele cu Academia a fost capricioasă, înregistrând totală neacceptare (în ciuda stăruinţelor depuse pe vremuri de Andrei Lupan şi Ion Druţă, o acceptare forţată, să-i zic aşa), după ce am fost ales, în 1991, mai întâi ca membru de onoare al Academiei Române, apoi a alegerii mele în fruntea Institutului de Limbă şi Literatură (fapt nerecunoscut de autorităţi). Acum momentul sărbătoresc e umbrit de neinspirata reformă a comasării universităţilor şi lichidarea (prin absorbţie) a institutelor de cercetare, care au aparţinut Academiei. Institutul de Filologie Română „B.P. Hasdeu", prin hotărâre precipitată şi nechibzuită de Guvern, urmează să fie trecut la Universitatea de Stat din Moldova, care nu are la ora aceasta o facultate de filologie română. Este, după părerea mea, primul pas greşit făcut de PAS în drumul spre Europa. „Nu are, însă, nicio şansă, spunea Eminescu, reforma făcută dinafară."

R.R.: *Ce ne mai puteţi spune la capitolul „Aniversări şi unicate..."?*

M.C.: Aniversăm, iarăşi sub o aură de tristeţe, împlinirea a 74 de ani de la naştere a Poetului şi Omului Cetăţii Nicolae Dabija printr-un duplex cu Iaşiul (Primăria şi Editura „Princeps Multimedia" a soţilor Daniel şi Filomena Corbu) şi împlinirea a 65 de ani de la înfiinţarea Institutului de Filologie Română „B.P. Hasdeu", cu un simpozion internaţional. Pentru a doua oară, la Costeşti, la ediţia a XI-a a Congresului Mondial al Eminescologilor, se va asocia Festivalul Naţional al Epigramei şi Fabulei „Donici, cuib de-nţelepciune", cu genericul „Eterna pace".

R.R.: *Câte cărţi noi vor completa colecţia Mihai Cimpoi în toamna aceasta? Sper că veţi avea nu o singură surpriză...*

M.C.: Sunt în curs de pregătire, dublate şi de o ediţie italiană, studiile mele *Dante şi sinea culturii româneşti*, în care demonstrez că Dante a adus la noi spiritul modernităţii şi conceptul de om interior (omologat cu *Homo Poeticus, Homo Naturalis, Homo Sapiens*), şi *Leopardi: drum neted şi drum labirintic*, în care propun o nouă perspectivă exegetică asupra autorului *Ginestrei* şi *Cânturilor* (ca poet de natură existenţială, care întinde un arc voltaic de la „omul interior" al lui Dante la cercetarea „propriei inimi", de care vorbea în cazul romanticului de la Recanati ilustrul critic Francesco de Sanctus). Aştept şi noua ediţie a volumului *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor* şi a studiului, adus la zi, *Creangă, mântuirea prin râs* (în care prezint un altfel de Creangă, tragic). Astfel îmi reconfirm, cred, încercarea de a axa fiecare carte pe un mod de abordare nou, ca un declic hermeneutic surprinzător, dictat de noile imperative exegetice.

R.R.: *În critica literară nu aţi deviat de la linia maioresciană şi călinesciană, aprofundând şi completând acest tezaur de aur. Spuneaţi odată că ştiţi pe dinafară întreg capitolul despre Mihai Eminescu din* Istoria literaturii române de la origini până în prezent *de George Călinescu, l-aţi putea restabili în caz de nevoie, sută la sută... Acum, sunteţi sigur că memoria nu v-ar trăda în acest sens?*

M.C.: Chiar dacă nu aş putea reproduce punctual întregul text, cred că mi-ar reuşi rezumarea liniamentelor esenţiale ale demonstraţiei „divinului critic". Repet: sunt critici, sunt critici eminenţi, cum este Călinescu. Critica este – zicem azi – *metaliteratură*, confirmându-i dublul statut de ştiinţă şi artă beletristică, iar criticului literar calitatea de artist al cuvântului şi pe care Roland Barthes îl denumea cu un pic de rezervă „umilul servitor" în raport cu „superbul creator".

R.R.: *Un creator chiar şi la o sută de ani are proiecte pentru viitorul apropiat, chiar şi de perspectivă. Ce îşi doreşte acad. Mihai Cimpoi să mai realizeze în curând şi mai apoi?*

M.C.: Aluzia e transparentă…

R.R.: *Da, vă doresc să ajungeţi şi la peste o sută de ani, cu aceeaşi poftă de cercetare şi de scriere, cu acelaşi spirit optimist, cu nesecatul izvor de umor în diverse situaţii. Anticipez şi vă spun de pe acum „La mulţi şi rodnici ani, cu sănătate şi speranţă!"*

M.C.: Stă acum pe masa mea un manuscris despre Nietzsche şi un jurnal de carantină, intitulat *À la Camus (şi cu Camus), singurătatea furată,* în care am căutat să înving frica, singurătatea metafizică şi cea reală, jurnalieră.

R.R.: *Aş vrea să vă întreb dacă aţi apucat să prindeţi cu ochii Abecedarul, primul în limba noastră cea română, alcătuit de mitropolitul Gurie Grosu? Poate tatăl dumneavoastră, cel din Botoşani, a învăţat din acel prim manual? Poate chiar dumneavoastră aţi „gângurit" primele litere şi silabe în grafie latină din acel Abecedar, poate de aici a pornit neţărmurita dumneavoastră dragoste faţă de limba mamei şi a tatei, care română a fost şi va fi...*

M.C.: Cunosc opera lui Gurie Grosu, nu sunt sigur că tatăl meu a învăţat după *Abecedarul* său, dar ţinea minte absolut toate textele din manualele din şcoala primară, singura pe care a făcut-o, şi cele mai reprezentative piese din Teatrul Popular. Abecedarul este, esenţialmente, o enciclopedie în miniatură pe înţelesul celui mic (*ad usum delphini*), o primă carte de învăţătură, o garanţie adaptată la primul efort de cunoaştere a omului, simbolizat prin litere şi cifre. Grigore Vieru a demonstrat cu talent şi cu sufletul candid de copil cu care a fost înzestrat, că un Abecedar nu trebuie conceput ca un manual didactic de rutină, că trebuie să fie o operă literară *sui-generis*.

R.R.: *Pe lângă alte preocupări ale dumneavoastră, în paralel, a fost şi cea de protector al limbii române, poate de aceea mi-am amintit acum de o amplă recenzie a lui Mihai Neagu Basarab la cartea lui Ioan-Aurel Pop* Veghea asupra limbii române *(publicată în revista* Curtea de la Argeş*), de care am rămas impresionată. Voi încerca să caut în librării sau la biblioteci această carte pentru a o citi integral, vreau însă aici şi acum să prezint un succint citat din primul capitol al cărţii amintite, intitulat „Elogiul limbii române", în care preşedintele Academiei Române menţionează următoarele: „Limba română este efigia cea mai pregnantă a românilor. Limba este ca un organism viu, care se naşte, creşte, se dezvoltă, îmbătrâneşte şi moare odată cu poporul care a creat-o şi căruia i-a servit ca mijloc de comunicare. Nu poţi fi român, dacă nu vorbeşti româneşte." În continuare întrebarea, ultimă: Ce putem face ca o parte rătăcită dintre moldovenii noştri care afirmă că vorbesc „limba moldovenească", limbă care în realitate nu există, să recunoască, să îndrăgească şi să vorbească cu mândrie limba română? Pentru că „Limba noastră-i limbă sfântă", a afirmat poetul martir, preotul Alexe Mateevici, vers cu care începe capitolul „Apărarea limbii române" a cărţii lui Ioan-Aurel Pop* Veghea asupra limbii române…

M.C.: Repet ceea ce am afirmat – polemic, în texte programatice, interviuri: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră" (afirmaţie eminesciană), „limba este casa fiinţei noastre" (afirmaţie heideggeriană; Eminescu zice şi mai inspirat: *sanctuar*).

R.R.: *Şi mai aproape de noi, Nichita Stănescu, inspirat şi el, a spus: „Limba română este Patria mea".*

M.C.: Limba română este un dat dinainte, destinal, prin care ne-am afirmat – heggelian – ca un popor cu conştiinţa de sine, ca un popor făuritor de istorie. Duşmanii, cotropitorii care ne-au „mancurtizat" şi ne-au îndepărtat de matricea stilistică ce ne este specifică şi au interzis folosirea ei până şi în biserică, au ştiut că ea înfăţişează în chip de veşmânt sonor limba noastră românească.

R.R.: *Calde felicitări cu ocazia Congresului Eminescologilor şi a jubileului personal, sănătate, prosperitate, inspiraţie. Vă mulţumesc mult pentru acest amplu dialog, acordat cu multă amabilitate.*

Semn(al) de carte

Mihai Cimpoi, Theodor Codreanu, *Nicolae Dabija în două oglinzi critice,* Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2022

Nicolae Dabija a fost, în toate privinţele, un poet pornit pe urmele lui Orfeu, denumit de el Poet al Poeţilor, fiind, aşa cum susţinea Grigore Vieru, „poate cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia". (…)

Am adunat eseurile noastre într-o lucrare cu caracter monografic, în speranţa că oferim cititorilor o primă introducere în universul unui poet militant, a cărei datorie sfântă a fost păstrarea identităţii naţionale şi întoarcerea la Logosul primordial. (Autorii, în prefaţă)

Theodor Damian, *Glose evanghelice. Meditaţii la duminicile de peste an,* Editura Doxologia, Iaşi, 2021

Părintele profesor Theodor Damian ne oferă un frumos volum de predici la duminicile anului bisericesc. Fiecare predică are o structură generală: importanţa temei, legătura dintre mesajul principal al textului evanghelic cu un aspect al vieţii cotidiene de moment, prezenţa acesteia în Vechiul Testament, locuri similare în Noul Testament, interpretarea textului, exemple şi ilustrări de ordin cultural (poezii, citate, istorie etc.), importanţa temei pentru actualitate. De la an la an, autorul a încercat să abordeze aspecte diferite ale Evangheliei duminicii pentru a evita uniformitatea aceloraşi explicaţii în fiecare an. (Nicolae, Arhiepiscopul Ortodox Român al SUA şi Mitropolitul Ortodox Român al celor două Americi, în Cuvântul de binecuvântare)

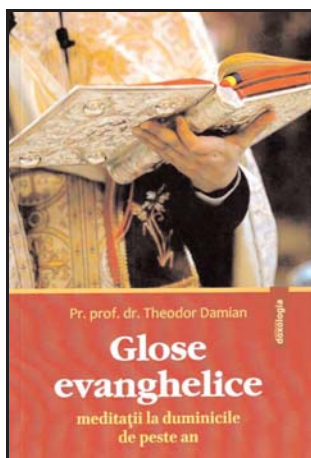
Bianca-Bogdana Iuga, *Sfântul Alexis Toth. Mărturisitor şi apărător al Ortodoxiei în America,* Editura Dragoş-Vodă, Cluj-Napoca, 2022

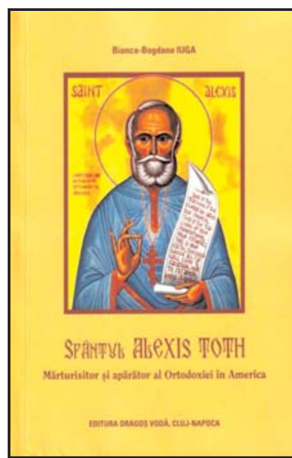
Tema principală a cărţii [este] originea, viaţa şi activitatea lui Alexis Toth, înainte şi după venirea sa în America, accentul căzând, potrivit scopului cercetării, pe multiplele detalii ale vieţii sale americane, cu toate tulburările şi bucuriile ei, tulburările/problemele fiind legate de conflictele pe care le-a avut cu ierarhi romano-catolici pentru recunoaşterea credinţei şi tradiţiilor greco-catolicilor, sau legate de condiţiile fizice de slujire în locaşuri de cult şi de formarea de parohii misionare. (Pr. Theodor Damian, în postfaţă)

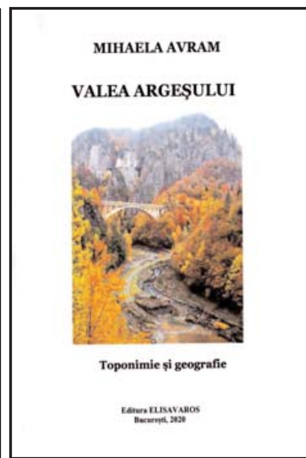
Mihaela Avram, *Valea Argeşului. Toponimie şi geografie,* Editura Elisavaros, Bucureşti, 2020

Firul călăuzitor al prezentului studiu a fost vocaţia apei de a polariza activităţile omeneşti, activităţi care au modelat peisajul geografic şi i-au atribuit nume. Numele au fost înscrise mai întâi în memoria generaţiilor, mai târziu în diferite condici şi însemnări şi mai târziu, aşa cum s-a întâmplat şi cu numele oamenilor, au ajuns să nu mai fie înţelese, dar, spre deosebire de acestea, care circulă şi fără înţeles, toponimele au început a fi uitate. O privire asupra celor care mai pot fi recuperate pune în lumină aspectele comune şi pe cele distincte ale locuirii pe firul văii în ultimele sute de ani. Toponimele permit o abordare diacronică a spaţiului circumscris văii Argeşului până în prezent, un prezent din care toponimia va reţine probabil foarte puţin, dat fiind ritmul rapid în care se produc actualizările şi schimbările în toate domeniile vieţii, nelăsând timpul necesar recunoaşterii unor funcţii specifice locurilor, codificării lor în nume şi imprimării lor în memoria colectivă. (Autoarea, în introducere)

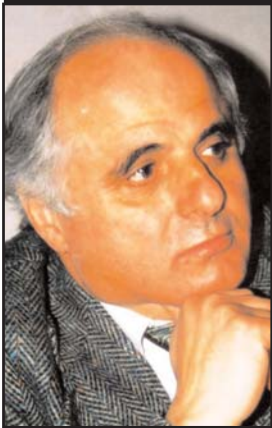

Sub crugul Eminescului

Chestiunea Dunării în concepţia lui Eminescu (I)

Tudor NEDELCEA

Tratatul de Pace de la Paris (30 martie 1856), încheiat în urma Războiului Crimeii între Austria, Franţa, Marea Britanie, Prusia, Sardinia şi Turcia, a avut menirea de a sensibiliza puterile europene (în special Franţa) asupra problematicii Principatelor Dunărene, a Unirii Principatelor, abolirea protectoratului Rusiei şi statutul gurilor Dunării, în favoarea Puterilor contractante. Tratatul stipula „neutralizarea Mării Negre, interzicându-se astfel prezenţa militară a Rusiei, a hotărât internaţionalizarea cursului Dunării prin instituirea unei comisii europene, care urma să aibă în grijă cursul fluviului de la Isaccea la vărsarea în Mare şi o comisie a riveranilor (din care urma să facă parte şi cele două principate româneşti pentru cursul în aval de Isaccea) şi a hotărât «rectificarea» frontierei basarabene, prin cesiunea teritoriului respectiv Moldovei". (*Istoria românilor,* vol. VII, tom 1. *Constituirea României moderne (1821-1878).* Coordonator: Dan Berindei, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 434-435) În acest sens, s-a înfiinţat Comisia Europeană a Dunării cu sediul la Galaţi şi s-a încheiat un Aranjament între Guvernul Principatului Moldovei şi Comisia Europeană a Dunării pentru serviciul telegrafic de la Galaţi la Sulina. Promotorii acestor acţiuni politice de anvergură europeană au fost scriitorii Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, dublaţi de D. Rallet, Al.I. Cuza şi, mai târziu, cum vom menţiona, de M. Eminescu. Problema navigaţiei pe Dunărea de Jos a făcut obiectul şedinţelor Conferinţei de Pace de la Paris (12/24 aprilie 1866, 20 aprilie/2 mai 1866 şi 23 mai/4 iunie 1866). La Congresul de la Berlin (1878), delegaţia României (I.C. Brătianu şi M. Kogălniceanu) a cerut recunoaşterea *de jure* a independenţei, dar solicitarea ei a fost „numai auzită, nu şi ascultată". (*Ibidem*, p. 697) Se stipula, totuşi, că România putea încheia convenţii bilaterale privind „privilegiile şi atribuţiile consulilor străini şi, de asemenea, urma să facă parte din Comisia Europeană a Dunării – cu atribuţii extinse până la Galaţi".

La 13 martie 1871, la Londra se semnează Tratatul privind revizuirea stipulaţiilor Tratatului de la Paris (1856) referitoare la libertatea navigaţiei pe Dunăre şi Marea Neagră. La 10 martie 1883, la Londra se semnează un nou tratat, în urma unei Conferinţe Internaţionale (cu participarea Germaniei, Austro-Ungariei, Rusiei, Turciei, Franţei, Marii Britanii şi Italiei), care a dezbătut prorogarea puterilor Comisiei Europene prin extinderea competenţei până la Brăila şi un nou regulament fluvial. Nefiind admisă la această Conferinţă, România a declarat ilegale aceste prevederi de extindere a competenţei Comisiei Europene a Dunării şi asupra sectorului dintre Brăila şi Porţile de Fier.

Importanţa economică, dar mai ales strategică, a Dunării şi a gurilor sale la mare a trezit interesul marilor puteri europene, dar şi al lui Mihai Eminescu, căruia nimic din ceea ce privea destinul ţării nu-i era indiferent. Dimpotrivă, s-a implicat cu toată convingerea, uimind şi azi cunoştinţele sale economice, istorice, geo-strategice privitoare la Chestiunea Dunării. Mărturisirile sale sunt de o simplitate şi profunzime dezarmante: „Ce să vă spun? Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomaţii croiesc carte şi rezbele, zugrăvesc împărăţii despre cari lui nici prin gând nu-i trece, iubesc acest popor care nu serveşte decât de catolici tuturor acelora ce se-nalţă la putere, popor nenorocit care geme sub măreţia tuturor palatelor de gheaţă ce i le aşezăm pe umeri" (Mss. 2257), dar această iubire este condiţionată: „Cu cât ne iubim mai mult patria şi poporul nostru, cu atât vom trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire şi să nu surescităm cugetarea, căci uşor s-ar putea ca să falsificăm vederea acestei călăuze destul de credincioase şi să ne agităm cu vehemenţă prin întuneric, în luptă cu fantasme. Inimă foarte caldă şi minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepteze poporul său, şi fanatismul iubirii patriei, cel mai aprig fanatism, nu opreşte defel ca creierul să rămână rece şi să-şi îndrepteze activitatea cu siguranţă, să nimicească adevărata cauză a răului şi să o stârpească cu statornicie de fier." (*Convorbiri literare,* 1 august 1876, p. 168)

Pe Eminescu îl interesa acest colţ de ţară, Dobrogea, mai ales după Războiul de Neatârnare, recomandând guvernanţilor români să se poarte cu minorităţile de aici în cel mai european grad de civilizaţie şi toleranţă. Era necruţător cu funcţionarii români din Dobrogea care comiteau nereguli, cum a fost cazul *funcţionarului* Al. Macedonski (director de prefectură la Bolgrad şi Silistra Nouă, administrator al plasei Sulina), pe care l-a criticat.

Ca istoric, Eminescu a demonstrat dreptul nostru

asupra Dobrogei (ca şi al Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei), sesizând şi criticând intenţiile cuceritoare de noi teritorii ale imperiilor vecine, care reuşesc să-şi impună, diplomatic, prin tratate sau protocoale, dorinţele: „Deosebirea dintre noi şi dispuitorii Europei e că ei ne iau o provincie şi ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe când noi simţim cu voiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucru ce nu se poate compensa nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiunea de teritoriu". (*Timpul,* 19 august 1878, p. 1)

Constatând că „deceniile din urmă ale culturii române au în toate părţile Daciei un caracter unitar" (*Curierul de Iaşi,* 22 septembrie 1876, p. 2), Eminescu face distincţie clară între educaţie, care implică un „spirit străin", având menirea de a „cultiva inima şi moravurile", şi cultură, care „educă mintea" (Mss. 2257).

Trăitori la Dunăre, noi, românii, „suntem cu totul cufundaţi în ideile Occidentului", suntem aşezaţi geograficeşte pe „o muche de despărţire între două lumi cu totul deosebite şi este în interesul nostru de a cunoaşte amândouă lumile acestea". Un an mai târziu, mai adaugă o dimensiune muchiei „ce desparte trei civilizaţii deosebite: cea slavă, cea occidentală şi cea asiatică". (*Curierul de Iaşi,* 29 octombrie 1876, p. 2)

În politica externă a Principatelor Române, ulterior a României, repetăm, o importanţă deosebită a fost acordată „cestiunii Dunării", care privea înfiinţarea, componenţa şi atribuţiile Comisiei Europene a Dunării, ulterior a Comisiei mixte a Dunării de Jos, compusă din statele riverane. După încheierea Războiului Crimeii şi semnarea Tratatului de Pace de la Paris, s-a înfiinţat Comisiunea Europeană a Dunării cu sediul la Galaţi (Anglia, Franţa, Imperiul Austro-Maghiar, Prusia, Rusia, Regatul Sardiniei şi Imperiul Otoman) spre a supraveghea libera circulaţie pe Dunăre, dar mai ales pentru transportul cerealelor în interesul puterilor europene, interesate de acest comerţ. Discuţii aprinse s-au purtat asupra participării Austriei în această comisie. Intelectualii români, fie ei demnitari sau simpli observatori, s-au implicat benefic. N. Callimaki-Catargi publică bilingv (română şi franceză) volumul *Appendice au livre vert sur question du Danube. Appendice la cartea verde română asupra chestiunii Dunării* (Paris, 1881).

Dar, cel care a tratat la modul exponenţial această problematică a fost Mihail Kogălniceanu (6 septembrie 1817–20 iunie 1891), într-o carte apărută în două volume, *Cestiunea Dunării* (Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1882; ediţia a II-a, revăzută, a apărut în aceeaşi editură şi în acelaşi an). Această carte a trezit, cum era de aşteptat, interesul lui Eminescu, care publică un editorial în *Timpul* (2 februarie 1882, p. 1), imediat după apariţia cărţii. „Conservatorul" Eminescu despre liberalul Kogălniceanu! Eminescu demonstrează încă o dată că pune interesul ţării înaintea celor partinice, că are în vedere personalitatea şi aportul acestuia la progresul naţional. De altfel, Eminescu se declară el însuşi liberal: „Credem că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat şi sincer, [...] trebuie ca cetăţeanul să vază că fără muncă şi capitalizarea ei, adică fără economie, nu există nici libertate. [...] *Suntem deci liberali în puterea cuvântului,* dar nu înţelegem ca cineva, exploatând idei liberale, amăgind mulţimea, promiţându-i munţi de aur şi râuri de lapte fără muncă să ajungă în fine a exploata acea mulţime chiar şi a o conduce din rău în mai rău". (*Timpul*, 9 ianuarie 1879, p. 1) El a criticat dur „aripa roşie" a liberalilor, simpatizanţi ai doctrinei marxiste, abia apărută pe scena politică europeană.

Pentru Kogălniceanu, Eminescu avea o preţuire specială: pentru scriitorul, istoricul, omul de stat, cu personalitate şi verticalitate, românul patriot în sensul cel mai adânc al cuvântului. O spune în articolul citat cu deplină claritate: „Oricâte imputări ar avea cineva de făcut omului de stat de la 2 mai, un lucru nu i-l poate contesta nimenea: claritate de vederi, judecată cuprinzătoare, sigură şi fără şovăire; o mare inteligenţă unită cu talentul de-a se manifesta cu toată vioiciunea în scris şi prin viu grai". (*Timpul*, 2 februarie 1882, p. 1) Şi caracterizarea omului politic şi de stat continuă într-un stil concis (folosit mai târziu de G. Călinescu în celebra sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*): „Totdeauna şi fără încunjur *in medias res;* sâmburul cestiunii apare clar şi dezbrăcat de subtilităţi. Izvorul său nu e nici limonada dulce a notelor Stătescu, nici subtietăţile de stil şi logică ale notelor Boerescu; e apă curată şi limpede ca din izvorul de munte. Nicăieri nu se vede dorinţa de-a îndupleca prin motive aparente, pretutindenea puterea de-a convinge e luată din chiar natura cestiunii."

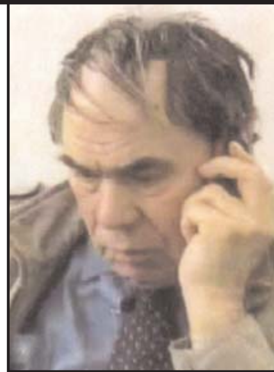
Obiectiv, Eminescu dezaprobă publicarea prematură „de documente în cestiuni pendente" în cartea lui Kogălniceanu, dar aduce cuvinte de laudă scrierii, al cărui conţinut „e atât de clar şi de deplin încât nu lasă nicio îndoială asupra cestiunii în genere, nici asupra amănuntelor ei".

Lucrarea lui Kogălniceanu cuprinde două memorii pe care acesta le-a scris ca ministru plenipotenţiar la Paris, în care expune istoricul chestiunii dunărene, precum şi istoricul „neînţelegerii ce au avut cu guvernul d-lui I.C. Brătianu în privinţa modului de-a apăra cestiunea Dunării".

Pertinent cunoscător al istoriei naţionale, dar şi a celei europene, Eminescu comentează pretenţiile Imperiului Habsburgic de a avea, încă din 1856, o „poziţie preponderentă pe Dunărea de Jos", pretenţii susţinute de Viena şi la Congresul de la Berlin (1878).

→

Averea căminarului la partaj

Ionel NECULA

Om chibzuit şi cu ceva ştiinţă de carte, cumpănit până la zgârcenie şi reţinut în cheltuieli, asemeni celor ce ştiu valoarea banului, căminarul Gheorghe Eminovici nu era chiar un sărăntoc. Strânsese ceva avere, dar avea şi cheltuieli mari, ca *pater famillias*, al unei familii numeroase, compuse din unsprezece copii – pentru care nutrea dorinţa de a-i vedea şcoliţi, cu patalamale grele, eliberate de marile centre europene de instrucţie. Prinsese pulsul veacului, înţelesese că averea nu mai era un argument sigur pentru întemeierea unei cariere, că viitorul aparţine celor cu carte şi se silea să-şi treacă odraslele prin şcoli pretenţioase, chit că trebuia, pentru asta, să suporte taxe mari, ritmice şi împovărătoare.

A fost un longeviv, s-a născut în 1812 – an negru în calendarul devenirii româneşti, anul răpirii Basarabiei, când conştiinţa unităţii naţionale a românilor a fost fisurată rechinic şi pe termen lung, fapt ce s-a transmis dureros şi celui de al şaptelea fecior din familia Eminovici, viitorului poet Eminescu – şi a fost chemat la Domnul la 9 ianuarie 1884, exact în momentul când poetul, externat din sanatoriul Ober Dobling de lângă Viena, însoţit de Chibici-Râvneanu, se pregătea de o călătorie turistică prin Italia, în ideea că o vibraţie emoţională puternică ar putea contribui la redobândirea lucidităţii sale fabuloase. Evident, poetul n-a participat la înmormântarea părintelui său.

Oricum, după moartea ambilor părinţi – Raluca se stinsese cu opt ani înaintea căminarului, la 12 august 1876, iar poetul, alături de restul familiei, participase la funeraliile ei – cei rămaşi în viaţă, urmaşii, trebuia să rezolve şi problema moştenirii rămase de la părinţi. Momentul era greu. La acea dată, cel mai mare dintre fraţi, Şerban, îşi încheiase deja conturile cu viaţa prin împuşcare, Niculae îi va urma exemplul la câteva zile după înmormântarea căminarului, la 7 martie1884, iar Mihai era deja cu mintea clătinată.

Mai activ dintre fraţi se dovedea Matei, ofiţerul de la Rm. Sărat, care se arătase hotărât să-l ia sub îngrijirea sa pe Mihai. În ce consta averea căminarului, Maiorescu aflase câte ceva chiar de la Gheorghe Eminovici, atunci, în august 1883, când îl vizitase acasă, în Bucureşti. Ştia, prin urmare, că întregul capital mobil al familiei era de 18 000 franci, din care acum, la masa succesorală, o parte ar fi trebuit să revină poetului.

Cum ofiţerul Matei se obligase *în scris* să-i ia sub îngrijire pe amândoi fraţii mai mari, pe Mihai şi pe Nicu, se punea problema resurselor materiale insuficiente de care dispunea, fapt pentru care a vândut întreaga avere mobilă şi imobilă de la Ipoteşti şi şi-a asumat şi partea ce li se cuvenea celor doi fraţi. Mai multe amănunte despre acest aspect aflăm din scrisoarea pe care Henrietta (Harieta) a expediat-o lui Maiorescu la 18 martie 1884, deci la puţin timp după înmormântarea bătrânului căminar.

Sunt deja două luni trecute de când a murit tatăl meu. La înmormântarea lui au fost de faţă şi fratele meu, locotenentul Matei din Rm. Sărat, după înmormântare în loc ca să se facă fratele meu o catagrafie, el a început a vinde în dreapta şi în stânga toate obiectele mobile şi imobile, sub cuvânt că el va lua pe fratele său Neculai la sine la 16 martie. El a vândut toate vitele, la număr 27, mobile din casă, 5 stoguri de fân, 3 vagoane de păpuşoi, făcând trei părţi, adică mie, lui Neculai şi lui Mihai, luând bani şi toate hârtiile de valoare mai ales o obligaţie de 6000 fr. şi biblioteca lui Neculai de mare valoare, zicând că el a sprijinit pe amândoi fraţii şi mai multe lucruri le-a făcut, care, deşi am o creştere de tot simplă, nu ţi le pot scrie, şi întrebat de mulţi din familie de ce el o face răspunde că el le va păstra pentru Mihai şi pre Nicu îl va lua la dânsul. Spre a vă încredinţa că vă scriu adevărul o pot dovedi prin un înscris ce au lăsat el însuşi, precum şi martori, mătuşile şi toţi casnicii, în fine, satul întreg. Deci eu vă rog din inimă şi suflet a vă adresa la fratele meu Matei, care este obligat a-l ţine, luându-i toată partea lui. Eu sunt singură, pribeagă, deoarece la Ipoteşti a intrat deja posesorul cel nou şi eu mă văd nevoită a mă depărta pe lângă o mătuşă la mănăstire. Nu-mi ţine Vă rog de rău că nu m-am interesat de fratele meu Mihai dacă necontenita suferinţă de timp de un an a bietului Nicu – care numai pe mine mă putea suferi, probabil este testamentul şi scrisoarea ce le-au făcut înainte de a-şi lua viaţa, moartea tatălui meu foarte iute, eu singură şi oloagă, puteţi singuri să gândiţi poziţia mea – cât au fost de critică şi astăzi este şi mai critică, iar că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă Dlui singur.

Primiţi – Vă rog – profundele mele mulţumiri pentru părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihai, rugându-vă încă odată a avea bunătatea să mă înştiinţaţi ce rezultat veţi lua cu bietul Mihai. Cu deosebită salutare, Henrietta Eminovici. (Nicolae Georgescu, *O zi din viaţa lui Eminescu,* Editura Floare albastră, Bucureşti, 2013, pp. 165-167)

Este una din cele mai dureroase documente din anii tulburi ai vieţii lui Eminescu, dar nici nu trebuie să ne grăbim în judecarea lui Matei, ştiind că chiar voia să-l ia sub îngrijire pe Mihai, la Rm. Sărat, unde-şi avea garnizoana şi putem presupune că, de s-ar fi realizat această intenţie, ar fi schimbat mult destinul poetului. În primul rând, l-ar fi scutit de tratamentul cu mercur şi de bătăile cu funia şi, nu în ultimul rând, l-ar fi scos dintr-o lume de alienaţi, ce-i va furniza o piatră în cap, despre care nici acum nu ştim ce rol a avut şi în ce măsură a grăbit moartea poetului. Toate s-au întâmplat astfel încât să rămână loc şi pentru eventualele legendarizări.

În argumentarea dreptului legal al ţărilor riverane asupra Dunării, Eminescu apelează la argumentele ilustrului istoric şi om politic Kogălniceanu: „1) Libertatea navigaţiunii Dunării este deplină şi pusă sub garanţia colectivă a Europei. Drepturile escepţionale pentru statele riverane (cabotajul etc.) au fost respinse de întregul Congres; 2) Austro-Ungaria nu are nicio poziţiune escepţională sau privilegiată pe Dunăre între celelalte puteri subscriitoare Tractatului, afară de dreptul ce i s-a dat de-a sparge Porţile de Fier spre înlesnirea navigaţiunii. 3) «Comisiunea specială a Statelor Riverane» (reapărută acum sub numele de Comisiune Mixtă) nu mai există; ea a fost combătută de chiar plenipotenţiarii Austro-Ungariei şi Congresul s-a unit cu părerea lor; 4) Regulamentele de navigaţiune şi de poliţie fluvială pentru toată întinderea Dunării de la Porţile de Fier până la Galaţi trebuie a fi puse în armonie cu cele care sunt sau vor fi făcute în privinţa Dunării de la Galaţi până la gurile ei. Elaborarea regulamentelor este încredinţată Comisiunii Europene, asistată de delegaţii statelor riverane. Comisiunea Europeană se recunoaşte permanentă; 5) Modificaţiuni la această stare legală, consacrată printr-un tractat solemn, nu se poate face prin comisiuni speciale, principii nouă putându-se consfinţi numai prin autoritatea unui congres (opinie esprimată de d. dr. Haymerle)". (*Timpul,* 2 februarie 1882, p. 1)

Eminescu pătrunde în miezul problemei, anunţându-şi cititorii despre polemica dintre ministrul Kogălniceanu şi prim-ministrul său. I.C. Brătianu îi trimite ministrului său o depeşă prin care „i se atrage atenţiunea asupra cestiunii cabotajului, care este cea mai importantă pentru noi" şi se întreabă „dacă nu se teme, că, dacă Comisiunea Europeană a Dunării va fi să redige regulamentele de navigaţiune până la Porţile de Fier, ea nu va păstra dreptul cabotajului pentru toate naţiunile, spre paguba statelor riverane?" (*Ibidem*)

Kogălniceanu îi răspunde: „Dacă d-voastră sunteţi hotărât a reclama păstrarea cabotajului numai pentru statele riverane, adecă pentru Austria în detrimentul pavilioanelor statelor neriverane şi în special ale Angliei, Franţei, Germaniei, Greciei, Italiei şi Turciei, cari acestea au întemeiat prosperitatea Dunării de Jos şi prin urmare a porturilor noastre, în asemenea caz noi nu mai suntem în conflict cu Austro-Ungaria, noi suntem în conflict cu Europa. Cu o asemenea teorie noi devenim strânşii aliaţi ai Austro-Ungariei, care de la 1856 se încearcă, deşi pururea respinsă de Europa, de-a păstra pentru dânsa toată mişcarea navigaţiunii pe Dunărea de Jos."

Cabotajul, adică navigaţia de-a lungul coastei de la un port la altul, este, comentează Eminescu ironic, dar cu dreptate, „blidul de linte pentru care România ar fi putut renunţa la dreptul ei de primogenitură, la neutralitatea Dunării, această chezăşie a neutralităţii ţării".

În ceea ce-l priveşte pe I.C. Brătianu, un om politic şi de stat cu merite incontestabile în modernizarea României, Eminescu crede că pentru acest „blid de linte" a intrat „în mlaştina făgăduielilor pripite" [de a fi sprijinit spre a crea o marină naţională, n.n.] şi ne-a costat încrederea statelor europene, dându-i dreptate şi citându-l din nou pe Kogălniceanu: „Este de datoria postului ce-l ocup, zice d. Kogălniceanu, de-a arăta guvernului ţării mele clar şi explicit că ceea ce face grea poziţiunea reprezentaţilor României în străinătate – şi cred că unii din colegii mei v-au şi spus-o înaintea mea – este ideea eronată, însă în general stabilă, că guvernul român are deja angajamente luate, că de multe ori noi ne prefacem că susţinem o cestiune, când această cestiune este demult deja rezolvată în înţeles opus rezoluţiunii ce afectăm a sprijini".

Întrebările concluzive ale lui Eminescu sunt extrem de dure: „Într-adevăr, ce patriotism poate fi acel care simulează a apăra interesele ţării pe când în realitate cestiunile s-au pus la cale?"

Comentarea broşurii lui M. Kogălniceanu continuă şi după aproape trei săptămâni, mai ales a acelor pasaje care privesc conflictul intern liberal, cu prim-ministrul I.C. Brătianu, conflict despre care au relatat şi alte ziare ale vremii: *România liberă, La Gazette de Roumanie, Bukarester Tagblat.* Evident, Eminescu recunoaşte profesionismul şi acribia ştiinţifică a lui Kogălniceanu, mai ales cea privitoare la „cestiunea Dunării": „D. Kogălniceanu prea cunoaşte cestiunea Dunării în toată începătura şi în toate amănuntele ei pentru ca să nu se întrevază pretutindenea ceea ce ştie d-lui şi ceea ce nu ne comunică". (*Timpul,* VII, 21 februarie 1882, p. 1)

Spre a contracara pretenţiile Imperiului Austro-Ungar, Eminescu trimite la rezoluţia Congresului de la Berlin, articolul 55, care precizează: „Regulamentele de navigaţiune, de poliţie fluvială şi de supraveghere de la Porţile de Fier pân' la Galaţi vor fi elaborate de Comisia Europeană, asistată de delegaţii statelor ţărmurene".

Aşadar, accentuează Eminescu, „nicăiri nu e vorba de Comisia mixtă de riverani, nicăiri de-o preponderenţă a Austro-Ungariei în o asemenea comisie, nicăiri de prezidiul ei perpetuu şi precumpănitor". Ilustrul nostru ministru de Interne, M. Kogălniceanu, încă din 1879 „prinde de veste că Austro-Ungaria, care urmăreşte de atâta timp supremaţia pe Dunăre, caută a smulge de la puteri concesiuni în privirea aceasta, mai cu seamă dreptul de supraveghere a navigaţiunii", şi, ca atare, îl sfătuieşte pe ministrul de Externe din 1882, V. Boerescu, să nu accepte ca imperiul de la Viena să participe în comisia riverană, întrucât nici Tratatul de la Berlin nu prevede o asemenea comisie, pentru simplul motiv că nu-i ţară riverană. „Se cere să spunem franc – opinează Kogălniceanu – ce voim noi, să ţinem pe lângă toate cabinetele [miniştrilor plenipotenţiari din străinătate, n.n.] *acelaşi limbaj, aceeaşi atitudine* [sublinierea lui Eminescu, n.n.]. România va fi ascultată; pe proiectul ei se va face discuţiunea." (Va urma.)

In memoriam

Institutoarea Aristia Pompeiu, luptătoare în Primul Război Mondial

Olimpia IORGA-POPESCU

Se spune că *în spatele unui bărbat de succes se află o femeie puternică,* iar, parafrazând, am putea spune că, în spatele marelui matematician român Dimitrie Pompeiu s-a aflat soţia sa, institutoarea Aristia Pompeiu. Încă din Şcoala Normală de Învăţători din Bucureşti, al cărui elev strălucit era Dimitrie Pompeiu, acesta compunea poezii pe care le dedica unei eleve de la şcoala sinonimă de institutoare, care nu era nimeni alta decât Aristia Dragomirescu, cu care nu mult după absolvirea şcolii, în 1894, se va căsători. Admirat de Alexandru Odobescu şi Constantin Istrati, membri ai consiliului şcolii, de marii matematicieni ai vremii, deşi a fost repartizat la Galaţi, pentru a fi mai aproape de Universitatea din Bucureşti, chiar din acea toamnă se transferă la Ploieşti, ca institutor la clasa I, unde era institutoare şi sora Aristiei, Zoe. Imediat după căsătorie, soţia sa, ştiind pasiunea soţului său pentru matematică, începe demersuri pentru ca acesta să-şi perfecţioneze pregătirea la Universitatea Sorbona, la Paris. În 1898, obţinând amândoi concedii din învăţământ, ca şi unele împrumuturi, îşi lasă cei trei copii, Marcel, Margareta şi Ortansa, dintre care ultimul de numai şase luni, la Ploieşti, la sora Aristiei, şi pleacă amândoi la Paris.

În Franţa, unde Dimitrie Pompeiu studia 12-14 ore pe zi, audia cu pasiune cursurile marilor matematicieni francezi Henri Poincaré, Paul Appel, Emile Picard, Arnaud Denjoy ş.a., familia Pompeiu se lupta cu multe neajunsuri. Jenându-se de modestia în care trăiau, s-au izolat de comunitatea studenţilor români, trăiau mult din ajutoarele unor cunoscuţi, iar, din spusele altora, Aristia, care în acest timp a mai născut două fetiţe, Odette şi Anna-Alice, muncea la familiile prietenilor. Au fost ajutaţi foarte mult de fiul fostului consul francez la Iaşi, Victor Place.

În 1903, Aristia se întoarce în ţară cu cele două fetiţe, se angajează ca institutoare, face noi împrumuturi şi, în perioada 1903-1905, când soţul îşi susţine strălucitul doctorat în matematică la Paris, ea se luptă singură cu cei 5 copii şi cu plata împrumuturilor.

[Detalii în plus despre toate acestea pot fi găsite în articolul „Aristia Pompeiu, iubire şi devotament", de Eufrosina Otlăcan, apărut în numărul din luna iunie a.c. al revistei – n. red.]

Adevăratul spirit de sacrificiu avea să-l dovedească Aristia în perioada anilor 1916-1918, în timpul Primului Război Mondial, când, împreună cu cele două fiice, Odette şi Anna-Alice, acum domnişoare de 17-18 ani, îşi riscă libertatea şi ajută prizonierii români să fugă din lagărele din Bucureşti, din Muntenia ocupată de trupele germane, pentru a trece în Moldova şi a se alătura frontului şi trupelor române angajate în luptă. Aristia reuşea să introducă în lagăre mâncare şi îmbrăcăminte, îi găzduia pe prizonierii evadaţi pentru a nu fi prinşi de patrulele germane.

Gardienii germani erau corupţi şi contra unor atenţii băneşti îi învoiau pe prizonieri să meargă în oraş sau acceptau să se introducă în lagăr pachete. Mărturie stau scrisorile soldaţilor şi ofiţerilor pe care ea i-a ajutat să fugă din lagărul de la Cotroceni. Deşi unii istorici au scris că regimul din lagărele germane a fost blând, adevărul care rezultă din scrisori este că ei răbdau de foame şi de frig, şi chiar lumina electrică le lipsea. Iată ce scrie ofiţerul Florin Rădulescu*: Adresez această scrisoare doamnei Pompeiu, d-şoarelor Mia Ghica şi Lisette Odobescu, acelora care cu tot sufletul au făcut cel mai frumos gest românesc, în cele mai încercate vremuri prin care am trecut şi trecem. Câte am îndurat, ca ploaia, frigul, setea, oboseala, lipsa de hrană, prăpăstiile şi tot felul de nenorociri.* Adevărul este că cei evadaţi nu mergeau, de la Bucureşti, prin Inoteşti, Sângeru, munţii Penteleu, Focşani, până la Oituz sau Iaşi, decât peste arături sau prăpăstii, pentru că pe drumuri îi prindeau patrulele germane. Într-o altă scrisoare, de 30 de pagini, cu titlul *Onorată Doamnă Pompeiu,* plutonierii C-tin Hogaş (reg. 35) şi Cavllioti Al. (reg. 11) îi descriu condiţiile inumane în care au fost transportaţi, nemâncaţi, în vagoane de vite, de la lagărul Stralsund din Germania, unde au ajuns ca prizonieri, răniţi pe 29 iulie 1917 în luptele de la Mărăşeşti, la cel de la Cotroceni, ca şi greutatea cu care au evadat din lagărul din România. În scrisoare mulţumesc pentru găzduire şi pentru asigurarea celor necesare de drum.

Trebuie să menţionăm că şi în această perioadă, 1916-1918, Aristia a fost tot singură, deoarece Dimitrie Pompeiu, în 1916, împreună cu universitarii Traian Lalescu, Anton Davidoglu şi Ermil Pangrati, a plecat la Iaşi, ca prin Rusia, Suedia, Norvegia, să ajungă în Franţa, unde să susţină cauza României. Din cauză că Muntenia era sub ocupaţie germană şi plecarea s-a amânat mult, nu a mai putut reveni la Bucureşti decât după 1918.

Doamnele şi Domnişoarele, care în timpul ocupaţiunei au îngrijit de prizonieri şi le-au înlesnit fuga din lagăre.

D-nele Lizette P. Greceanu şi Aristia D. Pompeiu, la Cimitirul Ghencea.

În cadrul Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române, Aristia Pompeiu, împreună cu fiicele ei, Odette şi Anna-Alice, s-au ocupat de cele 30 de grădiniţe de copii, în mare parte orfani de război, cărora, ca şi altor oropsiţi, le asigurau 3500 de porţii de mâncare caldă. La 1 august 1918, Aristia, alături de celelalte doamne care urmau exemplul Reginei lor, Maria, s-au deplasat în ţară pentru a duce darul de 200.000 lei, făcut familiilor sărace din teritoriul ocupat, de către Familia Regală. Aristia s-a deplasat în oraşele Râmnicu Sărat, Brăila, Focşani, unde a ţinut şi cuvântări şi unde a împărţit ajutoarele primite.

O altă activitate pe care a desfăşurat-o Aristia în acei ani a fost aceea că, împreună cu preoţii din Bucureşti, a ţinut parastase pentru cei căzuţi pe front, iar preoţii au ţinut slujbe la mormintele lor din cimitirele Ghencea, Bellu ş.a., ca şi în biserici.

Cea mai impresionantă activitate a desfăşurat-o Aristia în cele 15 spitale pentru răniţi, amenajate în primul rând din dorinţa Reginei Maria, în palatul regal şi în alte localuri. Miile de răniţi nu numai că erau îngrijiţi, trataţi, pansaţi, dar erau ajutaţi să scrie scrisori acasă, să se recupereze după unele infirmităţi, iar alţii, în convalescenţă, confecţionau pentru front papuci cu talpa de lemn şi faţa de sfoară sau pânză de cânepă.

Cea mai completă descriere a tuturor celor 17 spitale, dintre care 15 în Bucureşti, privind numărul de paturi, marii doctori care i-au îngrijit pe răniţi, câţi s-au vindecat sau câţi au decedat, se află în cartea scrisă, în 1919, de către Aristia Pompeiu, cu titlul *Calendarul de Răsboiu al Ostaşilor Români* şi care are pe prima copertă menţiunea *se vinde în folosul orfanilor.* Cartea are o emoţionantă prefaţă, scrisă de Regina Maria, adresată femeilor române, în care se spune: *Voi aţi vegheat lângă paturi de bolnavi, aţi murmurat rugăciuni alături de muribunzi, şoptindu-le cuvinte blânde celor care plecau spre ţărmuri depărtate,* iar relativ la orfanii de război, *Îmbrăcaţi-i! Hrăniţi-i! Ei sunt ai voştri… Li-e foame, li-e frig… Trimiteţi o rază acolo în întunecimea lor, o solie spre drumul unde ochii lor veghează în aşteptare.*

În afara scrisorilor celor pe care ea i-a ajutat să evadeze şi să se întoarcă pe front, cartea mai conţine o nuvelă, după spusele scriitorului Ion Bălu, inedită, semnată de Hortensia Papadat-Bengescu şi întitulată *Nicolae Gheorghe, soldat român,* în care autoarea descrie candoarea unui ostaş-ţăran care crede sincer în idealul pentru care, după vindecare, trebuie să se întoarcă pe front. Tot inedită pare să fie şi poezia *În armistiţiu* (15 strofe), semnată V. Militaru, care după stil este a poetului Vasile Militaru, scrisă la data de 8 decembrie 1917 şi în care soldatul, Toader Grui, *când tunurile au tăcut în armistiţiu,* de pe o culme, îşi priveşte cu durere casa din vale. *Cu mărgele în colţul genii s-a lăsat pe-un trunchi grămadă/ Şi priveşte la căsuţa cu trei plopi bătrâni la poartă/ Care-acum, din depărtare, sub povara de zăpadă/ Par'c'ar fi – albiţi de zile – trei moşnegi uitaţi de soartă.* După ce vede un convoi mortuar şi află că i-a murit soţia, scrie: *Şi, pe când în casa scundă, copilaşii fără mamă/ S-au culcat pe-un pat alături, înveliţi de umbra serii…*

Un eseu de 6 pagini semnat de George Gr. Cantacuzino descrie sărbătorirea Paştelui, în 1917, sub ocupaţie străină, la Spitalul Cotroceni, unde Societatea Ortodoxă a Femeilor Române a organizat o impresionantă slujbă religioasă. Cartea scrisă de Aristia Pompeiu mai conţine 18 ilustrate şi planşe cu imagini de pe front, cu Familia Regală prin spitale şi pe marginea tranşeelor, din lagărele din Bulgaria, Germania şi România, cu autoarea alături de alte femei române îngrijind răniţi sau orfani de război. Mai multe pagini sunt dedicate femeilor române, franceze şi belgiene condamnate, aflate în lagărul Delitzsch, din Germania, cea mai impresionantă fiind cea semnată Stela Popovici, B-dul Cuza, 205, Brăila.

În final, putem spune că Aristia a câştigat bătălia pentru a da României şi omenirii un mare matematician, a câştigat alături de toţi românii bătăliile din Marele Nostru Război, precum şi pe cea privind creşterea celor cinci copii, dar a pierdut o singură bătălie, pe cea privind apărarea căsniciei. În 1927, după 33 de ani, soţii Aristia şi Dimitrie au divorţat. C-aşa-i viaţa. Uneori.

Am aflat toate acestea, ca şi detalii privind divorţul lor, de la tânărul meu asistent, Solomon Marcus, care, în octombrie 1954, ne-a luat, întreaga grupă de studenţi de anul doi, aproape *de mână,* şi ne-a dus în holul Facultăţii de Matematică din Bucureşti, unde era depus sicriul cu corpul neînsufleţit al academicianului Dimitrie Pompeiu, directorul Institutului de Matematică al Academiei Române, iar în jurul lui se aflau academicienii Miron Nicolescu, Grigore Moisil, Caius Iacob, Gh. Vrănceanu şi mulţi alţi matematicieni.

P.S. Deoarece cartea scrisă de Aristia Pompeiu nu se găsea la Biblioteca Academiei Române, dl. conf. Alex. H. Popa, de la Universitatea din Ploieşti, a depus la B.A.R. o copie după cartea mea.

Acad. Constantin Drâmbă, evocare la 115 ani de la naştere

Eufrosina OTLĂCAN

În 19 iulie 2022, Radio România Actualităţi provoca publicul ascultător prezentând această zi ca fiind ziua de naştere a unei personalităţi din ştiinţele exacte, născute în anul 1907. E un mare merit al acestui post de radio evocarea unor mari români şi, surprinzător pentru mine, când ni se amintesc savanţi matematicieni pe care i-am cunoscut în viaţa profesională. Căci acesta a fost academician Constantin Drâmbă, matematician, astronom, fost director al Observatorului astronomic, profesor şi fost şef al catedrei de matematică din Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti în vremea când eram aici şi eu, proaspătă absolventă a facultăţii, cadru didactic.

Constantin Drâmbă s-a născut la 19 iulie 1907 în satul Borşani, judeţul Bacău (fostul judeţ Putna) ca fiu al învăţătorului satului. A urmat Liceul „Vasile Alecsandri" din Galaţi şi secţia de matematici a Facultăţii de ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în anul 1929. Şi-a luat doctoratul în matematici la Universitatea Sorbona din Paris cu teza susţinută la 5 martie 1940, după ce între anii 1934-1936 efectuase un stagiu la Observatorul astronomic din Paris. În rezolvarea celebrei probleme a celor 3 corpuri, teza sa a adus contribuţii originale remarcabile, legate de studiul ciocnirilor duble şi a celor triple (imaginare). A fost astronom al Observatorului astronomic din Bucureşti pe timpul întregii sale vieţi active, îndeplinind funcţii de la observator-calculator (chiar înainte de a-şi fi luat licenţa), astronom suplinitor, astronom, şi până la funcţia cea mai înaltă, cea de director, din anul 1963. În învăţământul universitar a fost mai întâi asistent la cursul de astronomie la Universitatea din Bucureşti, conferenţiar de astronomie şi geofizică la Politehnica din Bucureşti, profesor de geometrie descriptivă, de analiză matematică şi de ecuaţii diferenţiale la Institutul de Geologie şi Tehnică Minieră şi la Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti, iar din 1961 profesor titular definitiv de mecanică cerească la Universitatea din Bucureşti. A fost şeful catedrei de matematică din Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie (1952-1961) şi apoi şeful catedrei de astronomie din Facultatea de matematică a Universităţii din Bucureşti. Are lucrări publicate în domeniile: astronomie, geometrie diferenţială, ecuaţii diferenţiale, funcţii complexe, hidrodinamică.

În anul 1967, când George Şt. Andonie publica volumul III al *Istoriei Matematicii în România*, unde i se dedică 7 pagini lui Constantin Drâmbă, deja membru corespondent al Academiei Române, acesta publicase 58 de titluri în ţară, dar şi în Franţa, Germania, Danemarca, Polonia. La acestea s-au adăugat alte multe lucrări; o parte a celor care au urmat anului 1967 le aflăm din discursul academicianului Nicolae Teodorescu, asupra căruia vom reveni ceva mai jos. Astăzi găsim pe internet cartea *Fifty Years of Romanian Astrophysics,* publicată de Editura Cartea Universitară ca proiect sponsorizat de Ministerul Educaţiei şi Cercetării în cadrul Programului de Excelenţă în Cercetare, autori Cristiana Dumitrache şi Nedelia Antonia Popescu. La capitolul „Organisation of astronomic research in Romania" sunt menţionate următoarele (traducerea mea): „Constantin Drâmbă, care a condus Observatorul Bucureşti în perioada 1963-1977, a dezvoltat studiul rotaţiei Pământului, considerând Pământul ca un corp deformabil. În domeniul mecanicii cereşti are importante contribuţii privind studiul ciocnirilor triple (imaginare) şi duble (reale) în problema celor 3 corpuri."

În Biblioteca Academiei Române aflăm teza de doctorat pe care a susţinut-o la Sorbona, la 5 martie 1940. Volumul, pe coperta căruia găsim scris: „Dramba Constantin, 1re Thèse – *Sur les singularités réelles et imaginaires dans le problème des trois corps*. 2e Thèse – *Méthodes de détermination des orbites planétaires par trois observations voisines*", a fost publicat de Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, la Bucureşti în 1940, cu girul Facultăţii de Ştiinţe din Paris, aşa cum se specifică pe copertă. Tot pe copertă este înscrisă comisia: preşedinte E. Esclangon, examinatori J. Chazy şi A. Lambert. Pentru fiecare din cele două teze apar avizele din Paris: „Vu et approuvé: Paris, le 23 Janvier 1940, Le Doyen de la Faculté des Sciences Ch. Maurain", „Vu et permis d'imprimer: Le Recteur de L'Académie de Paris, G. Roussy".

Pe cartea care cuprinde tezele sale de doctorat, Constantin Drâmbă face trei dedicaţii: 1) A Monsieur Nicolas Coculesco, Professeur honnoraire à la Faculté des Sciences de Bucarest, Membre de l'Institut des Sciences de Roumanie, Ancien Directeur de l'Observatoire de Bucarest, Hommage très reconnaissant. 2) A Monsieur Jean Chazy, Professeur à la Faculté des Sciences de Paris, Membre de l'Académie des Sciences de Paris, Membre de l'Institut des Sciences de Roumanie. Hommage très reconnaissant. 3) A ma Femme.

„Rezultatele găsite de Drâmbă în această teză au fost citate de Jean Chazy, profesorul său, ca şi de astronomul Pierre Sémirot, directorul Observatorului din Bordeaux, care s-a ocupat pe urmă de ciocnirile triple imaginare. Rezultatele lui Drâmbă au fost citate, de asemenea, în raportul comisiei de mecanică cerească de la Congresul astronomic din 1952", consemnează G.Şt. Andonie.

În deschiderea şedinţei publice a Academiei Române din 2 iulie 1992, academician Nicolae Cajal, vicepreşedintele de atunci al Academiei, îşi exprima bucuria, plăcerea şi onoarea pe care i-au inspirat-o personalitatea ştiinţifică a „neobositului, harnicului şi fecundului om de ştiinţă care este distinsul profesor Constantin Drâmbă". În această şedinţă îşi va rosti discursul de recepţie în Academia Română profesorul Constantin Drâmbă, după ce din 1963 fusese ales membru corespondent, iar din 1990 membru titular al celui mai înalt for al ştiinţei şi culturii din România.

Cel care fusese 14 ani (1963-1977) directorul Observatorului astronomic din Bucureşti dedica discursul său de recepţie predecesorului său în această funcţie de anvergură a ştiinţei româneşti, „Ilustrul astronom român Gheorghe Demetrescu", cum îşi intitulează prezentarea sa academicianul Constantin Drâmbă. După o incursiune în istoria Observatorului astronomic din Bucureşti, Drâmbă se referă pe larg, elogios, la rolul pe care academicianul Gheorghe Demetrescu (1885-1969) l-a avut în cercetarea astronomică românească. În a doua parte a discursului său, Constantin Drâmbă aminteşte şi despre propria-i activitate pentru dezvoltarea Observatorului astronomic din Bucureşti şi, în special, despre colaborarea sa în cadrul programului vast al Anului Geofizic Internaţional. Acesta avea ca scop studiul simultan, cu cele mai moderne mijloace, al Pământului, din toate punctele de vedere: interiorul, suprafaţa, atmosfera şi o vecinătate a planetei noastre, care trebuia explorată cu ajutorul sateliţilor artificiali. Şi în acest cadru, Constantin Drâmbă subliniază rolul capital al ilustrului său înaintaş.

Doar cuvântul de răspuns la discursul de recepţie, pronunţat de academician N. Teodorescu, aduce în atenţie elemente ale biografiei lui Constantin Drâmbă. Vorbeşte despre stagiul de specializare la Observatorului astronomic din Paris, despre doctoratul şi teza sa de mecanică cerească. Aflăm că în 1933 Constantin Drâmbă a participat la Operaţia Mondială a Longitudinilor, organizată de Uniunea Astronomică Internaţională, că în 1951 a devenit şef al secţiei de astronomie a Institutului de Astronomie al Academiei Române şi că a organizat lucrările de determinare a 212 stele variabile, participând personal şi efectiv la observaţii şi calcule. Începând cu 1964, a aprofundat studiul mişcării Polului Nord pe suprafaţa Pământului, considerat ca nerigid, dând o teorie matematică prin care se obţin deformările elastice ale globului pământesc. A obţinut o explicaţie a migraţiei polilor, care produce variaţii ale latitudinilor, regăsind rezultate particulare ale lui Woolard şi ale lui Euler. Din 1954 a condus multe teze de doctorat. A fost invitat la Observatoarele astronomice din Bruxelles, Belgrad şi Cagliari, pentru a-şi prezenta lucrările. Aflăm din discursul academicianului Nicolae Teodorescu că profesorul Constantin Drâmbă a fost membru al Uniunii Astronomice Internaţionale şi, din 1979, preşedinte al Comitetului Naţional de Astronomie.

Activitatea didactică a profesorului Constantin Drâmbă s-a desfăşurat între anii 1943 şi 1973, prin cursuri de astronomie, geofizică, mecanică cerească, analiză matematică, ecuaţii diferenţiale, funcţii speciale, geometrie descriptivă. Autoarea acestui articol nu este astronom, ci doar profesor de matematici, dar a avut imensa şansă ca primul său şef de catedră, al catedrei de matematică din Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie, să fie profesorul Constantin Drâmbă, personalitate exemplară a corpului didactic şi om de o rară delicateţe sufletească. Am avut mereu exemplu „prelegerile sale – model de limpezime, rigoare şi bogăţie de idei, veritabile punţi de comunicare internă şi afectivă între magistru şi elevii săi", cum se exprima la Academia Română în 1992 academicianul Nicolae Cajal.

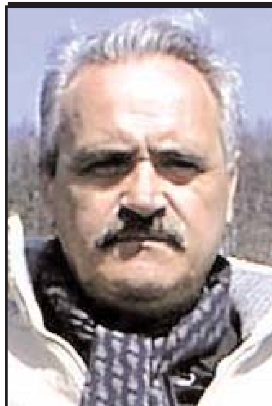
Profesorul Constantin Drâmbă nu s-a adresat doar cercetătorilor şi studenţilor, ci şi unui public mai larg, prin conferinţe cu incursiuni în istoria ştiinţei sau abordând perspectivele evoluţiei ştiinţelor.

Timpul şi evoluţia ştiinţei, o conferinţă ţinută în 1951 şi publicată de Editura de Stat pentru Literatură Ştiinţifică în 1952, ca şi expunerea „Nicolae Copernic şi epoca sa", făcută la Simpozionul *Copernic, 500 de ani de la naştere*, organizat de Academia Română în 1994, sunt lucrări care trec prin filtrul personalităţii profesorului Drâmbă momente esenţiale din istoria omenirii şi a ştiinţei. Aflăm despre Copernic că „a fost astronom, matematician, medic, jurist şi economist, [...] a reuşit să-şi făurească pentru viaţă o pregătire temeinică şi multilaterală, care i-a permis să fie folositor patriei sale şi celor din apropierea sa". Este interesant că Drâmbă alege din viaţa şi opera lui Copernic să citeze din preocupările acestuia în domenii de interes naţional, care ar fi valabile şi pentru România. Constantin Drâmbă, citându-l pe Nicolas Copernic: „Noi vedem înflorind ţările care au o bună monedă, pe când cele cu monedă rea cad în decadenţă şi dispar. Moneda slabă mai mult hrăneşte lenea decât uşurează sărăcia", scria în 1526 Copernic (*Dissertatio de optima monetae cudendae ratione anno 1526 scripta*). În legătură cu teoria revoluţionară a lui Copernic, azi binecunoscută de noi toţi, profesorul Constantin Drâmbă citează reacţia celebrului astronom: „Adevărurile matematice trebuie să fie judecate numai de matematicieni".

→

Urmuziana

Ţara lui Urmuz

Petre CICHIRDAN

În 2014 a apărut la Editura Scrisul Românesc din Craiova romanul *Ţara lui Urmuz,* scris de Constantin Zărnescu, „un roman colaj picto-poetic, istoric şi muzical asupra tragediei umane închisă în cuvânt". Redactarea aparţine lui Carmen Miloicovici, coperta are întipărit chipul lui Urmuz văzut de Marcel Iancu-1921; structurile pictopoetice sunt semnate de Lucian Zărnescu... Cu două pagini de motto-uri începe acest roman, în loc de prefaţă, gânduri inspirate legate de subiect: *Urmuz, Însemnări, Ciorne răzleţe, Vara anilor 1923, dimineaţa, Franz Kafka, Spre Gustav Janouch, 1924, la vremea chindiei; Constantin Brâncuşi, Aforismul 399,* 1926; *Nichita Stănescu, În seara vieţii sale,* colaj, 1984*; Ionesco, Precurseurs roumains du Surrealism* în *Les Lettres Nouvelles,* ianuarie-februarie, 1965, Paris.

Există-figurează la Constantin Zărnescu această urmărire a cuvântului îmbrăcat în fiecare secundă (*secunda arbitrară/ clipa*... n.n.) altfel; ...această coordonare, auto-urmărire în ritm cadenţat (precum şi Maiakovski, la început de secol, îl perora realist, cuvânt dur în toate sensurile şi consensurile, *Vai nu este Iisus, ci tânărul comsomolist!*), de la început şi până la sfârşit, inspirând iluminare prin acest cuvânt, adevărate oşti de cuvinte înzestrate cu imagini. Cuvânt alergând după cuvânt, cuvintelnic nedadaist, plin de înţelesuri multiple, care, precum la eroul său Urmuz, creează inteligenţe sclipitoare, departe de suprarealism sau cubism, departe de haos chiar, iată, prin măiestria înşiruirii lor prin *pâlnii* sau tranşate prin site, reuşind sinestezia cuvânt-imagine-sunet!, da, în chiar lumea depravată a năruirii elementului artistic clasic şi romantic! 1907-1914... Muzica este înecată în dodecafonism de Schonberg, idem pictura, în cubism, de Pablo Picasso; Brâncuşi ciopleşte *Sărutul,* poate cel mai sugestiv din istoria artelor, iar Urmuz scrie celebrele sale patruzeci şi ceva de pagini care îl fixează în avangarda avangardei (sic!) cuvântului... Să observăm că şi Brâncuşi, şi Urmuz, rămân statornici slujitori ai ilustrului clasic!, faţă de ceilalţi, care îl distorsionează!

Ceea ce este savant şi singularizează în acest „campus" literar românesc această carte, *Ţara lui Urmuz,* este faptul că e scrisă în stil Urmuz, de la cap la coadă pe aproape trei sute de pagini, trădând marele talent literar-artistic al scriitorului nostru de la Cluj, născut în Lădeştii de Vâlcea, capabil până acum de atâtea istorice capodopere literare romaneşti şi de alte genuri... Este un adevărat omagiu adus de C. Zărnescu personalităţii extraordinare a lui Urmuz, precursor al unei galerii impresionante de artişti europeni afirmaţi în primele decade ale secolului XX şi care sunt consideraţi, ei, avangardişti!

Cuvânt alergând după cuvânt sistematizat în ecuaţii ale vorbirii sonore şi în imagini, rezultând chiar imagini ale cuvântului, ca şi înţelesuri multiple, sau ...note muzicale desenate din plictis interior de mâna obosită a scribilor de sub tribunale sau alte instituţii şi care zdrobesc viaţa oricui... prin cuvinte! Şi care uitând de ei, *underground,* desenează la întâmplare chei Sol ori chei Fa, muzicale, de ce nu... femei goale! Note întregi, doimi, pătrimi, optimi, şaisprezecimi mai ales! Notele-ntregi fiind simbolice şi grase, şi arătoase; şi la urmă, în final, punând chiar verbul pe post de satisfacţie, desenând pe portativul imaginar însăşi faimoasa coda, simbolizând un fapt împlinit, o concluzie valoroasă.

Această plăcere a lui Zărnescu pentru cuvântul imagine-sunet (chiar şi numai intuit) o simţim-remarcăm la romancier şi poet încă de la succesele sale literare: *Iocasta*, mamă de Oedip şi sferă, punctând tragedia unui *Homo ludens;* o cunoaştem, shakespeariană! în *Dracula în Carpaţi,* poem dezlănţuit scris în ritm de operă lirică; dar şi ca o cavalcadă a cuvântului precipitat prozaic şi politic în *Ziua Zilelor;* acum, însă, cuvintele, de multe ori boldite mai ceva ca în cavalcada femeilor din Can-can-ul offenbachian, ultimă manieră a postmodernismului tipografic, goale şi originale – chiar originare!... Autorul le înşiruie, le piruetează, le monumentalizează în acest „crez" literar şi artistic, globalizator între arte, *Ţara lui Urmuz*, chiar Urmuz, însuşi!

Putem vorbi la C. Zărnescu, în *Ţara lui Urmuz* (dar şi în *Dracula în Carpaţi,* 2002), de o nemaipomenită odisee a cuvântului care are loc la începutul secolului XX, iată, prin Urmuz, de ce nu, şi mai târziu, în 2002 sau în 1974, când Dumitru Radu Popescu scria în *România literară* din 26 octombrie: „Zărnescu e un fel de Ulise, rătăcitor pe apropiate şi îndepărtate mări, cu un simţ în derută încă din copilărie, dornic de a descoperi minunile lumii, orgolios şi cu moartea în ureche, ca o floare, (...) Zărnescu, salvându-l pe Ulise al său prin *cuvânt!"* Da, frumos, chiar aşa este, şi în *Ţara lui Urmuz!* O odisee a cuvântului, acoperind un secol, sau în textele lui Urmuz amplasate în roman, în integritatea lor, între fireştile ghilimele... În consecinţă, lecturând romanul lui C. Zărnescu, cititorul cunoaşte şi opera lui Urmuz, destul de sumară, dar plină de implicaţii, din acel început de secol, şi care a influenţat-determinat tot ce s-a scris ulterior în Avangardă!

Cartea lui Constantin Zărnescu aduce în prim-planul lumii elitelor artelor o realitate care astăzi, în secolul XXI, la exact 22 de ani de la începutul de secol, este la fel de debusolată ca acea lume a secolului XX, 1914, început de Prim Război Mondial, aducând în realitate (cu un extraordinar talent literar şi intuitiv) această lume a Justiţiei, inabordabila Justiţie, în care dreptatea este un animal rănit, sortit să dispară, nicicând la îndemâna omului, insului cetăţean, care nu poate cumpăra această dreptate, în niciun fel! Meritul-talentul lui Zărnescu este acela de a intui cum prin acest teribil cuvânt, învârtit în toate felurile, în Drept se poate clădi şi nărui o lume; cum acest cuvânt, o artă în drept – adevărată artă – poate funcţiona, jubila, juca, mima în sânul înaltelor democraţii, căci în cazul democraţiilor proletare nici nu putea să existe sub forma dreptului la tribunal (în acest caz, Eugen Ionescu, admirator şi continuator al lui Urmuz în teatrul său, având-o pe Coana Pipa justiţiară într-o justiţie populară). Justiţie populară unde dreptate nu există, unde nimic nu e, ar spune autorul, parafrazând celebra frază, aducând în prim-plan această dreptate, teribilă şi fioroasă, mai ceva decât dreptatea din Renaştere, când pentru cuvinte interzise se ardeau de vii oamenii, pe rug! O debusolată justiţie-tribunal la care se ajunge mai greu decât s-ar ajunge la *Castelul* din romanul lui Kafka, o debusolare a vieţii şi convieţuirii în comunitate total în afara mitului lui Israel (*Cel care s-a luptat cu Domnul*), care, faţă de oricare alte mituri, a reuşit să impună legile lui Moise! ...Şi fiindcă îl cunoaştem pe C. Zărnescu, şi îi cunoaştem şi opera de mare responsabilitate privind rolul pe care îl joacă ea în viaţa unui popor, românesc de această dată, observăm că frazele-i savante care se scurg necontenit, în proză sau versuri, par intersecţii-frânturi-ansambluri de imagini! Iată, avem în acest sens, de a face, pe lângă cuvânt şi cu o odisee a imaginii...

Mă întreba cineva, mai demult, ce văd eu „shakespearian" în epopeea lirică *Dracula în Carpaţi* scrisă de C. Zărnescu?... Numesc astfel, „shakespeariană", scena între real şi vis, clară, în care imaginea şi cuvântul dialoghează şi, împreună, produc mereu alte sensuri, multiple, şi care explică aproape proverbial viaţa şi realitatea, omul şi destinul său în centrul acestei realităţi.

Cartea urmăreşte gradual, de la început şi până la sfârşit, căderea în agonia sinuciderii a magistratului şi pare a fi o psihanaliză a însuşi actului sinucigaş. O pasionantă epopee a artelor cuvântului şi imaginii, care justifică sfârşitul tragic al omului ludic, omul din subsoluri, omul din *underground…*

Profesorul Constantin Drâmbă a trăit şi anii în care chiar şi un savant dedicat ştiinţelor exacte trebuia să spună unele neadevăruri. În „Timpul şi evoluţia ştiinţei", excepţională expunere a evoluţiei conceptelor, teoriilor şi instrumentelor de măsurare a timpului, scria că: „Bogata experienţă a poporului sovietic, care a construit victorios socialismul şi acum păşeşte la construirea comunismului, ne-a dovedit că productivitatea muncii (adică producţia dată de un om în aceeaşi fracţiune de timp) este mai înaltă în socialism decât în capitalism". Aşa cum l-am cunoscut, între 1959 şi 1963, în mod sigur ilustrul nostru profesor şi astronom Constantin Drâmbă nutrea speranţa că vom zâmbi curând, cu ironie, citind ceea ce era nevoit să scrie în 1951. O dovadă a speranţei fostului director al Observatorului astronomic din Bucureşti că tinerii cercetători vor putea beneficia, nu de o societate socialistă iluzorie, ci de o lume în care ştiinţa se dezvoltă după propriile-i legi, fără constrângeri politice, este articolul „Kalman's Great Escape from Communist Romania to The United States" pe care-l găsim pe internet. Autorul articolului este un absolvent al facultăţii de matematică a Universităţii din Bucureşti din anul 1968, a avut lucrarea de licenţă sub îndrumarea profesorului Constantin Drâmbă şi a fost repartizat la Observatorul astronomic. El şi-a realizat în 1969 speranţa de a ajunge în SUA, după ce primul sprijin i-a fost dat prin semnătura pusă pe cererea sa de a merge la specializare în străinătate de directorul Observatorului astronomic, profesorul Constantin Drâmbă, care a şi pecetluit acordul său cu ştampila Academiei Române: „The Director with his signature affixed The Great Seal of Romanian Academy of Science" scria Kalman în 2001

În lucrarea *Stadiul actual şi perspectivele cercetării în mecanica cerească,* publicată în Editura Academiei RSR în 1972, profesorul Constantin Drâmbă se dovedeşte din nou a fi un istoric al ştiinţelor. Începând cu rolul operei *Philosophiae naturalis principia mathematica* a lui Newton, publicată la Londra în 1687, citează pionierii mecanicii cereşti Euler, Lagrange, Laplace, Poisson, Jacobi, Le Verrier, Delaunay şi contribuţiile marilor matematicieni Cauchy, Gauss, Weierstrass, Darboux, Poincaré, Liapunov, Painlevé, Levi-Civita şi Birkhoff şi vede perspectivele mecanicii cereşti sub cele mai optimiste aspecte, datorită necesităţilor impuse de cercetarea spaţială, sateliţii artificiali, navele cosmice. În încheiere, Constantin Drâmbă scrie: „Din cele expuse rezultă clar că mecanica cerească se va dezvolta cu precădere în direcţia cercetărilor analitice, pentru a face noi paşi spre integrala generală care ne va dezvălui, desigur, aspecte matematice mai profunde".

Pe savantul academician Constantin Drâmbă nu-l va uita istoria ştiinţei, dar nici bunătatea şi delicateţea sufletească a omului care a fost profesorul Constantin Drâmbă nu se va pierde din memoria celor care au avut ocazia de a fi sub directa sa îndrumare.

Bibliografie

1. G.Şt. Andonie, *Istoria matematicii în România,* vol. 3, pp. 227-233, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.
2. C. Dramba, 1re Thèse – *Sur les singularités réelles et imaginaires dans le problème des trois corps*, 2e Thèse – *Méthodes de détermination des orbites planétaires par trois observations voisines,* Bucureşti, 1940, Faculté des Sciences de Paris, Serie A, No D'ordre: 2789, No 1922.
3. C. Drâmbă, *Timpul şi măsurarea lui*, Editura de Stat pentru Literatură Ştiinţifică, 1952.
4. C. Drâmbă, *Stadiul actual şi perspectivele cercetării în mecanica cerească,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1972.
5. C. Drâmbă, *Nicolae Copernic şi epoca sa,* Simpozion la Academia RSR, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1973.
6. C. Drâmbă, *Ilustrul astronom român Gheorghe Demetrescu,* Discurs rostit la 2 iulie 1992, Cu răspunsul acad. N. Teodorescu. Cuvânt de deschidere a şedinţei de acad. N. Cajal, Editura Academiei Române, 1992.
7. C. Dumitrache, N.A. Popescu, *Fifty Years of Romanian Astrophysics. Organisation of astronomic research in Romania*, Internet.
8. *Kalman's Great Escape from Communist Romania to The United States,* Internet.

Urmuz şi Papini?

Ana OLOS

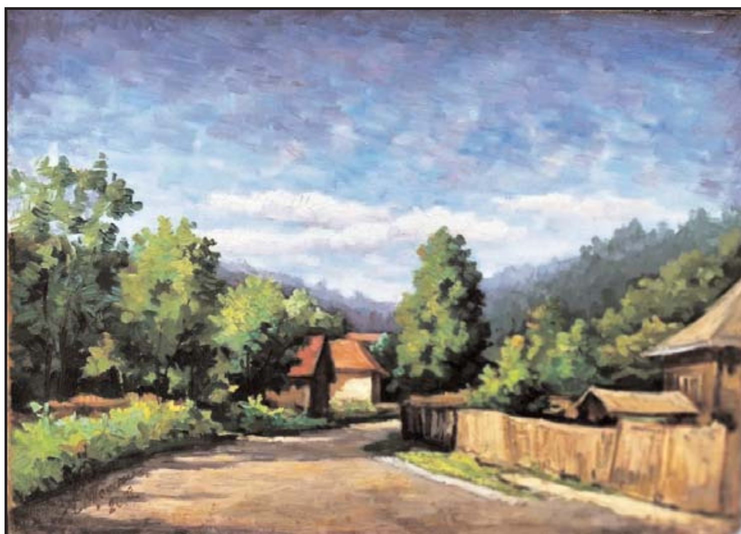
Nu s-a pomenit, din câte ştim, nimic despre Urmuz şi Papini. Dar e imposibil ca Demetru să nu fi aflat de el în contextul începuturilor futurismului italian. Membru al grupării florentine care, în 1914, se va despărţi de milanezii lui Marinetti, va deveni promotorul pragmatismului. Să nu fi aflat Demetru de apariţia romanului *Un uomo finito,* ce s-a bucurat de notorietate încă de la apariţia din 1912 în Italia, tradus apoi în numeroase limbi? Posibil să-i fi scăpat datorită evenimentelor în care fusese angrenat: războiul din Bulgaria, cu consecinţe grave asupra sănătăţii sale, şi apoi conflagraţia mondială. Însă în 1921, comentariile stârnite de conversiunea la catolicism a fostului nihilist şi ateu care publica acum *Storia di Cristo* trebuie să-l fi readus în atenţia lui Demetru, el însuşi întors la ortodoxie.

În toamna lui 1923, *Un uomo finito – Un om sfârşit,* în traducerea lui Gh. Călinescu, avea să apară la Editura Cultura Naţională, cu o scrisoare-prefaţă a autorului pentru ediţia românească, datată 28 septembrie 1923, urmată de o prezentare a lui Giovanni Papini şi a operei sale de tânărul italienist Alexandru Marcu. În scrisoare, Papini punea în temă cititorul român cu intenţiile ce au dat naştere romanului: „Am scris această carte, socotind-o drept o izbucnire şi în acelaşi timp o uşurare a tinereţii mele curmată la mijloc şi sătulă de ea însăşi; drept o spovedanie a unei epoci, a unei generaţii de intelectuali care s-a trădat pe sine însăşi; drept o răzbunare şi o victorie a artei – cea de pe urmă siguranţă, – asupra înşelatei nădejdi într-o nouă eră spirituală, într-o ultimă religiune.” Născut în 1881, deci cu doi ani înaintea lui Demetru, Papini îşi scrisese confesiunea la treizeci de ani, într-un moment de cumpănă, de trecere la o nouă orientare în viaţă, într-o perioadă când Demetru era încă plin de elanul tinereţii, gata de schimbarea mult dorită şi speranţa că viitorul îi rezervă împlinirile ce şi le dorea. Numai că, datorită împrejurărilor, ele nu se vor realiza.

Deşi copleşit de problemele legate de procesele la care trebuia să fie prezent, Demetru trebuie să fi aflat de traducerea cărţii lui Papini cel târziu la începutul lui noiembrie. S-o fi văzut în vitrina unei librării? Să fi intrat să şi-o cumpere? Şi dacă da, răsfoind-o, să nu fi fost prins de titlurile muzicale ale secţiunilor cărţii, *Andante, Apassionato, Tempestoso, Solemn, Lentissimo, Allegretto,* şi apoi, parcurgând subtitlurile, să nu fi fost prins măcar de câteva dintre ele: „De la tot la nimic; Descoperirea răului; Lumea sunt eu; Nimic nu e adevărat – totul e îngăduit; Fuga de realitate; Fraţii morţi; Eu şi amorul; Misiunea; Despre o lume nouă; Cucerirea divinităţii; Coborârea; Gloria; Inspiraţia; Sfârşitul trupului; Moartea; Reîntoarcerea la pământ...”? Să nu fi fost şocat el de tonul confesiv brutal al altora? „Numai eu sunt vinovat; Zile de ruşine; Ce poftiţi de la mine?; Sunt un dobitoc; Şi un ignorant; Nu cunosc oamenii, Vreau răul!” Penultimul subcapitol, „Nu sunt sfârşit”, părând a contrazice titlul, era urmat de un apel către noua generaţie. Însă pentru Demetru titlul cărţii suna interogativ. O întrebare ce şi-o adresase în ultima vreme aproape zilnic: „Sunt un om sfârşit?” Acel „finito” îi amintea de „la commedia è finita” din finalul operei *Paiaţe* a lui Leoncavallo. Dar şi de infinit...

Alexandru Marcu îl prezenta pe Papini drept „scriitorul cel mai contestat din Italia de azi” şi, ca atare, cita din părerile pro şi contra, inclusiv calificative cu care fusese gratulat autorul: „canibal” sau „călău sângeros” pornit în „pofta lui satanică” spre distrugere. Concluzia criticilor pro fiind că *Un uomo finito* era „o capodoperă desăvârşită”, „o carte uimitor de frumoasă, plină de viaţă, de căldură, de pasiune, de sinceritate şi măreţie”. Ceea ce îl făcu curios să afle el însuşi cine avea dreptate.

Primul capitol, *Andante,* începea cu o schiţă de autoportret şi o declaraţie a lui Giovanni: „Eu n-am fost niciodată copil. N-am avut copilărie.” De mic copil fusese „un moş ursuz”. „Copilăria e iubire, bucurie, zburdălnicie”, continua italianul. Demetru îi dădea dreptate şi-şi aminti de momentele de încântare când el şi fraţii săi mai mici se adunau în jurul mamei lor Eliza cântându-le la pian. Însă Giovanni fusese „mereu stingher şi gânditor”. Antipatic pentru cei din jur, îşi începuse deja de copil „războiul cu oamenii”. Până şi în sânul familiei bunicilor se simţea stingher şi străin. Singura lui sursă de bucurie fuseseră puţinele cărţi din biblioteca tatălui său. Erau prea săraci să mai cumpere altele. Oricât de modest ar fi fost venitul doctorului Ionescu, cei din familia lui nu duseseră lipsă de nimic. Mai ales nu de cărţi. Iar la bunicul lor, preotul Filip Paşcanu, găseau nu doar cărţi de poveşti sau aventuri, ci şi cărţi rare, de teologie, filosofie, revistele vremii. Setea de lectură lui Giovanni îl făcu să descopere bibliotecile. Mai puţin atras de şcoală, deveni autodidact. Ceea ce Mitică nu putea spune despre sine. Pe lângă propriile interese şi descoperiri, se lăsase mereu „ghidat”, „îndrumat”, „iniţiat”. Se îndrăgostise şi el de literatură, trecuse şi el prin pasiunea pentru enciclopedii, deşi nu cu aceeaşi stăruinţă. Îl interesase istoria, dar

nu se gândise să scrie el una. Dar acea călătorie la Paris, când avusese doar şase ani, avea să-i schimbe perspectiva asupra lumii. Cum să nu gândească la fericirea acelui an petrecut în miezul efervescent al Europei, cu uluitoarea expoziţie universală ce i-a deschis un cu totul altfel de orizont în percepţia lumii? Apoi acea experienţă de iniţiere tainică, misterioasă, în care avea să cunoască şi înfiorarea rece a morţii. Despre care nu avea voie să vorbească.

Încă de la primele pagini, Demetru fu copleşit de felul în care scria Papini. I se păru că-l aude pe un alt Zarathustra. Ca un actor ce-şi recita tiradele apelând mereu la public, făcându-l părtaş la trăirile sale. Cugetări concise, alternând cu torente de propoziţii interogative sau negative, provocându-l mereu pe cititorul luat drept martor şi participant activ la viaţa lui. Patos şi o sinceritate crudă, dincolo de orice limite ale decenţei. Lauda de sine egocentrică şi afirmarea fără rezerve ale celor mai nebuneşti ambiţii, declarându-se zeu, semizeu sau geniu. Un mod de expresie a sinelui de neconceput pentru Demetru, învăţat să-şi stăpânească emoţiile de mic copil. Doar izbind clapele pianului uneori cu furie îşi găsea o supapă pentru adevăratele sale resentimente, dar nu fără autoironie. Sigur că avusese şi el o perioadă a revoltelor contra îngrădirilor. Se recunoştea în acel grup de adolescenţi, cei patru prieteni ai lui Giovanni. Devenise el însuşi inspiratorul şi conducătorul unui grup de vârsta lui, puşi pe şotii, cu dispreţ faţă de autoritate. Dar oare ar fi putut şi el spune, atât de poetic, despre sine şi prietenul său Ciprian, că fuseseră ca „doi chiparoşi lipiţi unul de altul”? Însă, spre sfârşitul adolescenţei, Giovanni, fostul copil ursuz şi singuratic, simţi nevoia de a fi călăuzit de prieteni mai în vârstă, de la care să înveţe. Un profesor pe care îl pierdu prea repede. A murit. Un pictor misterios şi funebru. Un viorist pe jumătate nebun, improvizator şi compozitor începător. Un adorator al literelor. Citeau poezii, ascultau muzică, mai ales Bach. Dar şi Wagner. A mai fost un student la medicină care citea tratate de psihiatrie în loc să frecventeze cursurile de anatomie. Se dedau la adevărate „orgii cerebrale”, toţi convinşi că sunt sortiţi gloriei. Don Quijote – patronul lor. Mitică se vedea şi el ca unul dintre aceşti prieteni.

Regăsea la Papini nume de scriitori şi filosofi pe care-i îndrăgise şi el. Printre ei, Schopenhauer, mai ales Nietzsche. Influenţa căruia era vădită în întreaga carte. Cea mai minunată descoperire pentru Giovanni fusese „lumea ca voinţă şi reprezentare”. Filosofia mai presus de orişice artă. Pagini întregi cu elogiul filosofiei: „poarta sfântă a adevărurilor grele”, „filtru de entuziasm”, „dulceaţa supremă a unei vieţi neizbutite”... „Simpatie a copilăriei, amor al adolescenţei, patimă a tinereţii, adoraţie fără rugăciuni, credinţă fără sfinte scripturi”, „cult fără ceremonii” ş.a.m.d. Apoi reîntoarcerea la prefilosofie. Căderea în paralogisme...

Dar ceea ce Demetru admira cel mai mult în confesiunea lui Papini era libertatea interioară şi libertatea lui de acţiune. „Acţiune” – titlu de capitol. A face, a făptui, a transforma, nu numai a cunoaşte. „A fi dumnezeu!” afirmat cu o aroganţă fără margini. Temperament vulcanic, cu o energie şi voinţă de putere ce-l făceau să treacă peste obstacolele din faţa sa. Nu acceptase nicicând să fie supus voinţei altora. Mereu revoltat, Papini şi-a găsit un mijloc de a-şi disemina ideile în jurnalism. Devenit întemeietor de ziar, pamfletar de temut, semnând cu curaj ce scria. Ceea ce pentru Demetru fusese imposibil. Responsabilităţile ce-i reveniră după moartea tatălui său nu i-au permis să facă ceea ar fi dorit cu adevărat. Nu putea să-şi exprime direct, public, opiniile. Discreţie, scepticism, lipsă de curaj? Motive oculte?

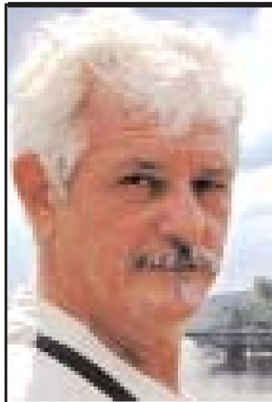
Papini fusese şi el atras de realizările recente ale ştiinţei, de posibilităţile ce le oferea tehnica. De cosmogonie. Însă ademenit şi de mister, de magie, de miraculos. Se interesase de „yoga yankee”, de telepatie, de telekinesie – secretul unor oameni privilegiaţi. Dar dispreţuise spiritismul. Cu toate că îl simţea atât de diferit, Demetru nu se putea sustrage forţei de convingere a italianului. Chiar dacă afirmaţiile lui se contraziceau. Negarea lui Dumnezeu, ambiţia de a crea o nouă religie. Ideea lui fixă: transfigurarea omului. A bestiei în omul-zeu. Supraomul lui Nietzsche, chiar de nu o mărturisea. Viziuni de Apocalips. Trâmbiţele celei de a doua învieri. Sfinţii, magii, misticii. Singurele două cărţi vrednice pentru atenţia sa: *Divina comedie* şi *Faust.* Pe Demetru îl impresiona şi patriotismul ardent al lui Papini, dragostea pentru Toscana sa natală, descoperită cu tatăl său în copilărie. Da, simţea şi el, Demetru, aceeaşi dragoste pentru ţara întregită, pentru întreaga naţiune română. Îşi amintea şi el, devenit bucureştean get-beget, de oraşul copilăriei sale, oraşul regal. Argeşul... Mitul construcţiei care cere sacrificiu... Numai că nu se vedea în locul lui Manole. Ci mai degrabă zidindu-se pe sine. Dar nu cu vorbe. Ci prin forţa de penetrare a muzicii. Va descifra cineva vreodată partiturile lui?

Apoi, teme ce i se părură la început banale: „Eu şi amorul”, despre femeile din viaţa lui Giovanni, cu adresarea directă lor: „Da, doamna mea scumpă!... Femeia nu i-a apărut nici ca Beatrice, nici ca o Circe care preface oamenii în porci. Femeile nu l-au corupt pe Giovanni şi nici nu l-au purificat... Dar i-a lipsit femeia ideală. La fel şi lui Demetru. Deşi pe câte nu le idealizase! L-a întristat capitolul despre măscărici. Scriitorul-măscărici, alungând plictiseala altora. Dar în cele din urmă Papini recunoştea că şi mari artişti, ca Homer, Cervantes, Shakespeare şi alţii pe care îi admira, fuseseră de fapt măscărici... Cunoaşterea de sine nu fusese o problemă pentru el. Declara senin: „Eu sunt, pentru a spune totul în două cuvinte, un poet şi un dărâmător, un fanatic şi un sceptic, un liric şi un cinic”. Şi tot el: „Cum pot sta împreună aceste două suflete şi să se împace, e greu de descris”. În anumite clipe, un biet sentimental înduioşat de te miri ce, iar alteori „lupul hobbesian care are nevoie să muşte şi să sfâşie”, mistuit de o furie copleşitoare. Două suflete...Cât de bine înţelegea Demetru asta! Două vieţi pe care le trăieşte paralel şi simultan. Convingerile lui adevărate? Nu le dăduse glas decât în acea perioadă fericită când îşi luase numele de Ciriviş.

→

Cărţi şi autori

Din publicistica naţională a lui Emil Cioran – anul 1931 (I)

Mihai POSADA

Precizări necesare. Pentru o cât mai judicioasă apreciere, în raport cu adevărul posibil, oricine cercetează şi face aprecieri critice la adresa orientărilor de gândire într-un moment sau altul din viaţa şi activitatea unei personalităţi are obligaţia morală a însuşirii genuine şi a prezentării cât mai exacte a conţinutului termenilor discuţiei, neapărat ţinând cont şi de contextul politic, social, istoric şi chiar lingvistic uneori – recte cultural – al momentului sau al „ceasului" respectiv, cum ar spune Constantin Noica. Cu atât mai imperioasă devine necesitatea unei abordări ştiinţifice veritabile şi valabile atunci când este vizat un domeniu de cercetare controversat precum acesta, al perioadei interbelice româneşti, cu privire la marile figuri de cărturari români ce fac pentru totdeauna gloria spiritualităţii româneşti în eternitate, pentru a nu cădea pradă capcanelor cu obstinaţie reiterate de atacul fără preget al propagandei marxiste de atunci şi de acum, cu cerbicia cunoscută, prin care toţi acei intelectuali sunt etichetaţi fascişti, criminali de război ori simple figuri incorecte politic pe care le-ar dori aruncate la groapa de gunoi a istoriei.

Un exemplu: termenul „democraţie", o noţiune des abordată de tinerii Generaţiei '27 (Tânăra Generaţie), despre care azi credem că apare oriunde există organizare, putere şi conducere. Emil Cioran, asemenea întregii Tinere Generaţii interbelice, îl foloseşte cu neîncredere atunci când nu îl desconsideră de-a dreptul. Nu conţinutul de sens pe care îl are astăzi termenul era subînţeles de intelectualii interbelici E. Cioran, M. Vulcănescu, M. Eliade sau C. Noica. Dacă am aplica expresiei publicisticii interbelice grila actuală de citire a cuvântului „democraţie" – aşa cum defectuos cu premeditare procedează unii – am alimenta, cu eroarea noastră de situare şi de interpretare, neomarxismul şi neloiala propagandă, în raport cu publicişti şi publicaţii de care ne ocupăm în general, iar cu tânărul Cioran în special. În anii '30 ai veacului al XX-lea, după cel dintâi mare masacru mondial, ţările Europei aveau nevoie de încrederea pe care numai o mână de fier, credeau ele, o putea oferi popoarelor sleite, sărăcite, debusolate, decimate de război. Ziarele vremii militau pentru „dictatură", pe care o apreciau ca fiind „femeia unui singur bărbat", spre deosebire de „democraţie", pe care o numeau „femeia tuturor". Tot propagandă, desigur. Numai că, până şi W. Churchill admitea tot atunci acest adevăr: „Nimeni nu pretinde că democraţia ar fi perfectă sau atotştiutoare. Într-adevăr s-a spus că democraţia este cea mai rea formă de guvernământ cu excepţia tuturor formelor încercate de-a lungul timpului."

Politologul italian, profesor universitar la Universitatea din Florenţa şi la Stanford, Columbia, Harvard, Yale, din S.U.A., Giovanni Sartori, glumea cu fineţe: „Democraţia este numele pompos a ceva ce nu există". Iar fostul preşedinte al Braziliei, José Sarney (n. 1930), completează imaginea cu un umor rasat: „Democraţia este sistemul care îţi permite să îţi faci valizele".

În concluzie, repetăm: termenii vehiculaţi în comentariul critic sau de istorie (şi literară) trebuie înţeleşi, acceptaţi şi interpretaţi în funcţie de conţinutul lor real, cât mai exact, de la momentul respectiv, şi nu atribuind forţat înţelesuri inexistente în împrejurările istorice studiate/comentate. Împotriva corupţiei prezente dintotdeauna şi pentru totdeauna în societăţile omeneşti, elitele intelectuale au luptat permanent, fie în cadrele democraţiei, fie într-ale dictaturii.

Studiul de faţă se bazează exclusiv pe materialul bibliografic adunat şi prezentat la nivel ştiinţific cititorilor, prin strădania distinsului cercetător Marin Diaconu, în antologia *Emil Cioran, Opere*, text ales: Marin Diaconu, introducere: Eugen Simion – Bucureşti: Editura Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă, 2012 (3 vol.), Vol. 2, aşa cum îl găsim în capitolul II. *Publicistică*, între paginile 125-763, împreună cu *note şi comentarii* privind acest capitol, pp. 1633-1706.

Anul 1930 în istoria românilor are câteva evenimente notate de *Enciclopedia României* în variantă electronică, mai multe decât unicul eveniment marcat al anului 1931 când, la 7 septembrie, Nicolae Titulescu este ales, pentru a doua oară consecutiv, preşedinte al Ligii Naţiunilor, alături de trei decese: al dirijorului Ion Vidu (la 7 februarie), al avocatului şi omului politic bănăţean, artizan al unirii Banatului cu România, Aurel Cosma (la 31 iulie) şi al întemeietorului şcolii sociologice de la Cluj, sociologul, profesorul universitar şi filosoful Virgil Bărbat (la 23 noiembrie). Dintre evenimentele importante ale anului 1930, reţinem: la 17 martie, Ministerul Apărării Naţionale în Guvernul Maniu semnează un contract de furnizare de armament cu Uzinele Škoda din Cehoslovacia, în valoare de 1.250 de milioane de lei pentru puşti mitraliere şi 5.500 de milioane de lei pentru tunuri (în total 6,75 miliarde de lei). Contractul, denumit ulterior *Afacerea Škoda,* va duce la declanşarea celui mai mare scandal politic din perioada interbelică: „Stipulat în netă defavoare faţă de Statul Român, contractul a provocat o puternică criză politică, scoţând la iveală corupţia generalizată din aparatul administrativ al Statului, starea extrem de precară a Armatei Române, violarea secretelor de stat, implicarea politicienilor până la nivelele cele mai înalte şi culminând cu implicarea regelui Carol al II-lea şi a camarilei regale. Cazul a scandalizat opinia publică şi a fost cap de afiş pentru mai mulţi ani de la izbucnirea lui. A fost pe larg instrumentalizat de partidele şi oamenii politici, având în final un efect devastator asupra încrederii populaţiei în instituţiile statului democratic, în contextul în care Europa se afla în plin proces de înarmare şi în pragul izbucnirii Celui de-Al Doilea Război Mondial" (http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Afacerea_%C5%A0koda). La 8 iunie 1930, Carol al II-lea depune jurământul în faţa Parlamentului, iar la 10 septembrie, Titulescu este ales preşedinte al Ligii Naţiunilor, iar, între alţii, la 3 martie 1930 se năştea Ion Iliescu – inginer, om politic, preşedinte al României, senator; la 21 decembrie deceda Vintilă I.C. Brătianu – economist, om politic, prim-ministru, preşedinte al Partidului Naţional Liberal, membru de onoare al Academiei Române.

În anul 1931, Cioran colaborează la publicaţiile *Mişcarea* (ediţia de Bucureşti), *Gândirea, Revista de Filosofie, Revista Teologică.* Scandalul Afacerea Škoda, declanşat la 1930, va spori neîncrederea Generaţiei Tinere în virtuţile democraţiei.

Toate cele unsprezece articole, apărute în 1931, poartă semnătura: Emil Cioran.

Publicistica lui Emil Cioran debutează, astfel, în anul 1931, cu un necrolog: *Dimitrie Comşa. Rânduri, nu biografice*, apărut pe prima pagină a ziarului bucureştean *Mişcarea*, an XXIV, 1931, Nr. 72, din 20 februarie; text retipărit în anul 2010 în lunarul bucureştean de critică literară şi informaţie ştiinţifică editat de Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă sub direcţia academicianului Eugen Simion, *Caiete critice*, nr. 8 (274), din luna august, pp. 17-18. Este vorba de comemorarea unui mare sibian – nici măcar pomenit în campania „10 mari sibieni" începută, ce ironie a posterităţii!, tot în anul de graţie 2010, de bloggerii Răzvan Pop, istoric, apoi o vreme director al Direcţiei Judeţene pentru Cultură Sibiu, apoi viceprimar (autodemisionat la 24 mai, cu numai două zile înaintea alegerilor prin vot popular pentru funcţiile de europarlamentar, din 26 mai 2019), şi Tudor Popa, sub patronajul Asociaţiei pentru Înfrumuseţarea Oraşului Sibiu-AIOS, campanie ce propunea o listă cu un total de 200 de nume supuse votului public, rezultând în final 215 mari sibieni candidaţi, din care unul nu primise niciun vot...

Răşinăreanul de nici 20 de ani împliniţi, student la Litere şi Filosofie în al treilea an al Universităţii din Bucureşti, îl portretizează pe Dimitrie Comşa în faţa eternităţii în tuşe clare – presărate cu sentinţe filosofice personale şi accente critice severe, ce îl anunţă pe moralistul de mai târziu – ca pe un spirit viu, un luptător curajos pentru comunitate şi nevoile ei:

Nu era nimic în el din spiritul eclectic şi de compromis, pe care-l vezi azi la atâţia intelectuali români, nu era nimic din frica de a privi lucrurile în faţă, ci era un curaj deosebit, care i-a adus şi prieteni, dar şi duşmani. Acesta este un lucru foarte important, fiindcă nu oricine poate avea duşmani atât de categorici cum a avut el. A avea duşmani, se ştie, aceasta dovedeşte că trăieşti intens viaţa, că lupţi şi crezi în ceva. Este o existenţă foarte sterilă aceea fără adversari. [...] El este absolut reprezentativ pentru tipul omului activ, care împrumută farmec lucrurilor, care dezvoltă toate virtuţile fiinţei sale şi care se integrează organic în viaţă. [...] Dimitrie Comşa iubea fapta mai mult decât ideea. Astfel se explică dispreţul lui pentru discuţii şi formalism, care n-au fost cunoscute de generaţia lui, mult mai pozitivă decât a noastră; cel puţin aşa este cazul în Ardeal, unde generaţia nouă dă semne de o sterilitate inexplicabilă, împotriva tuturor aşteptărilor.

→

Apoi le criptase în micile texte absurde şi le ascunsese în notele compoziţiilor sale. Şi Papini scria despre absurd, despre bizar. Doar în trecere. Chiar şi despre sinucidere. Dar din nou se contrazicea. Mereu exista o nouă cale de a începe, o nouă posibilitate de mărire pe care n-o putea respinge. El nu era un om sfârşit. Va trăi veşnic, drept care arunca sfidător mănuşa noii generaţii.

Demetru umplu pagini întregi din caietul său de note cu citate şi idei asupra cărora urma să revină. Dar oare mai avea vreme? El nu-şi temea ochii, precum miopul Papini, silit să citească nopţi întregi la lumina unei candele. Dar cumplita paralizie era şi spaima lui. Citi cu înfrigurare capitolul despre trup şi suferinţele lui. Acest capitol îi vorbea despre prezent şi nu despre cele întâmplate cu ani în urmă. Putea el, ca italianul, să sfideze moartea? Să i se opună cu înverşunare?

În acea noapte sumbră de noiembrie, după ziua cea mai deprimantă din câte trăise, ieşind de la bufetul de la Şosea cu râsetele chefliilor încă în urechi, i se păru că zăreşte în lumina lunii faţa înlăcrimată a unei femei. Să fie micuţa Cora Irineu, amanta lui Beldie? Ce să caute aici? O ştia de la teatru şi de la concerte. Îi citise articolele sclipitoare din *Ideea Europeană* şi din *Viaţa Românească.* Chiar şi pe cele feministe. S-au întors împreună cu trenul de la Timişoara cu două săptămâni în urmă. Ce interlocutoare fermecătoare! Îl citise şi ea pe Papini. Demetru n-a mai coborât la Turnu Severin s-o caute pe Eliza. La despărţire şi-au promis să se revadă, să-şi scrie. Dar era deja prea târziu. Peste doar trei luni, în mijlocul rece şi sumbru al lui februarie, Cora va alege şi ea moartea.

Din depărtare, dar tot mai tare şi tot mai aproape, parcă dintr-o pâlnie uriaşă de patefon, se auzea vocea dramatică a lui Caruso, „Ridi paglicacco! Commedia è finita!" Demetru încercă să-şi amintească începutul ariei. „Vesti la giubba." Îmbrăcă mantaua. Parcă un ecou din oda lui Eminescu... „Înfăşurat în manta-ţi... râzi, tu, Paiaţă"... Un singur glonţ şi s-a făcut linişte. Să fi fost de vină cartea lui Papini?...

Cărţi şi autori

Nimic nefiresc la o generaţie care promovase fapta, acţiunea în pofida vorbei, printre virtuţile esenţiale ale omului nou pe care îl anunţa, prin chiar vocea iniţiatorului *mişcării religioase* a momentului. Iar *mişcarea religioasă* de care vorbeşte Cioran în articolul cronologic consecutiv, *Voinţa de a crede,* se pare că este una şi aceeaşi pe care, la fel de „eufemistic" să zicem, părintele Iustin Pârvu, stareţul Mănăstirii Petru Vodă de la Neamţ, o numea în anul 2012, într-al său cuvânt rostit la reînhumarea lui Radu şi a Florei Gyr, „mişcarea aceasta a Bunei Vestiri". Şi parcă prevestind ceea ce avea să se întâmple cu memoria urmaşilor, autorul continuă, recuzându-se de la a face explicit portretul luptătorului naţionalist:

Despre Dimitrie Comşa va trebui neapărat să se scrie o carte, fiindcă este păcat ca această viaţă, atât de bogată şi de complexă, să rămână numai în amintirea câtorva. [...] Nu este locul aici să vorbim despre naţionalistul şi luptătorul propriu-zis. Aceasta o vor face alţii, care, fiind de o vârstă mai înaintată, cunosc împrejurările ardelene.

Cum însuşi Cioran precizează în titlul articolului său, omagial, dar cu totul neconvenţional, din *Mişcarea*, că rândurile lui nu sunt biografice, iar memoria contemporanilor dintr-al XXI-lea veac nu dă dovezi că i-ar cunoaşte ilustrului sibian biografia, ne vedem nevoiţi să menţionăm aici câteva detalii: Dimitrie Comşa s-a născut la 29 septembrie 1846 în Sibiu şi a murit la Sibiu, în 15 februarie 1931, a urmat la Sibiu cursurile gimnaziale şi pe cele ale Institutului teologic-pedagogic, unde va fi o vreme profesor de studii economice-agricole, în urma absolvirii cursurilor de specialitate la Academiile de Agronomie din Altenburg şi Leipzig şi a celor doi ani de practică agricolă în Germania şi Boemia. Membru mirean în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului şi în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, preşedinte al Reuniunii române de agricultură din judeţul Sibiu al cărui membru fondator la 1886 a fost, membru în Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Transilvania, condamnat în Procesul Memorandului din mai 1894 la trei ani închisoare, din care a executat la Vacz un an şi două luni, pentru participare la redactarea şi difuzarea Memorandului românilor transilvăneni şi, în fine, membru de onoare al Academiei Române, din 1926.

Articolul *Voinţa de a crede* (apărut în *Mişcarea*, an XXIV, 1931, nr. 76 din 25 februarie, pag. 1) conţine câteva comentarii ferme, ale unui gânditor care, deşi tânăr, pare a nu îmbrăţişa fără spirit critic tocmai „mişcarea Bunei Vestiri", pentru simpatizarea căreia, biografia tinereţii sale are de suferit în opinia cercetătorilor dintr-al XXI-lea veac ai operei lui Emil Cioran, autorul care îşi va renega la maturitate printr-un gest de apostazie, în condiţiile de existenţă ale unui apatrid exilat politic în Franţa, simpatiile doctrinare ale tinereţii legate mai mult de revigorarea Germaniei hitleriste decât de mişcarea religioasă din propria patrie, ca pe nişte regretabile rătăciri:

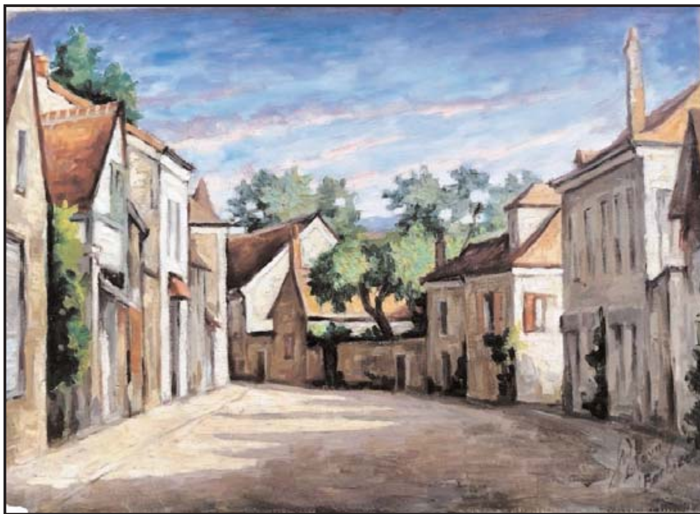
***Iluziile cele mari,** care se legaseră de mişcarea religioasă contemporană, au dispărut în mare parte. Nu fiindcă această mişcare ar fi complet artificială şi deci răsărită accidental, ci faptul că determinantele ei – mai mult formale – au distrus încrederea în sinceritatea trăirii religioase – iată motivul pentru care s-a renunţat la atâtea iluzii cu privire la această mişcare. [...] Religia, în cultura modernă, a fost astfel adaptată şi transfigurată, încât şi-a pierdut ceea ce constituie caracterul ei specific. Dacă este aşa, atunci mişcarea religioasă contemporană nu reprezintă o formă organică de trăire, ci rezultă mai mult din imposibilitatea de a mai produce valori noi, în cadrul culturii moderne, şi care imposibilitate se manifestă în orientarea spre valori religioase, nu atât întrucât ele ar putea fi create şi trăite, ci întrucât ele ar constitui o regiune, o sferă de valori spre care noi să tindem. Nemaiputând crea, nemaiputând produce nimic, trebuie fatal să schimbi orientarea. Desigur că această schimbare nu se face artificial, dar nici organic-formal. [...] Mişcarea religioasă contemporană este o încercare de rupere de cultura modernă în epuizare, dar ea nu înseamnă nici un început de viaţă (chiar prin faptul că ea nu produce valori noi, ci se îndreaptă spre valori religioase, ca spre ceva exterior ei).*

Acest caracter de exterioritate şi de transcendenţă al valorilor, spre care se îndreaptă voinţa de a crede a conştiinţei contemporane, explică, pentru cei familiarizaţi cu teoria culturii, sau cu axiologia, aspectul de sterilitate al acestei culturi. Iluziile extraordinare, care s-au legat de această mişcare, îşi găsesc justificarea în lipsa de perspectivă a celor entuziaşti, care, fascinaţi de atmosfera prea zgomotoasă în care mişcarea a apărut, n-au putut avea justa apreciere a acesteia.

Autorul nu pare deloc fascinat de mişcarea religioasă a momentului românesc respectiv, iar comentariile lui Cioran prefigurează aici *Revolta împotriva lumii moderne*, care avea să apară abia peste trei ani, în 1934, sub semnătura lui Julius Evola şi, desigur, după *Declinul Occidentului* de Oswald Spengler, apărut în perioada 1918-1922, care avea să-i influenţeze mai mult pe *beatnicii* americani.

Ceea ce frapează şi poate chiar să ne descumpănească pe noi, cititorii publicisticii interbelice în general, pe lângă aspectele specifice, caracteristice fiecărui autor în parte, este extraordinara actualitate a părerilor îndeosebi critice la adresa mentalităţilor şi metehnelor societăţii româneşti. Pe fragmente, articolele scriitorilor noştri interbelici par a ne fi adresate nouă, celor de azi – fără a ne aduce prin asta niciun compliment, ci dimpotrivă, din păcate.

Aceeaşi atitudine de revoltă tinerească şi fermă

intransigenţă, dezvoltată mai târziu în scrierile sale de maturitate, o are Cioran şi în articolul (despre) *Intelectualul român* (apărut în *Mişcarea,* an XXIV, 1931, nr. 78 din 27 februarie, p. 1):

***Trebuiesc distruse** orice iluzii şi orice speranţe care nu-şi au o justificare în date reale. [...] Această renunţare la iluzii şi prejudecăţi este, celor mai mulţi, imposibilă, fiindcă ele au fost înrădăcinate în spirit de şcolile la care au studiat, şi care – cel puţin aşa e la noi – nu cultivă deloc libertatea spiritului sau independenţa personală. [...] Individualismul adevărat presupune un stil de viaţă interioară profundă, de care noi suntem incapabili. Că aceasta este un rău, nimeni nu contestă, dar că aceasta este o realitate ce nu poate fi îndreptată prin nicio măsură artificială, prin niciun efort naţional, iată un fapt pe care puţini îl vor concede. [...] Tendinţa oricărui om de viaţă interioară este să-l găsească moartea viu, nu pe jumătate mort. Oamenii care nu mai au nimic de spus, care nu pot depăşi formele în care au intrat, trebuie să se sinucidă.*

Pe lângă aciditatea prezentă şi mai târziu a moralistului care va publica în 1937, în revista *Vremea*, articolul *Crima bătrânilor,* remarcăm în aceste fraze şi asemănarea formulărilor privindu-i pe cei morţi în viaţă, aşa cum îi caracterizează pe bătrânii anchilozaţi spiritual, într-una din *Scrisorile către un provincial*, cu o vervă asemănătoare, colegul de generaţie Mircea Eliade: „[…] Mi se pare că nu ai niciun drept să te tânguieşti, nici să invidiezi pe cei dinaintea noastră, pe cei înfipţi în bucate şi în cultură. Pentru simplul motiv că un om viu nu are dreptul să invidieze pe un mort. E atât de evidentă moartea oamenilor care te supără, e atât de trist spectacolul descompunerii lor publice, îi compătimeşti atât de instinctiv – biete fantoşe culturale, bieţi licheni universitari, fără viaţă, fără etică, fără nicio scânteie creatoare în imensa lor maculatură – încât mi-e ciudă pe d-ta, mi-e ciudă că luminile acestea ale putreziciunii îţi pot oferi o clipă privirile şi ispiti dorinţele. Iubite prietene, nu cred că e o suferinţă mai vie decât aceea de a fi nevoit să trăieşti printre morţi, aşa cum ne e dat nouă să o facem" (Mircea Eliade, *Scrisori către un provincial / Ceasul tinerilor?*, în *Cuvântul,* an VIII, 1932, nr. 2708, vineri, 4 noiembrie, pp. 1-2). Iar tema sinuciderii va deveni, în timp, obsesie a moralistului Cioran, nepusă din fericire în practică, doar teoretizată spumos. Dacă Eliade se inspiră de la pascalienele *Scrisori provinciale* mai vechi cu 375 de ani, atunci când îşi intitulează cele douăsprezece *Scrisori către un provincial,* putem lesne găsi şi o sursă de inspiraţie în Negruzzi, care în *Scrisoarea al IX-lea* face ceea ce cunoaştem azi drept *Fiziologia provinţialului,* de la care va lua şi tonul critic, nu este mai puţin adevărat că Cioran rezonează în acelaşi mod faţă de consideraţiile eruditului Cantemir, care spunea despre români (în speţa moldovenilor, întrucât nu putea vorbi despre locuitorii unui stat român, în urmă cu 300 de ani), într-a sa *Descriptio Moldaviae:* „De altminteri moldovenii nu numai că nu sunt iubitori de învăţătură, ci chiar le e urâtă aproape la toţi. Chiar şi numele meşteşugurilor cele frumoase şi ale ştiinţelor nu le sunt cunoscute. Ei cred că oamenii învăţaţi îşi pierd mintea şi atunci când vor să laude învăţătura cuiva, zic că a înnebunit de prea multă învăţătură. Despre lucrul acesta moldovenii vorbesc fără cuviinţă, zicând că «învăţătura este treaba popilor»; pentru un om de rând este de ajuns dacă ştie să citească şi să scrie, să-şi scrie numele, să-şi treacă în condica lui un bou alb, negru şi cu coarne, caii, oile şi alte dobitoace de povară, stupii şi orice alte lucruri de acestea; toate celelalte sunt netrebuincioase." Cioran observă prezenţa acestei constante cantemiriene rural-româneşti, evoluată ca un defect organic la fel de găunos în fiziologia contemporanilor săi orăşeni:

***Există, între caracteristicile** intelectualului român, o capacitate de a prinde repede lucrurile şi oarece fineţe de observaţie. Această capacitate de a prinde repede lucrurile este îndeosebi apreciată de străini şi este prima remarcă atunci când ei ne aduc elogii.*

Această capacitate care face din români nişte excelenţi moralişti (în sensul pe care francezii îl dau, îndeosebi, acestui cuvânt) are şi o parte slabă: mulţumindu-se cu o prindere imediată a realului, intelectualul român părăseşte analiza şi aprofundarea.

Este aici un defect organic: aproape nimeni nu urmăreşte până în ultimele elemente un lucru. Nicio idee nu este analizată, nu este desfăcută în elementele ei constitutive, urmărindu-i-se tot firul procesului de formaţie, sau confruntată cu altele, pentru a i se preciza structura ori pentru a i se găsi locul originar de plecare.

Diatriba adresată de Cioran intelectualului român care *nu are curajul să considere independent lucrurile, aşa cum se prezintă înaintea lui, ci se întreabă doar ce au zis „alţii" despre aceste lucruri* continuă pe acelaşi ton critic acid, respingând atât imitaţionismul, probabil cu referire la cultura franceză, cât şi tradiţionalismul cultural, propus în interior şi făcând o stranie constatare asupra fenomenului lecturii ca preocupare intelectuală la români:

Cine ar putea bănui că noi vom putea crea o cultură originală, atunci când ceea ce ar trebui să constituie elementele originare şi esenţiale de la baza unei culturi sunt toate împrumutate dintr-o cultură în decadenţă? [...] Faţă de ce să păstrăm tradiţia? Nu cumva faţă de o cultură pe care n-am avut-o niciodată? Or, după cum afirmă unele cercuri tradiţionaliste, faţă de etosul specific al naţiunii, singurul creator, restul fiind de esenţă artificială şi străină. Acest etos specific este cu adevărat creator? [...] O creaţiune, pentru ca să alcătuiască un element în totalitatea bunurilor unei culturi, trebuie să fie rodul unei meditaţiuni personale interne. Or, chiar această preocupare personală lipseşte intelectualului român. [...] Este foarte interesant faptul că intelectualul român citeşte cam până la vârsta de 25 de ani, pentru ca după aceea să exploateze lectura, făcută după o selecţie foarte discutabilă. Aceasta dovedeşte că noi nu avem dezvoltată organic tendinţa de a ne informa, de a asimila cât mai mult conţinut de cultură.

Dacă aceste observaţii judicioase şi pline de curaj ale unui tânăr gânditor de la 1931 ar fi apucat să fie analizate într-un guvern care să ia şi măsurile de redresare a situaţiei, poate că situaţia s-ar fi schimbat, dar după numai paisprezece ani de la aceste semnalări, cotitura politică orientată spre comunizarea României avea să spulbere orice nădejde. Mai dificil de explicat, din nefericire, este situaţia analfabetismului în creştere, la români, după trei decenii de la redobândirea libertăţii. Să fie vorba de o libertate foarte prost înţeleasă? Din păcate, Cioran, Eliade şi ceilalţi din Tânăra Generaţie nu mai sunt printre noi să ne spună...

(Va urma.)

Cărţi şi autori

Nichita – Cartea Elegiilor (II)

Marian MIHĂESCU

Respingerea sacrului

***A şaptea elegie* – Opţiunea la real.** *Trăiesc în numele frunzelor...*

A şaptea elegie – Opţiunea la real pare a fi soluţia definitivă la tentaţia realului din A cincea elegie. De acum poetul nu mai este ignorant cu celelalte regnuri. Trăieşte în numele lor (*în numele frunzelor, în numele pietrelor, în numele cărămizilor, în numele cailor, în numele păsărilor*) şi este fericit de această comuniune cu întreaga natură. Această empatie îl face mult mai profund prin înţelegerea rosturilor tuturor lucrurilor, *lăsându-se trăit de ele:* ca frunză, se lasă *pierit de toamnă;* ca piatră, se lasă *cubic bătut pe drum*; ca măr, îşi lasă *sâmburii scuipaţi printre dinţii/ tinerei fete dusă cu gândul tot;* şi, mai ales, ca pasăre, adoră aripile şi zborul.

În fond, comuniunea cu toate lucrurile îi asigură omului o cunoaştere totală, ca şi cum simţurile lui s-ar prelungi cu simţurile celorlalte lucruri: *Întind o mână, care-n loc de degete/ are cinci mâini, care/ în loc de degete/ au cinci mâini, care/ în loc de degete/ au cinci mâini./ Totul pentru a îmbrăţişa,/ amănunţit, totul...*

Opţiunea la real îl conduce pe poet la declaraţia: *Niciodată n-am să fiu sacru...* Este, se pare, în contextul cenzurii anilor '60, textul care *salvează turma,* dacă avem în vedere predominantul delir suprarealist al volumului.

Ultimele cinci elegii, începând cu *Hiperboreana,* împreună cu *Elegia întâia,* cea dedicată lui Dedal, creatorul Labirintului, ar putea face singure un ciclu de sine stătător, având ca temă majoră Spiritul şi Creaţia Universului. Dacă *Elegia întâia* are în centru pe misteriosul El închis în sine însuşi, Spiritul Universului, „Marele Anonim", cum ar zice Blaga, ultimele cinci elegii ilustrează o fenomenologie a Spiritului Universal (una dintre ele este dedicată lui Hegel), marea Creaţie fără început şi sfârşit, dar cu manifestările ei evolutive active şi pasive, alternând sinusoidal, ciclic, prin gestaţie, naştere şi moarte.

Pulsaţia ciclică a Universului

***Elegia a opta* – Hiperboreana.** *Aş vrea să fugim în Hiperboreea/ şi să te nasc viu,/ asemenea cerboaicei, pe zăpadă...*

Elegia a opta, hiperboreana surprinde momentul de dinaintea naşterii unui Univers, starea latentă, dormindă, aceea de germene, sământă a lumii nenăscute (*Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns* – Eminescu).

Criticii literari consideră că este una dintre cele mai poetice elegii ale ciclului, prin imaginea simbolică a unui spaţiu mitic, legendar, căruia grecii îi spun *Hiperboreea,* tărâm fabulos al Nordului în care se nasc zeii (*zonă mortală a mai marilor minţii)*, un fel de Valhala pe care Eminescu o descrie ca spaţiu sacru al zeilor nordului scandinav-germanic (vezi *Memento mori*) etc.

Unii biografi leagă acest text şi de călătoria poetului în Finlanda în 1964 cu prilejul comemorării a 75 de ani de la moartea lui Eminescu, unde desigur este fermecat de frumuseţea nopţilor albe ale Nordului. Alţii asociază textul cu autoexilul poetului în *casa cu pământ pe jos* a Gabrielei în geroasa iarnă din 1965, când probabil incantaţiile poetului şi strigătele entuziaste ale iubitei sunt notate cu înfrigurare, devenind cunoscutele versuri: *Aş vrea să fugim în Hiperboreea...*

Ea – pronume anonim al iubitei, cu care se deschide fiecare dintre cele trei secvenţe (I, II, III), devine astfel un arhetip al maternităţii, iar Hiperboreea *tărâmul de naştere al unei noi făpturi* (Ion Pop), în final luând forma cunoscutei planete albastre: *o pasăre mai mare decât toate,/ cu ciocul ca o osie albastră,/ în jurul căreia se-nvârte,/ cu patru anotimpuri, sfera...*

Imaginea simbolică de *pasăre* a acestei făpturi este în perfectă consonanţă cu ideea de *zbor* din elegia precedentă şi cu ideea de *ou*, cum se va vedea, din elegia următoare.

Perpetua renaştere a Spiritului Universal

Elegia oului, a noua. *Într-un ou negru mă las încălzit/ de aşteptarea zborului locuind în mine...*

Scrisă separat şi publicată anterior în presa vremii, *Elegia oului* se potriveşte de minune în ciclul elegiilor pregătite pentru volumul din 1966, însă editorul o exclude. Se adaugă poezia *Omul-fantă* şi ciclul rămâne tot cu titlul *11 Elegii.* Ediţiile următoare o reintegrează ciclului, făcând astfel ca, de fapt, ciclul să cuprindă de-acum douăsprezece elegii, una dintre ele rămânând fără număr, dar refăcând sugestia iniţială a poetului din subtitlul volumului (*Cina cea de taină*).

Dacă Hiperboreea este tărâmul germinativ al Creaţiei, Oul este sământa germinativă a Spiritului. Mitul oului originar, mai plauzibil decât *Facerea lumii* din *Biblie,* este prezent la toate popoarele vechi ale lumii (India, Iran, China, Sudan, America Centrală etc.), el ilustrând ştiinţific perpetuarea speciilor în evoluţia lor. La Mircea Eliade mitul oului originar se întâlneşte cu mitul androginului, iar la Ion Barbu *Oul dogmatic* ilustrează naşterea vieţii din *oul viu, cu plod,* prin nuntirea celor două principii, masculin şi feminin aşezate misterios în acesta.

Elegia oului, a noua ilustrează, aşadar, naşterea şi mereu renaşterea vieţii, esenţă a Spiritului Universului, care pulsează ciclic în manifestările sale active. Textul porneşte de la imaginea interioară, neagră, a oului, unde se plămădeşte ideea (spiritul) de *zbor/ pasăre/ lume/ Univers.* La început, *stă unul lângă altul, nedezlipit,/ sinele lângă sine;* ideea de zbor/pasăre izvorăşte din sentimentul unei *aripi* şi a unei *călduri materne,* protectoare; apoi senzaţia de *ochi* şi de *plisc* îşi caută materializarea şi făptura din sine, sparge coaja oului şi iese. Miracolul vieţii se împlineşte. Dar nu este definitiv, fiindcă o dată ieşit din cojile oului, făptura priveşte în toate părţile deodată şi se vede închisă într-un ou şi mai mare, şi tot aşa mai departe. Se pare că mitul lui Iona din *Vechiul Testament*, ilustrat simbolic atât de frumos în drama lui Marin Sorescu (1968), este prefigurat de Nichita Stănescu în 1966: *Sinele încearcă din sine să iasă/.../ Dintr-un ou într-unul mai mare/ la nesfârşit te naşti, nezburată/ aripă...*

Trezirea Sinelui din Sine în manifestarea activă a Spiritului Universului este misterul vieţii şi al morţii, înţelegând prin moarte doar o stare latentă (somn) a Spiritului, iar prin viaţă o trezire a acestuia din Sinele adormit: *Numai din somn/ se poate trezi fiecare, – / din coaja vieţii niciunul,/ niciodată.* Iar acest fior misterios dă tonul elegiac.

Omul – fereastră între două lumi ale Universului

***Omul-fantă* – Se închină lui Georg Wilhelm Friedrich Hegel.** *Omul-fantă are îndepărtate origini...*

Versul de început s-ar putea continua ca prolog cu multe altele care urmează, dintre care mai adăugăm câteva: *Omul-fantă vine din afară,/ el vine de dincolo/ şi încă de mai departe de dincolo...* etc. Din dedicaţia textului, raportarea la marele filosof german Georg Wilhelm Friedrich Hegel, înţelegem că *omul-fantă* devine fanta de trecere dintr-un plan al existenţei spirituale în planul existenţei materiale şi invers. Venind din infinit, *de mai departe de dincolo*, prin trezirea Sinelui din Sine (vezi anterior *Elegia oului*), Spiritul Universului trece din *nomen* în *fenomen*, *adulmecă existenţa/ şi ia naştere lăsându-se/ devorat de ea,* astfel că *Nu se ştie cine mănâncă pe cine/.../ Nu se ştie cine îl mănâncă pe cine.* Căci în această *fenomenologie* Spiritul Universului trece prin *omul-fantă,* strop de rouă în care se oglindeşte pe sine, într-o alt fel de existenţă, una materială, fenomenală.

Omul-fantă, strop de conştiinţă în care se oglindeşte Spiritul Universului, devine, din această perspectivă, *omul – creaţie a lui Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa* (*Facerea*, cap. 1, 27). Pus în grădina cea din Eden, în mijlocul căreia se afla *pomul vieţii, pomul cunoaşteri*i (*Facerea*, cap. 2, 8-9), omul gustă din pomul cunoaşterii, se spiritualizează, devenind *fanta (fereastra)* prin care cele două existenţe – cea spirituală şi cea materială, comunică între ele. *Omul-fantă* sugerează dublul statut existenţial al omului, acela de muritor, consecinţă a pierderii paradisului (mănâncă din *pomul cunoaşterii/ pomul cunoaşterii* îl mănâncă pe el – *Nu se ştie cine îl mănâncă pe cine*), dar şi acela de nemuritor, ca strop al Spiritului Universului, fiindcă murind se integrează Marelui Spirit (*Omul-fantă moare/ ca să ia cunoştinţă de moarte/ El se lasă respirat/ şi la rândul lui respiră...; Nu se ştie cine respiră pe cine... Omul-fantă* se identifică cu Marele Tot (*Totul e lipit de tot; Nu se ştie cine îl vede pe cine*). Fiindcă odată venit, *nu se mai ştie cine a venit/ şi cine într-adevăr e de dincolo/ şi încă mai departe de dincolo...*

Prezenţa fizică a omului în Univers

***Elegia a zecea* – Sunt.** *Sunt bolnav. Mă doare o rană/ călcată-n copite de cai fugind...*

Dacă *Elegia oului, a noua* ilustrează naşterea şi perpetua renaştere a Universului, *Elegia a zecea – Sunt* surprinde un detaliu al acestei naşteri, şi anume naşterea şi existenţa omului în Univers. Existenţa sa este o *boală* permanentă, simţită fiind ca o rană – dorinţă perpetuă a devenirii.

Omul în devenire este pururi bolnav. La început, rana (dorinţa devenirii) e resimţită metafizic, doar ca idee a Creaţiei: *Invizibilul organ,/ cel fără nume fiind/ neauzul, nevăzul/ nemirosul, negustul, nepipăitul...* Apoi, de-a lungul erelor, omul este bolnav de organele încă imperfecte ale simţurilor: *de ceva între auz şi vedere,/ de un fel de ochi, un fel de ureche/ neinventată de ere;* trăieşte milenii la voia întâmplării: *la voia vidului cosmic lăsat/ şi la voia divină;* dar tot timpul trăieşte cu dorinţa perfecţionării simţurilor: *Sunt bolnav de zid, de zid dărâmat/ de ochi-timpan, de papilă-mirositoare;* deseori poate fi strivit de ameţitoarea cavalcadă aeriană a devenirii: *ca osul numit/ calcaneu în călcâiul lui Achile/ lovit de-o săgeată mortală...*

Ilustrând devenirea omului întru gustul frumosului, o secvenţă interesantă a elegiei devine *artă poetică: Iată-mă îmbolnăvit de-o rană/ închipuită între Steaua Polară/ şi steaua Conopus şi steaua Arcturus/ şi Casiopceea din cerul de seară.* În acest context, toate lucrurile devin organe pe care nu le are, dar ar vrea să le aibă, pentru o comunicare simpatetică cu tot Universul: *măr, sâmbure, pietre, roţi, ploaie, meteoriţi, corturi, pete, iarbă, taur, nor, diavolul, verbul, cuprul, aliorul, câinele, iepurele, cerbul, copacul, scânduri, decorul,* toate până în *centrul atomului,* dar mai presus de toate, coasta care-l ţine limitat în trupul de om, departe de divin. Iar această rană este asemenea sacrificiului Sf. Ioan, al cărui cap e dus pe tavă în urma unui d*ans de aprigă slavă.*

→

Recuperarea diasporei, un gest de mare răspundere

Florentin POPESCU

Cei care în decembrie 1989 şi puţin după aceea am trăit evenimentele de atunci nu putem uita cum în euforia primilor ani de după acel moment ochii tuturor iubitorilor de cultură şi al criticilor literari s-au îndreptat, cum era şi firesc, asupra diasporei româneşti, mai exact spus, asupra scriitorilor şi celorlalţi oameni de cultură care încă se aflau departe de fruntariile ţării, ajunşi acolo din varii motive (cele mai multe de ordin politic).

Deschizându-se graniţele ţării la propriu şi cele ale libertăţii cuvântului la figurat, românii din ţară aşteptau nerăbdători să-i cunoască îndeaproape pe reprezentanţii diasporei, dacă nu fizic, cel puţin prin creaţiile lor – lucru care în bună parte s-a şi întâmplat.

Îmi amintesc că la prima Conferinţă pe ţară a scriitorilor de după 1989, desfăşurată la Sala Palatului, lângă confraţii lor din Bucureşti şi din ţară au luat loc şi Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, despre care se ştia mai mult ori mai puţin de la postul de radio „Europa liberă“, unde cei doi comentaseră de ani de zile fenomenul cultural românesc. Evident, necenzuraţi de nimeni şi poate de aceea şi foarte ascultaţi, întrucât ofereau publicului cititor din România (ascultător în cazul lor) şi o altă viziune asupra literaturii decât cea oficială, agreată de puterea politică a anilor de dinainte de 1989.

Nu pot uita, pe de altă parte, cum câteva edituri „cu ştaif“ (cum era „Humanitas“) au publicat masiv scrieri ale lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu – fapt ce constituia, se înţelege, o revelaţie la vremea aceea.

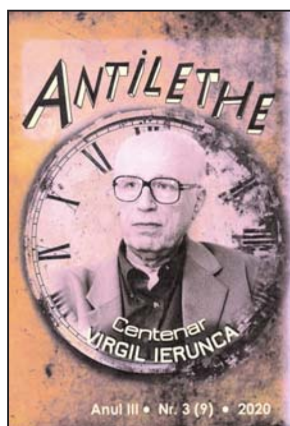
Dar cum la noi, la români entuziasmele se nasc repede şi ţin puţin, alte probleme şi alte griji decât recuperarea valorilor din diaspora au început să-i preocupe pe editorii, pe criticii literari şi în genere pe cam toţi cei ce activau în domeniul culturii, aşa încât scriitorii din exil au intrat repede într-un con de umbră.

În treacăt fie spus, au început să fie împinşi într-un con de umbră şi scriitori mari, foarte cunoscuţi, din ţară, de la G. Călinescu şi Mihail Sadoveanu şi până la Titus Popovici, ca să mă opresc doar la aceste exemple din multe altele. Problema asta a „Conului de umbră“ ar merita o discuţie mai largă şi colega noastră de la Iaşi, Magda Ursache, a încercat de mai multe ori s-o provoace, dar fără succes.

Şi iată că după aproape treizeci de ani în care scriitorii români din diaspora au apărut sporadic (ca să nu spun întâmplător) în edituri din Bucureşti şi din ţară, un istoric literar, Mihaela Albu, profesoară universitară, care a trăit mai mulţi ani în SUA, a cercetat şi cunoscut mult mai bine decât alţii literatura şi scriitorii din diaspora românească, scriind nenumărate materiale pe această temă, mai ales în revista *Lumină Lină/ Gracious Light,* păstorită de Theodor Damian la New York, a avut o idee excelentă, aceea de a fonda în 2018 o revistă intitulată *Antilethe* (Lethe era, cum se ştie, la greci, zeiţa Uitării), consacrată exclusiv diasporei româneşti de ieri şi de azi.

Fiecare număr de revistă (care apare de trei ori pe an) este dedicat unui scriitor, cuprinde portrete ale acestuia (semnate de personalităţi culturale), texte ale autorului respectiv, precum şi documente (amintiri, corespondenţă ş.a.) referitoare la biografia şi opera autorului cu pricina.

Fiecare număr de revistă este deschis cu un „Argument“ al redactorului-şef. Aşadar – citim în laitmotivul argumentelor –, revista *Antilethe* tocmai acest scop şi-l asumă, de „a nu ne mulţumi cu umbrele“ celor care, în exil, departe de casă, de familie şi prieteni, în condiţiile înstrăinării, grele, foarte grele în cele mai multe cazuri, au păstrat limba şi cultura română, au continuat să scrie şi să publice – cărţi ori ziare şi reviste. Libertatea de exprimare a însemnat roadă bogată, îndeosebi în anii în care „cuvântul murise în România“.

Graţie d-nei Mihaela Albu, la Târgul Bookfest din acest an mi-au parvenit câteva numere disparate ale revistei (2 şi 3/2020; 2 şi 3/2021 şi 2/2022), consacrate, sub forma unor mini-monografii scriitorilor Virgil Ierunca (la Centenarul naşterii acestuia), Nicolas Catanoy, Alexandru Busuioceanu, Ştefan Munteanu şi Horia Stamatu.

Am parcurs aceste reviste cu mare interes, pe de o parte, pentru a-mi completa cunoştinţele în cazul unora despre care mai ştiam puţin, iar, pe de alta, pentru a afla informaţii despre alţii cvasi-necunoscuţi. Nu în ultimul rând m-a interesat să văd în ce fel a fost conceput proiectul revuistic, dacă el reprezintă o premieră oarecare sau este ceva foarte serios, demn de luat în seamă şi reţinut ca atare de istoria literară. În totul, am avut revelaţia unui lucru bine făcut, bine documentat şi temeinic gândit şi elaborat.

D-na Mihaela Albu s-a luat pe sine în serios şi s-a încumetat să realizeze ceea ce alţii au clamat/clamează în teorie fără să treacă la acţiuni practice, mai convingătoare decât orice fel de teorie.

Jurnalistă experimentată, fondatoarea acestei publicaţii deţine întrutotul tehnica orânduirii materialelor, structurării capitolelor, extragerea citatului semnificativ şi plasarea lui în locul cel mai potrivit – toate aceste demersuri ducând, în cele din urmă, la acel *captatio benevolentiae* pe care mizează orice redactor de revistă.

În acest sens am reţinut şi câteva gânduri şi opinii ale celor despre care se scrie în *Antilethe*: „Emigranţii nu au dreptul de a se simţi rupţi din fenomenul românesc contemporan. Depăşind amărăciunea înstrăinării, ei sunt datori să ia cunoştinţă de funcţia istorică şi semnificaţia spirituală a experienţei lor; care nu e în niciun caz o experienţă excentrică, ci reprezintă, dimpotrivă, o revelaţie hotărâtoare atât pentru destinul poporului şi culturii româneşti, cât şi pentru destinul Europei şi spiritului contemporan“ (Mircea Eliade); „Excluderea literaturii româneşti de peste hotare din patrimoniul sacru naţional ar fi cel mai nejustificat nonsens din câte s-ar putea imagina, după cum includerea ei totală ar echivala, în vremea noastră, cu un adevărat miracol. (...) Evident, graniţele noastre literare, ca şi cele etnice sunt altele decât cele statale“ (George Alexe); „Nu se mai poate ignora partea de izbândă a exilului, de dureroasă reuşită a atâtor nume care s-au impus pe plan european şi care, toate, dovedesc că exilul nu este numai izolare şi tăcere, ci şi împlinire“ (Antoaneta Bodisco); „Partea trebuie să se întoarcă în întreg, din toate colţurile lumii“ (Gelu Ionescu).

Trebuie, fără îndoială, să-i fim recunoscători d-nei Mihaela Albu pentru acest îndrăzneţ proiect editorial.

Publicul românesc avea nevoie de el. Dar mai ales istoriile literare care se vor scrie de acum înainte în spiritul adevărului literar şi istoric vor avea nevoie de acest cumul de informaţii strânse cu grijă şi puse în pagină cu multă atenţie.

Fondul cultural naţional va trebui să-şi arondeze în viitorul apropiat, pe deplin şi în toate compartimentele şi articulaţiile lui, acest teritoriu pe care îl reprezintă diaspora românească.

În fine, în devenirea sa, omul este bolnav de *ferestre sparte* (înţelegem blocate), aşadar, bolnav de limita cunoaşterii, concretizată în limita împărţirii lui 1 la 2, după modelul Creatorului care a conceput totul împărţit simetric: *la două ţâţe, la două sprâncene,/ la două urechi, la două călcâie,/ la două picioare/.../ la doi ochi,/ la doi rătăcitori, la doi struguri,/ la doi lei răgind, şi la doi/ martiri odihnindu-se pe ruguri.*

Omul este o permanentă *rană,* trăindu-şi imensa tristeţe existenţială.

Omul – sămânţă născătoare de alt Univers

***A unsprezecea elegie* – Intrare în muncile de primăvară.** *Inimă mai mare decât trupul,/ sărind din toate părţile deodată...*

A unsprezecea elegie, ultima poezie a ciclului, poate fi considerată pereche cu *Elegia oului, a noua*. Problematica este întrucâtva asemănătoare, motivele poetice, *oul, sămânţa,* fiind oarecum congruente în context. Doar că, dacă *Elegia oului* este expresia perpetuei renaşteri a Spiritului Universului din *oul originar, A unsprezecea elegie* poate fi expresia perpetuei renaşteri a omului ca *sămânţă născătoare de alt Univers,* după cum avea să explice însuşi poetul în *Respirări* (1982).

Într-adevăr, *A unsprezecea elegie* devine caz particular, la nivelul omului, a ciclurilor existenţei. De aceea poetul împarte textul acestei ultime elegii în opt secvenţe (I-VIII), fiecare exprimând poetic etapele acestor cicluri. Secvenţa I este cea a expansiunii până la explozie, similară cumva cu Bing-Bang-ul: *Inimă mai mare decât trupul, conţinut mai mare decât forma.* Sunt premisele unei morţi sigure, dar dătătoare de viaţă, fiindcă moartea este apanajul natural al vieţii: *materia-n dureri ia naştere din ea însăşi/ ca să poată muri...* Secvenţele următoare refac la nivel simbolic etapele prin care trece *sâmburele pământului,* traversând ciclurile de viaţă/moarte/renaştere. Totul este *atât de simplu, atât de aproape, atât de perfect. Alergarea* devine simbolul evoluţiei. *Voi alerga, deci, în toate părţile/ deodată...*, înseamnă *creşterea; voi alerga până când înaintarea, goana/ ea însăşi mă va întrece...*, înseamnă maturitatea, *fructul* vieţii; *iar după ce voi fi făcut ca alergarea/ să mă-ntreacă...* e stadiul *seminţei, asemeni mercurului/ înapoia geamului/ oglinzii...* (inspirată oglindire a Oului originar, născător al Universului, în sămânţa germinatoare de viaţă!); gestaţia are la început *steaguri de singurătate, scuturi de frig,* somn cu *semne-ale aducerii aminte;* urmează trezirea în aşteptarea luminii şi regenerării. Ultima secvenţă (VIII), renaşterea, motivează subtitlul *Intrare în muncile de primăvară.* Stă sub semnul sublimului exprimat prin infinitivul fiinţei*: A fi înăuntrul fenomenelor, mereu/ înăuntrul fenomenelor/ A fi sămânţă şi a te sprijini/ pe propriul tău pământ.* Ultima elegie nu poate fi decât un plâns de bucurie, care transmite un mesaj de-a pururi optimist, contrazicând sentimentul de zădărnicie al Ecleziastului.

Bucuria lecturii

Lia-Maria ANDREIŢĂ

In rândurile care urmează, voi încerca să împărţim împreună, stimate cititor, nobila stare a lecturii, oferită cu generozitate de cărturarul plin de har Pan M. Vizirescu, prin romanul *Păcătoasa*, Editura Arena Artelor, Slatina, 2021. O carte scrisă în anii 1954-1955 – de către autor, ascuns în podul casei, timp de 23 de ani, urmărit de justiţia comunistă pentru executarea unei condamnări cumplite: închisoare pe viaţă – carte care abia acum a văzut lumina tiparului, la mult timp după petrecerea autorului în Lumea drepţilor. Preocupat şi inspirat de cea mai importantă secvenţă din evoluţia Universului uman, *Săptămâna patimilor* şi *Săptămâna luminată,* filosoful Vizirescu ne poartă într-o stare de trăiri adânci, cu răscoliri sufleteşti, spre care, aşa cum însuşi recunoaşte, chiar Iisus i-a deschis uşa.

Din primele pagini, simţurile ne sunt inundate de o zăpuşeală aspră şi miros de seu topit, în cetatea Ierusalimului, care se pregătea de sărbătoarea Paştelui. Vântul alunga norii, lăsând totul pradă arşiţei, dar tot vântul aducea zvonuri despre minunile făcute de Iisus. Unii le văzuseră, alţii doar le aflaseră. „Cei ce veneau din Galileea sau din Samaria aduceau mărturia voiurilor aruncate asupra cetăţilor necredincioase lăsate în urmă... – şi mergeau spre Ierusalim ca nişte cutremure de pământ, ca nişte cai sălbatici cu aripi."

În îmbulzeala de pe uliţa mare, alături de iudei, erau şi negustori din alte ţări, pelerini, militari romani cu carele greoaie şi călăreţi semeţi. Toţi interesaţi de sărbătoarea Paştelui. Învălmăşeala era sporită de forfotirea măruntă a unei turme de oi şi capre, în ţipătul mieilor şi iezilor înfometaţi. Veridicitatea tabloului ne strecoară în minte bănuiala că domnul Pan Vizirescu îşi încurca paşii cu acele vite ce alergau să găsească o crenguţă, un lăstar, o frunză măcar. El vine din acel timp, străbate veacurile, cu acest filon de nestemate, trăiri zăvorâte în chichiţa sufletului, pe care le slobozeşte în cea mai frumoasă haină literară, în vremurile noastre.

Printre cămile împovărate cu munţi de bagaje, doi bătrâni iudei rămâneau neclintiţi, în mijlocul drumului, şuierând spre cer, printre buzele roşii ca „nişte lipitori umflate", pilde din Cartea Esterei. Turma era adusă din afara Cetăţii, mânată cu pricepere de Natanail, un băieţandru desculţ, cu tălpile sângerânde, din cauza pietrei sparte aşternute de romani pe drumurile de interes militar.

Prin îmbulzeala aceasta, cu răbdare, îşi făcea loc un călător asirian, cu trei cămile încărcate cu cufere pline cu hamuri lucrate din cea mai bună piele, cu paftale din metale care-ţi luau ochii, covoare din lână ca mătasea – şi ceva mărunţişuri: şaluri şi podoabe femeieşti, pentru daruri. Sub haina negustoriei, asirianul ascundea un nobil interes: să-l roage pe Iisus să se îndure şi de Împăratul lui, greu căzut la boală.

Alături de turmă, depăşiţi de ea sau lăsând-o în urmă, asirianul şi ajutoarele sale înaintează spre inima cetăţii. Şi, cum ziua era pe sfârşite, oboseala cerea un adăpost cu cele necesare foamei şi odihnei. Considerându-l pe Natanail aproape tovarăş de drum, îl întrebă de un astfel de loc. Băiatul îl îndrumă la hanul lui Şalum, o dărăpănătură, că acolo înnopta şi el cu turma sa. Hangiul, judecând după umila stare a condiţiilor de locuit, refuză găzduirea unui oaspete atât de arătos, dar omul său, Naftuli, lacom de câştig, nu putea da cu piciorul unei asemenea ocazii.

Naftuli era stăpânul turmei aduse de băieţandru, pe care urma s-o ducă la Templu, pentru vânzarea şi sacrificarea animalelor. Iudeii respectau datina aceasta, de a-şi spăla păcatele cu sângele unui animal jertfit. Tocmai de aceea cumpărau animalul, mai mare sau mai mic, după povara păcatelor săvârşite în anul respectiv. Cei ce nu aveau bani pentru un astfel de animal cumpărau măcar o pasăre, sperând în uşurarea sufletului.

Acest personaj, Naftuli, etalon al răului rafinat, străbate cartea de la început până la sfârşit. În realitate, el s-a scurs prin veacuri, multiplicându-se, ajungând până în lumea de astăzi.

Veştile că Iisus a intrat în Cetate se înmulţeau, spre disperarea unora şi spre nădejdea altora.

Urzelile pentru câştig îl împinseră pe lacomul Naftuli să-l poftească pe asirian în casa sa, la masă, unde a cunoscut-o şi pe soţia lui, Sara, cu chipul ei urâţit de timp, de muncă şi de o durere pe partea dreaptă a feţei, ceea ce îl ruşina pe iudeu. Musafirul a tratat-o cu toată atenţia şi, sensibil la suferinţa ei, i-a dat speranţe de vindecare, când va veni Iisus, care deja făcuse atâtea minuni, ceea ce a bucurat-o pe femeie, retrăgându-se cu o lumină în priviri: „mă vindecă Iisus". Îmbătrânise înainte de vreme, muncea cât şapte slugi, frământa şi cocea câte treisprezece pâini pe zi, ca să hrănească oamenii din ogradă, crescuse şapte copii. I se întorseseră călcâiele de atâta stat în picioare. Recunoaşte şi bărbatul său că, la Templu, Sara îi face cinste, lui şi comunităţii, cu pâinea frumos coaptă, cu împlinirea rânduielilor, cum nu mai ştiu cele tinere.

Afirmaţiile făcute Sarei de către oaspete îl mâniară pe gazdă. Cu simţul fin, asirianul îl îmblânzi cu o pereche de hamuri strălucitoare, fără a uita, însă, pericolul ce-l reprezentau vorbele despre minunile săvârşite de Iisus. În mintea lui vicleană, Naftuli urzea un plan: de a se uni cu Manase, cămătarul care luase banul văduvei şi nu recunoştea şi cu bogatul şi desfrânatul Baruch – pentru a-i veni de hac făptuitorului de minuni, Iisus.

Mânuind cu străşnicie sforile răului, Naftuli îi găseşte găzduire asirianului chiar în casa Iuditei, păcătoasa târgului, fiica fariseului Gherşom, om citit şi drept, având curajul de a opri în mijlocul drumului pe cel nelegiuit şi a-l mustra. Dar, de când Iudita se măritase şi se da păcatului, Gherşom era înfruntat de purtătorul de vină cu vorbe ca nişte pietre, fără să mai poată crâcni. Bătrânul încercase s-o scoată pe fiica sa din bezna păcatului şi cu blândeţea, şi cu asprimea, dar în zadar.

Scriitorul ne îmbie în grădina înţeleptului tată, cu flori care ne farmecă şi astăzi, prin curţile noastre.

Cu o frumuseţe îmbătătoare fusese înzestrată Iudita şi, ca şi florile din grădină, ea desfăta pe oricine. Ca o rodie coaptă, se lăsa gustată de cei ce-o doreau. Într-o seară, lenevind cu ochii peste mesele unei taverne, ca un uliu, un centurion, însetat de dor de femeie, se năpusti asupra ei, strângând-o cu poftă la piept. Tulburat de atâta frumuseţe, mintea totuşi nu i s-a întunecat; când a aflat că este măritată şi acasă o aşteaptă un copil, respectul pentru familie i-a îngheţat orice poftă. A mângâiat-o pe cap, a sărutat-o pe obraz, ca un frate mai mare, a dojenit-o să nu mai calce în asemenea locuri şi a condus-o la ieşire. Pentru prima dată, Iudita se ruşinase în sinea ei.

Iată şi ziua când zvonurile devin fapte. Iisus intră în Cetate. Uliţele, mai line, mai pieptişe deveniră strâmte pentru puhoiul de oameni care-l însoţea. În curtea Templului, negoţul cu vite era în toi, părtaşii continuându-şi neclintiţi interesele băneşti în care erau afundaţi. Ca să intre în Casa Tatălui, Iisus a trebuit să biciuiască în stânga şi-n dreapta spre a-şi croi potecă. Păsările au zburat, animalele au luat-o la fugă, împânzind uliţele, iar negustorii alergau să-şi recupereze paguba.

Naftuli, cu usturimea biciului pe obraz, clocotea la gândul unei aprige răzbunări – când, o namilă cu o claie de păr negru pe cap, citindu-i gândurile, îi propuse vânzarea stăpânului său. Era Iuda, din ceata lui Iisus. Graba era mare, iar înţelegerea rămase în aşteptarea momentului.

Dar făţarnicul Naftuli mai urzise un plan: s-o ademenească pe Iudita într-o cursă defăimătoare, într-un loc al plăcerilor ascunse, unde aşteptau hăitaşii pregătiţi, Manase, Baruch şi alţii. Încolţită din toate părţile, cu hainele sfâşiate, Iudita aleargă, ajungând la Templu, în faţa lui Iisus. Cade la pământ, strivită de ruşine, udând ţărâna cu lacrimi. Dar omul în faţa căruia stă goală, sub huiduieli, cu milă de la nimeni, este *Omul de Lumină*. Judecata se lungeşte, judecătorul nu scoate niciun cuvânt. Mângâiată de privirile *Omului de Lumină*, Iuditei „i se pare că se ridică din mlaştina putreziciunilor, pe care o văzuse deunăzi la marginea Cetăţii, lângă râpele Ghedronului. Parcă iese din duhorile bălţii, ea, chiar ea, unde zăcuse fără să ştie între hoituri, cu toate gunoaiele pe umeri şi pe braţele ei."

După ce i-a lăsat într-o zvârcolire de peşti pe uscat, *Omul de Lumină* rosti verdictul: „Cine dintre voi este fără de păcat, să arunce cel dintâi piatra asupra ei!"

„Freamătul se stinge dintr-odată în tăcere şi împotmolirea inimilor aflate de faţă." În vreme ce Învăţătorul se apleacă să scrie ceva pe nisip, hăitaşii încearcă să înşele clipa, dar rămân frânţi de mijloc, cu vedenii ale faptelor lor ce-ar putea fi date acum, aici, în vileag – şi, astfel, mâna întinsă nu ajunge la piatră. Când Iisus îşi ridică privirea, curtea templului era goală. De la *Omul de Lumină,* Iudita primeşte pe o rază dezlegarea: „Nu te osândesc nici eu!" „Du-te! De acum, să nu mai păcătuieşti!"

Nazarineanul continuă să împartă iubire şi să vindece suferinzii de la Cişmeaua betegilor. „Milogii nu se dezlipesc de cişmele. Cişmeaua aceea, cu şipote multe şi răcoritoare, din uliţa cea largă, dintre platani şi sălcii plângătoare, e hanul şi ospătăria lor. Toate bubele şi neputinţele vin aici, în căutarea ei, de când s-a pomenit. N-are nimeni ce le face." Din acest fragment, ca şi din întregul roman, suntem îndreptăţiţi să credem că autorul era de faţă, gustând din amarul acelor umiliţi ai sorţii. Printre „aceste zdrenţe omeneşti", aşteaptă şi asirianul, să-şi îndeplinească sarcina ce-l adusese la Ierusalim. O putere nevăzută îi îndreaptă şi Sarei paşii către această cişmea, chemată spre vindecarea leprei ce o năpădise.

Apropierea lui Iisus stârneşte un fior în sufletele celor ce-L aşteptau plini de speranţă. „Masa beteagă, ologită de morburi şi nepútere, se trezeşte, de-odată, în fremătare de pădure. Răvăşită, zguduită, se agită ca marea, din toate mădularele suferinde...

– Vine Iisus! Împăratul betegilor..."

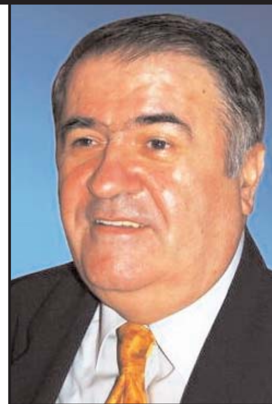
„De la coliba celui mai nevoiaş, dincolo de mări, până la vila din insula lui Tiberiu, numele acesta era în necurmată şi agitată tălăzuire... Împăratul neamurilor şi al suferinţelor." „Deznădăjduiţii, uscaţii, umflaţii, damblagii, nebunii, leproşii, nu mai pot de fericire. Umblă mâna Domnului prin rosturile încleiate ale fiecărei inimi."

Asirianul cade la picioarele lui Iisus şi-i spune oful: Avgar, regele Asirienilor, era în boală cumplită de nepútere şi bube. „Asirianul acesta aducea, în genunchi, închinarea primului împărat pământesc, la picioarele lui Iisus – şi numai cu o zi înainte de a fi vândut şi dat pe mâna ucigaşilor". Învăţătorul scoate de la brâu o cârpă, îşi şterge cei câţiva stropi de apă cu care se răcorise şi i-o dă celui de alt neam. Pânza purta deja chipul Mântuitorului, dar de preţ ce avea să aducă vindecarea credinciosului rege.

Dar gloria lui Iisus învrăjbea şi mai mult minţile răzbunătoare. La casa desfrânatului Baruch se ţine o consfătuire cu oameni de bază, care se întunecaseră de când venise Nazarineanul, văzându-şi avuţiile şi măririle în primejdie. Preoţi, membri ai Sinedriului, cărturari, farisei şi leviţi de ispravă puneau la cale măsurile ce trebuiau luate pentru reuşita condamnării lui Iisus. Erau înfricoşaţi că minunile făcute le elibera mulţimea din stăpânire; şi, totuşi, tot cu mulţimea trebuiau să se ajute: cu momirea ei cu bani, dar şi cu oameni de încredere, infiltraţi în rândurile ei – susţinea Naftuli, care conducea cu viclenia-i caracteristică pregătirile crimei.

→

Poemele din vis... ale Monei

Mihai SPORIŞ

Clipa visării poetului, ca o stare de graţie, poate fi o reverie lungă, cât să-i ajungă scribului să treacă în revistă gânduri aievea iscate, de amintirile, vai trăirile, de neşters şi irepetabile! Maria Mona Vâlceanu a stat cu muza sa albastră, într-un dialog fecund, preţ de-o clipă de trei ori anuală. *Finis coronat opus!* La finalul visării poetice în poemele sale îşi devoalează identitatea clipei: „Ianuarie 2019 – Ianuarie 2022". Eram acum în vară, aceea vară cu macii pe coline înfloriţi şi numai buni de dat arderii, ca o ofrandă de pomenire. Se potrivea şi momentul trecerii în revistă, a mai multor reviste, care veniseră să salute în curtea voievodală şi mult domnească pe deasupra, dar sigur în oraşul înnobilat de regalitate, Curtea de Argeş, revista *Curtea de la Argeş*. Era 11 iunie 2022 şi lume multă se strânsese pentru Te Deum-ul ocazionat de pomenirea anuală, în faţa monumentului său, lui Mihai Eminescu. Sobor de preoţi în frunte cu Înaltul locului. Lumânări aprinse, jerbe de flori şi un freamăt omenesc într-un amestec armonizat cu psalmodierea bizantină a ritualului. Chipuri de oameni frumoşi, cu găteală smerită, povesteau acolo ţara întreagă prin adăugirea românesului de dincolo de fruntarii, cu dragoste de Eminescu şi de neam.

Aici, pentru mine, se potrivea lansarea cărţii *Poeme din vis* a poetei Maria Mona Vâlceanu (apărută la Editura Zodia Fecioarei, Piteşti 2022). Momentul era ocazionat de-o pomenire specială. Cartea îmi dădea, prin grafica ei, sugestia unui policandru cu lauri albi de lumânări aprinse. Nu cumva din marea înflorire omenească prezentă aici sunt absenţi câţiva, şi ei sunt substituiţi de lumânările poetice ale Monei? Involuntar, rememorez listele vechilor prezenţe la evenimentele similare, ale anilor trecuţi. Da! lipsesc fizic şi alţi poeţi, nu doar genialul Eminescu! Mai an erau ai lumii acestea Nicolae Dabija, Dan Fruntelată, Lucian Avramescu! Acum o clipă, de doar trei ani, plecase la întâlnirea cu Brâncuşi, de dincolo, prietenul nostru Ştefan Stăiculescu. Îmi fac aici datoria să-l pomenesc pe Ştefan, explicit, pentru că el mi-a făcut cunoştinţă cu poezia Monei şi cu spiritul ei civic. Cu el, ca luat de suflet, am colindat Gorjul şi m-am împrietenit cu elita lui culturală şi m-am dedat mai aprofundării genialului Constantin Brâncuşi. Împreună vom fi fost – aici o adaug şi pe Mona! – în multe locuri la evenimente publice: Curtea de Argeş, Piteşti, Rm. Vâlcea, Tg. Jiu, Polovragi, Nucşoara, Cotmeana, Aninoasa. Fiind vorba aici de-o lansare, ocazionată de o pomenire, amintim de organizarea împreună a unui parastas, la Mănăstirea Cotmeana, pentru Constantin Brâncuşi, căruia i-am adăugat pe Mircea Eliade, după un eveniment cu surdină, organizat la Piteşti. (Să nu fie cu supărări... unora!)

Superbă mi-a părut sugestia încoronării cu lauri, ca o mantie de omăt argintie cum scânteiază prin iarnă, plecările în albastrul fără sfârşit, vădind în lumea visului iubirea, ca dintr-o platonică peşteră cu taine şi intimităţi ale inimii de aur. Poemul-cronică poate fi doar o ardere cu dor – vorbeam de cea a macilor pe coline! – spovedită, mântuitor, fără a ucide cu înţelesuri greu de conturat, altfel decât poetic, corola de minuni. În scriptura iubirii poemul se vrea mut, uneori îndurerat precum cel al Mariilor emblematice (Magdalena, Fecioara – cu zodia ei! –, Egipteanca). Când am primit... candelabrul cu flori, teii din preajma Eminescului de bronz erau înfloriţi. Gândul meu îşi tăcea plecaţii, prezenţi în minte! Mona mă atenţionase: „tăcere în jur şi florile de tei"! Numai murmurul ritualului şi tăcerea versurilor citite-n gând!

Cine pe cine visează? Ne întreabă poeta, cerându-ne un răspuns? Nu credem! Ea îl ştie demult şi îl şi dă pe faţă. Întrebarea impune însă răspuns! Visarea ne cuprinde dincolo de noi, în clipa de repaos dintre lumile cu somnul pus anticameră, dar somnarea poetului cu tensiuni nedescărcate este cu ochii deschişi, cu mintea trează, scormonind în lada cu trăiri anume, în conexiune cu muza, responsabilă transpunerii în limbajul încifrării poetice, să-i dea durată poemului, ca unei cântări a cântărilor. De ce am visa? Să nu dăm uitării, prin altfel de retrăire, clipa fericită. Poemele din vis sunt un dialog, din prezentul cu amintiri tăinuite, cu trecutul actualizat şi topit într-un ocean albastru, ca într-un anonimat care îşi pierde conturul formelor (vezi, din nou, grafica copertei I). În plastica coloritului, albastrul devine dominant: trenuri albastre, noaptea (mai) albastră, gutuile albastre (care cad), străzile albastre (din Rai), paşii albaştri pe hârtie (ai inimii în tăcerea nopţii), ochii tăi albaştri (de dincolo), un cal albastru trece peste râu, albastrul cutremurat de zei până ce *ochiul* se va închide blând (sigur şi acesta albastru), apele ard întinderi albastre (în vis, pentru că în vara solară... doar macii ard). Sentinţele finale clarifică intenţia poetică: Să-ţi fie o amintire uitată sub ramură albastră de tei! Da, una fără sfârşit, precum geniul Eminescului sub mireasma teilor, a lui Brâncuşi care va fi văzut cerul mai albastru decât clipa trecătoare. „Te-am nemurit într-o noapte de dor", pare o mărturisire, persoanei a doua!

Cine este persoana a II-a? Finalul, care încoronează volumul, generalizează poetic legitatea iubirii: a Ei, a poetei, către El. Dar iubirea, cu sărut explicit omenesc, îşi cere, personalizată, o identitate. Poemul final, ca o pentagramă înflorită cu cinci strofe, ca o căutare a originii, când matematicienii caută acel timp al cercului, nedesfăcut androgin ($t \rightarrow 0$), este tocmai descifrarea personalizată: „Cântecul Evei către Adam". O declaraţie de dragoste, a Vieţii, Eva însăşi!, încă pe Cale, făcută lui Adam, Pământului, din care răsar toate şi unde se întorc toate! Aici, jumătatea supravieţuitoare tânjeşte poetic după El, cel plecat, duh în albastrul fără sfârşit, dar mărturiseşte clipa fericită primită în dar. Numai poeţii cu har, visători autentici pot da sens dorului şi tensiunii nutritive, necesară trăirilor intense. Să iubim aşadar toţi visătorii care iubesc, slujind viaţa, dincolo de cele albastre.

Concluzia acestei lansări a cărţii, la un moment ales al pomenirilor, este formulată de Mona: „Iubirea e mai puternică decât Moartea,/ ştiai/ cerul ei e mai albastru decât clipa/ şi dincolo de pragul înalt fiind doar două inimi trăindu-şi risipa."

Adaug concluziei prietenei noastre, poeta Maria Mona Vâlceanu, că toate inimile noastre, prezente acolo, au bătut pentru poetul... emblematic şi pentru cei pomeniţi, cu glas şi în gând, ori în scripturile date să ne ostoiască dorurile, de cei plecaţi. Personal îţi mulţumesc că mi-ai adus în minte, pe Ştefan, ca un răspuns al doinirii Eminescului, pentru al lui, şi al nostru, mai Marele, de la Putna!

În acelaşi timp, vicleanul iudeu s-a pus bine şi cu garnizoana romană, cu conducătorul acesteia, căruia i-a turnat chiar pe tovarăşii săi de acţiune, pentru că dorea să culeagă singur beneficiile victoriei, cu vise de mărire. Încercând să-l linguşească pe Lapidus, şeful garnizoanei, îl înfurie atât de tare, încât tribunul se năpusti asupra lui cu vorbe pline de dispreţ: „Preţuieşti tu, iudeu făţarnic, după cum se cuvine, fapta Procuratorului? Gândit-ai vreodată c-ai să poţi sta sub ploaia duşului binefăcător, să-ţi spele jegul tău secular?" Speriat, Naftuli reia linguşirea, spunând că el nu face ca Manase sau ca Baruch... „Eu strig tare întru cinstirea băilor şi apeductelor lui Ponţiu Pilat."

În Biblie se pomeneşte de Lazăr sărmanul, care a stat la poarta bogatului cât a trăit, fără să primească de la acesta o bucată de pâine. Se sfârşeşte, ajungând în rai, iar bogatul în iad. Ars de fierbinţeala smoalei, bogatul îl vede pe Lazăr la răcoarea îmbietoare a raiului şi-i spune unui înger să-l roage pe Lazăr să-i ude buzele. Răspunsul îl cunoaştem, dar răscolitor este portretul lui Lazăr, minuţios realizat; tablou ce rivalizează cu oricare operă renascentistă, pictată de marii maeştri, în biserici renumite. Ne şochează cu atât mai mult, cu cât noi, de câte ori se face referire la această pildă, ni l-am imaginat ca pe un cerşetor din zilele noastre.

Prinderea şi judecarea, răstignirea şi învierea, se împlinesc, toate, după „Voia Tatălui". Aşa cum ne spun cele douăsprezece evanghelii din seara de Joi-Mari, când, an de an, retrăim, fiecare după puteri, suferinţele şi umilinţele lui Iisus. Încercăm să fim puternici, să-i luăm crucea, aşa cum a făcut-o, atunci, Simon din Cirena, unchiul Iuditei, soldat cu răni multe din glorioase lupte. „Crucea era grea. Mai grea decât Muntele Măslinilor şi decât toţi munţii la un loc, decât Ierusalimul, care apăsa pe ea cu devălmăşie, în frunte cu toate căpeteniile." La vederea acestui om, Iisus întrezăreşte lumea veacurilor ce vor veni.

Cei plătiţi hulesc şi râd, iar o mână rea îi împinge pe frunte coroana de spini. Iudita se zbuciumă în fruntea convoiului, alături de alte femei care-L însoţesc spre locul supliciului şi al morţii. „Mama Lui se sfărâmă piatră arsă în cuptorul disperării... Maică a deznădejdii, nu-i încape Ierusalimul durerea."

Într-un volum de 537 de pagini, închinate Fiului, Prea-Dulcelui Iisus, doar trei rânduri, la pagina 458, vorbesc de Maica Domnului. Dar cutremurul ce crapă catapeteasma sufletului cititorului, chiar cel mai împietrit, i-a făcut, sigur, loc înţeleptului Pan Vizirescu, de-a Dreapta Împărătesei Neamurilor.

După ce L-au lepădat în mâinile călăilor, Naftuli şi ai lui pleacă să facă plata mulţimilor tocmite, dar hangiul refuză să adăpostească încheierea mârşăviei sub acoperişul lui. Gloatele se întorc împotriva celor ce-i angajaseră. Iuda, trădătorul, aduce arginţii înapoi, la Templu. Naftuli, Manase şi Baruch, năpădiţi de lepră, sunt pedepsiţi cu alungarea în pustie. „Pe drum, un om care nu-i cunoaşte, plânge de mila lor. / – Până ieri a fost Tămăduitorul aici... Păcat că nu v-aţi arătat Lui."

Iudita pleacă în lume, fără să ştie că paşii o purtau, în cea mai fericită împlinire, acolo unde era aşteptată, la praznic, în casa lui Lazăr, cel înviat din morţi, împreună cu luminatele sale surori. Acum se nasc rugăciunile, aceste corăbii încărcate cu mirodeniile mulţumirii, plutitoare pe marea de lumină spre tronul Împăratului neamurilor. Cei ce înfrăţesc în credinţă, ca spicele de grâu, vor umple corăbii şi corăbii de gânduri înnegurate şi pâlpâiri de speranţe către Maica Domnului, spre salvarea celor rămaşi în orbecăire. Încep să se adune cei fericiţi; se urzeşte, în raze de credinţă, *Săptămâna Luminată*. Iisus îi păstoreşte, încurajându-i cu semne şi pilde. Ucenicii pornesc în lume să semene seminţele sănătoase ale Creştinismului, care au rodit, în pofida urgisirii lor.

Înţelept, cultivat, înzestrat de Dumnezeu, Pan M. Vizirescu îşi curăţă sufletul, scoţând întunericul omenesc din pliurile lui şi umplându-l cu lumina dăruită de Duhul Sfânt. Darul este, însă, atât de mare, că sufletul său nu-L mai încape. Chibzuit şi mult iubitor al acestei lumini, nu lasă prea-plinul să se risipească: îl adună între cele două coperte, ce îmbracă o lume plină de taine, astfel ca noi, cititorii, să ducem lumina adevărului mai departe.

Mediu pur pentru Lumina lui Iisus, autorul ne-a luat şi pe noi părtaşi la acest ospăţ, într-o strălucită haină literară. Cei ce au citit cartea îmi dau dreptate, iar cei ce se grăbesc s-o citească vor avea un praznic de neuitat.

Mulţumiri celor doi oameni de cultură care au făcut posibilă apariţia acestei opere: Dumitru Sîrghie, descoperitorul şi editorul manuscrisului, şi Nicolae Scurtu, prefaţatorul cărţii.

La pas prin satul global

Arta lumii sub peceţi londoneze (I)

Paula ROMANESCU

Londra, iunie 2003. Victoria şi Albert Museum deţine cea mai mare colecţie de artă din Londra. Numai că provenienţa acesteia nu… vorbeşte englezeşte. E un mozaic de artă furată (adunată!) din toate ţările călcate de Perfidul Albion de-a lungul timpurilor. Aici stau alături, dialogând fără ranchiună, artă indiană, islamică, japoneză, chineză, mesopotamiană, egipteană, coreeană, europeană – cu precădere italiană; dar şi britanică în infimă parte. Explicaţiile sunt însă în totalitate în engleză.

Colecţiile de aici reprezintă o panoramă a lumii în care convieţuiesc paşnic, într-o înţelegere de nimic zdruncinată, religii şi epoci reunite întru credinţă în trinitatea Dumnezeu-Creaţie-Artă.

Buddha indian ne surâde paşnic şi absent, cu privirea larg deschisă a îngăduinţă peste forfota cu care oamenii traversează secunda care le-a fost dată să-şi oprească privirea în ochii lui şi (o, ce minune ar fi!) să-i înţeleagă liniştea grăitoare. Dar cum omul este mereu sub imperiul grabei (om şi eu!), iată-mă ajunsă printre exponatele de artă islamică – miniaturi grafice, ilustraţii la texte din Coran, porţi de temple minuţios sculptate, covoare în culori care rivalizează în nuanţe cu arcul curcubeului.

S-o fi născut ea veşnicia la sat, îmi zic, dar cu siguranţă povestea din poveste doar lângă covorul persan a înflorit, până când acesta a învăţat să zboare... Pe un astfel de covor trebuie să fi nimerit şi eu fiindcă iată-mă în China, unde mă întâmpină alţi zei – care mai surâzători, care mai încruntaţi, alte miniaturi în peniţă, piatră, jad, onix, alţi dragoni – zmei, alte boabe de orez ca tot atâtea temple-munţi-grădini-ziduri-poduri. De aici până-n Japonia – o azvârlitură de băţ... Atenţi şi prevenitori, samuraii şi gheişele (dar nu numai!) îşi lăsaseră pe aici, ca să ne fie mai înlesnitoare trecerea, pumnale, evantaie, tabachere, casetuţe, cămăşi de zale, de mătase, costume de ceremonie (în cazul în care ar fi trebuit să răspundem vreunei nesperate invitaţii a împăratului la un ceai sau, Doamne fereşte!, la vreo partidă solitară de harakiri...).

Caut din priviri „covorul zburător” care mă azvârlise prin Ţara Soarelui-Răsare, fac o rotire pe călcâie şi, după o haltă de recuperare a forţelor motorii la bufetul cu cafeaua, ajung în Italia, mai precis, pe Canal Grande, la Veneţia lui Bernardo Belotto, zis Canaletto. Dar cum apele mării ameninţă să inunde Piaţa San Marco (vai, şi cafeneaua Florian?!), alerg la Verona şi tare aş mai fi adăstat sub balconul Julietei dacă nu-mi ieşea în cale Paolo Cagliari (Veronese, adică!) să îmi... vorbească în culoare de ale lui. Mai apoi ajung în Spania lui Murillo, dar Velasquez, acel Diego Rodriguez de Silva (nicio legătură cu berea Silva de la noi), m-a îmbătat deja cu promisiunea că mă va duce la curtea regelui Filip al IV-lea ca să-i văd piticii şi *Las Meninas* şi că, dacă voi fi foarte ascultătoare, mă va duce şi la Papa Inocenţiu al X-lea să-i sărut papucul... La pupat papuci nu mă pricep, aşa că i-am mulţumit frumos pentru tablourile oferite privirii mele, am zâmbit subţire aşa cum văzusem că o face Buddha, mi-am declinat lipsa de flexibilitate a coloanei şi rezistenţa genunchilor la temenele şi am zbughit-o în Olanda printre rubensienele nuduri feminine cărora pârguitele (dar şi mai coaptele) frumuseţi englezeşti din zilele noastre le fac o temută concurenţă când îşi etalează cu păcătoasă inocenţă formele trupului pe care dârdâie albe şunculiţe revărsate peste marginea brăcinarului pantalonilor, brăcinar coborât periculos până spre… crestele muntelui lui Venus şi aninat precar pe „versanţii” dorsali… Cât despre mijlocelul lor, de unde inel ca să-l tragi prin el! Mai potrivit ar fi poate cercul butoiului legendarelor danaide.

Grase şi frumoase femeile de pe Tamisa şi hotărâte parcă încă de la pubertate să ia viaţa în coarnele realităţii ca pentru o coridă fierbinte încinsă în vasta arenă din lumea lor de ceţuri trandafirii. Şi vorbesc tare (în public) puberele britanice, se machiază strident *à la Place Pigale* dintr-o *La Belle Époque* fără Lautrec şi fără Jane Avril din legendarul *gai Paris.* Viaţa sexuală a nou-nouţei generaţii se începe din primii zori ai înmuguririi feminine şi se consolidează printr-o suprasaturaţie de cunoaştere care seamănă cu dezgustul de tot şi de toate, mai cu seamă de plicticoasa corvoadă de a face şi creşte copii când libertatea de a-ţi alege sexul *în cea mai bună lume dintre toate lumile posibile,* promite o fericire cum nu s-a mai pomenit de pe vremea lui Alcibiade…

Hei, tu, călătoare venită dintr-o ţară mică şi… înapoiată, unde te crezi de-ţi permiţi să-i comentezi pe alţii, mi s-ar putea reproşa!

Din statutul meu de om liber să-mi exprim gândurile, de când limbajul i-a fost dat omului chiar pentru aceasta, aş răspunde şi, n-aş greşi deloc.

Înapoi la artă!

Nimeresc într-o sală cuprinsă toată de semiîntuneric, unde erau expuse fotografii în format mare semnate de artistul Guy Bourdin (1928-1991). Mi-au reţinut atenţia prin „povestea” lor, trei lucrări de excepţie – una de un umor răvăşitor, alte două – terifiante. În prima – un bărbat răsturnat pe un scaun, cu privirile şterse, golite de gând, îmbrăcat impecabil ca pentru sindrofie de *high life*, cu, în jurul lui, mai multe sticle de bere… golite şi acestea de conţinut şi, altele, mai puţine, pline încă, gata să se jertfească pe altarul răbdării prăvălitului.

Pe o măsuţă din încăpere, ceasul arată ora trei din noapte (prin fereastră *trece lună*…).

Prin uşa de la dormitor, întredeschisă, se vede o femeie în faţa oglinzii care-şi face machiajul. E îmbrăcată şi ea ca pentru bal, recepţie, spectacol, sindrofie cu ştaif. Nu se… grăbeşte. De ce-ar mai face-o! Şi-aşa-i târziu…

El aşteaptă răbdător (calmul englezesc în stare pură!), sticlele îi ţin companie.

O loială companie îi ţine şi doamnei care-şi „construieşte” cu minuţiozitate chip nou în faţa oglinzii mult prea obiective un maldăr de rochii care se pare că n-au corespuns gustului său estetic…

O altă lucrare, toată în roşu şi negru (se poartă crima în lumea (ne)bună), reprezenta o femeie în *deshabillé*, căzută pe mochetă (ucisă deci!) şi, prin uşa de la intrare, întredeschisă – o mână care apasă pe butonul soneriei… Mâna este înmănuşată. Cel care sună o fi om bun? O fi criminalul care vrea să-şi creeze un alibi sau să se asigure că... totul e în ordine? O fi destinul? Dar acesta loveşte fără să se sinchisească de calculele omeneşti. Oricum, dacă destinul o fi, atunci ar trebui să ştie că jocurile au fost făcute şi că *rien ne va plus...*

Covorul, roşu cardinal, împrumută sângelui victimei o lumină de jar, vie, în perfectă concordanţă cu negrul mobilierului... Nu prea-i de întârziat pe aici! Brrr! Ia să trec eu mai departe!

Cea de a treia fotografie – un nud de femeie (avea o fixaţie pentru femei desnude artistul!), fixat/ răstignit pe un stâlp fără capăt, aşezat în mijlocul (la marginea?) unui câmp arid, brăzdat într-o severă geometrie imaginând parcă acel *soleil noir de la mélancolie / soarele negru al melancoliei* din visele poetului Gérard de Nerval…

Asta da melancolie! Grăbesc pasul. Categoric nu prea e de întârziat pe aici.

Mă refugiez întru căutare de linişte sufletească la secţia Sculptură de la parterul imensului muzeu, printre o mulţime de pietre mai mult sau mai puţin funerare, fragmente de temple, statui din toate vremile şi culturile. Pe mine mă interesează în primul rând o anume lucrare: *Columna lui Traian Imperator, Învingătorul Dacilor.*

Citesc şi recitesc „legenda” explicativă. Nicio silabă despre Marele Rege Decebal care l-a făcut pe sărăntocul imperator Traian, venit în anul 101 din Roma lui desfrânată şi secătuită de resurse financiare (Banca Mondială nu se înfiinţase încă şi *împrumuturile* şi le lua fiecare de pe unde se nimerea, ori cu sabia ori cu ghioaga!), în înfloritoarea Dacia, după ştерpelit ceva aur, grâne şi altele trebuincioase traiului, să se întoarcă acasă cu coada-ntre picioare ca, după alţi câţiva ani, mânat de o foame şi mai cumplită, să se năpustească feroce în cea de a doua incursiune, însoţit de toţi strategii şi Apolodorii lui constructori, cu toţi mercenarii antrenaţi la jafuri, care ştiau că pot fura cu amândouă mâinile, plus carele lor large, tot aurul Daciei (chiar pe tot, n-au reuşit nici ei, nici imperiile de mai apoi!) şi că nu aveau de pierdut decât acel mai nimic – viaţa lor de trei parale.

Chiar niciun cuvânt despre Decebal, muzeiştilor de la Victoria & Albert Museum?! Chiar să nu fi aflat nimeni pe aici despre neînfricarea acelor Daci netemători de moarte – *cei mai viteji şi mai drepţi dintre Traci?*

Cât de măruntă poţi fi, lume mare!

Există la muzeul londonez „Victoria şi Albert” o copie sută la sută (din două bucăţi) a Columnei de la Roma – istorie cioplită în piatră a unor oameni de cremene. Impresionantă lucrare! Privind de aproape chipurile dacilor, timpul pare să fi uitat să mai treacă, iar umbrele celor mutaţi în piatră îmi dau de veste că şi umbrele sunt vii!

Da, aşa gândesc şi eu, şi zic: Englezii nu ştiu, n-au auzit de Decebal?! Atunci, cam precară instrucţia lor şi, firăvioară cultura!

Prin preajma Columnei de aici, còpii după Michelangelo. Iată-l pe *Moise,* gata să ne ia la rost precum a făcut cu el sculptorul după ce l-a gătat: *Alora, parla!* Ce să mai spun despre *David* (ştiţi doar cât e de fălos!), despre eternul *Sclav murind*, spre a fiinţa cu fiecare nouă eră!

Iat-o şi pe *Fecioara cu Pruncul* a aceluiaşi Michelangelo, al cărei original se află în catedrala Notre-Dame din Bruges – locul ales de ducii de Burgundia să le fie necropolă.

Nu departe de Bruges – un fel de Veneţie flamandă – se află Gant, cele două oraşe legându-se şi legănându-se în cântecul lui Jacques Brel – *Ay, Marike, Marike/ Je t’aimais tant/ Entre les tours de Bruges et Gant….*

La Gant, în Catedrala St. Bavo (nu ştiu cine o fi fost sfântul acesta căruia eu i-aş zice din toată inima *Bravo, sfinte!*) se află celebrisimul poliptic al lui Van Eyke (1390-1441) *Adoraţia Mielului mistic*, pentru care, spre a-l vedea, a trebuit să renunţ eu la o bere cu gust de vişine de la un restaurant în piaţa publică, ca să-mi permit să cumpăr obligatoriul bilet de intrare.

Berea nu era obligatorie. Aşa credeam până când setea mea s-a dovedit cumplită încât a trebuit să fac un împrumut nerambursabil (rambursabil pentru când vom fi din nou acasă!) la fiica mea la fel de însetată ca mine; şi ne-am oferit astfel şi *crieck*-ul…

Trebuia sărbătorit privilegiul de a ne afla faţă-n faţă cu altarul pe care şi-a zidit sufletul în culoare marele maestru pictor Van Eyke! Nu l-aţi văzut?! Vedeţi-l cumva! Măcar în reproducere, fiindcă astăzi chiar nu mai este de acceptat cuvântul imposibil.

Iată şi *Băiatul cu spinul*. Vai, câţi spini n-au cules tălpile mele de prin miriştile de la Ţuţuleşti unde duceam oile la păscut de cum începea vacanţa de vară!… Şi niciun Michelangelo care să mă aline pe răzorul înspinat…

Iată *Aurora şi Amurgul* al cărei original este la mormântul lui Lorenzo Magnificul (1449-1492) de la capela San Lorenzo din Catedrala San Pietro din Roma. *Il Magnifico* descindea din marele şi omnipotentul clan Di Medici, care a dat Italiei şi finanţişti – *Banca Di Medici* avea de pe atunci reprezentanţe în toată Europa, şi oameni politici, şi papi, şi cardinali, şi plevuşcă.

Cât a stat la conducerea „Republicii Florenţa”, Lorenzo a dus Renaşterea italiană la apogeu, a sprijinit artele şi pe artişti, între care să-i amintim doar pe cei mai însemnaţi: Da Vinci, Botticelli, Michelangelo, aceştia asigurându-i de fapt „Magnificului” nemoartea prin operele lor.

Să mai amintim că în anul în care Lorenzo di Medici murea (împlinise abia 42 se ani), Cristofor Columb descoperea Lumea Nouă…

Roteşte-te mai departe, lume nebună, îmi susură tăcând umbra lui Edgar Lee Masters din *Antologia oraşelului Spoon River,* minunat volum de poeme apărut prin anii ’60 şi la noi în traducerea lui Ion Caraion. (Va urma.)

Vecina mea, Africa

Extrase dintr-o campanie neagră

Nicolae MELINESCU

Guvernele britanice postbelice au iniţiat şi au dezvoltat o campanie amplă de aşa-numita campanie neagră de informaţii şi manevră de presă false şi provocatoare orchestrate ca să-i destabilizeze pe adversarii din Războiul Rece şi să descurajeze noile state independente africane din fostul imperiu colonial să migreze spre zona de influenţă sovietică. Principalele instrumente din arsenalul zonei gri a contraspionajului şi a sabotajelor sub acoperire transferate neoficial în ţările ţintă au fost încurajarea tensiunilor interne, provocarea haosului social, incitarea la violenţă şi răspândirea tezelor şi a mesajelor anti-comuniste. De la începutul anilor 1950, mai ales după decolonizarea Sudanului – startul în eliberarea continentului de dominaţia europeană – până spre sfârşitul anilor 1970, conservatorii şi laburiştii perindaţi pe la pupitrul comenzilor politice au subvenţionat în secret funcţionarea unei unităţi în interiorul Ministerului de Externe, Foreign Office, calibrat să contracareze propaganda sovietică şi chineză concentrată pe Africa post-colonială, dar şi discursul unor lideri şi grupări de stânga din Regat, consideraţi potenţiali adversari în războiul ideologic cu estul european comunist. Ceea ce a constituit, însă, motivul trecerii în arhivele secrete a operaţiunilor acestui nucleu de propagandă au fost manevrele şi procedeele adoptate, în contrast puternic cu pretenţiile funcţionării democratice ale uneia dintre marile puteri regionale ale lumii. Documente desecretizate abia în luna mai 2022, consultate de cercetătorii britanici, au consemnat activităţile unor agenţi sub acoperire care i-au mobilizat pe musulmanii din Orientul Mijlociu împotriva ascensiunii Moscovei şi a politicii sale în zonă şi în Africa sub-sahariană, prin încurajarea conservatorismului religios, prin idei radicale şi chiar prin antagonizarea Israelului.

Într-un articol amplu pe această temă, publicat de *The Guardian* pe 14 mai 2022, Jason Burke a prezentat cazurile cele mai flagrante descoperite în arhive. Pornind de la sutele de pagini consultate, istoricul citat aprecia că Marea Britanie s-a angajat în campanii pe care el le-a numit „de propagandă neagră”, extrem de ambiţioasă şi agresivă. „În ciuda negării oficiale, asemenea acţiuni au depăşit cu mult scopul declarat de demascare a sistemului sovietic de dezinformare şi de influenţare eronată a opiniei publice”, aprecia cercetătorul.

În 1948, Departamentul pentru Studierea Informaţiilor, creat în interiorul Foreign Office a fost mandatat cu susţinerea discretă şi neidentificabilă a propagandei guvernamentale britanice de contracarare a acţiunilor denigratoare orchestrate de Moscova. La scurt timp, obiectul activităţilor s-a extins spre publicarea mesajelor pro-colonialiste ca antidot la revoluţiile pro-independenţă din Africa. Finanţat abundent din bani publici, Departamentul a devenit o uriaşă maşină de aşa-zise articole de presă, comentarii şi relatări neasumate oficial sau atribuite unor surse publice inexistente. Treptat activitatea sa a inclus publicarea unor cotidiene, a unor reviste, cărţi, lucrări documentare puse la dispoziţia comunicatorilor oficiali şi produse de propria editură. (Hugh Wilford, „The Information Research Department, Britain´s Seceret Cold War Weapon Revealed”, *Review of International Studies,* Vol. 24, No. 3 (July, 1998), Cambridge University Press, pp. 353 – 369) Scriitorul George Orwell a colaborat intens cu Departamentul, căruia i-a furnizat o listă cu intelectuali britanici suspectaţi de simpatii comuniste. Ca recompensă, editura Departamentului a subvenţionat traducerea alegoriei *Ferma Animalelor* în şaisprezece limbi şi a asigurat distribuirea ei în tot atâtea ţări. (Rana Mitter, *Across the Block: Cold War Cultural and Social History,* Taylor and Francis e-library, Frank and Cass Company Limited, 2005, p. 117) Christopher Hitchens a descoperit circumstanţe atenuante pentru Orwell (*Orwell on Trial,* vanityfair.com/ news/1996/christopher-hitchens, accesat 10 iulie 2022): „Nimic din ceea ce a pus Orwell în discuţie nu a fost folosit vreodată într-un proces demonstrativ sau într-o audiere provocatoare, nici nu a slujit la concedierea sau suspectarea publică a cuiva. El nu a vrut decât să ţină o evidenţă clară în lupta ideilor.”

Deşi a semănat cu campania împotriva infiltrărilor agenţilor sovietici în America după cel de-Al Doilea Război Mondial, contribuţia lui Orwell nu a avut nici pe departe dimensiunile şi consecinţele grave ale isteriei provocate de campania senatorului republican George McCarthy şi epurările provocate de el în rândul intelectualilor şi al artiştilor de stânga între 1950 şi 1957.

În 1964, prim-ministrul conservator Alec Douglas-Home a indicat Departamentului să descurajeze prin mijloace mai puţin ortodoxe tezele socialismului african şi ale panafricanismului agitate de primul preşedinte ghanez Kwame Nkrumah, pe care Biroul de Istorie al Departamentului american de stat l-a considerat liderul african care a subminat cel mai grav interesele americane în Africa de vest. Ghanezul agita violent steagul independenţei pentru toate teritoriile colonizate de europeni, preconiza ieşirea noilor state anglofone din Commonwealth şi alinierea la o interpretare personalizată a marxismului european.

La apogeul activităţilor sale, Departamentul britanic pentru Studierea Informaţiilor avea trei sute şaizeci de angajaţi, dintre care un sfert lucrau în Unitatea Editorială Specială, malaxorul care producea departe de ochii publicului, dar pe banii contribuabililor dezinformarea masivă prin care manipula piaţa naţională a opiniilor. Una dintre misiuni era să confecţioneze „reportaje” care avertizau guverne prietene, jurnalişti conservatori sau centre de politologie despre „subversiunea sovietică universală” şi despre alte ameninţări. Asemenea produse includeau şi anumite fapte reale şi analize bazate pe jumătăţi de adevăr, unele informaţii împrumutate din mediul de securitate britanic atribuite unor analişti şi instituţii independente, de fapt, faţada unei mecanism al războiului de imagine, cum a fost Comitetul Internaţional pentru Investigarea Organizaţiilor Comuniste Mascate.

Rory Cormac (*How to Stage a Coup and Ten Other Lessons from the World Secret Statecraft,* Atlantic Books, London, 2022), expert în istoria subversiunii şi a serviciilor de contraspionaj, profesor la Universitatea din Nottingam, preciza: „Britanicii nu inventau pur şi simplu materiale propagandistice, aşa cum făceau sovieticii în mod sistematic, dar, categoric, intenţionau să înşele publicul numai ca să-şi răspândească cât mai mult şi mai cuprinzător mesajele”.

O altă tactică diversionistă falsifica unele comunicate oficiale transmise de agenţiile de presă din lagărul comunist sau de mişcări antiguvernamentale cum era Frăţia Musulmană, în Orientul Mijlociu, căreia i-a fost atribut un pamflet de acuzare a Moscovei care ar fi încurajat războiul din 1967 al arabilor cu Israelul şi ar fi criticat tehnologia depăşită a echipamentului militar sovietic livrat Egiptului. În plus, sovieticii erau descrişi drept „ateişti cu limbă spurcată”, şi-i priveau pe egipteni ca nimic altceva decât „nişte ţărănoi care, toată viaţa lor, nu fac nimic altceva decât să perpetueze superstiţii reacţionare islamice”. (*Ibidem*) Tot în timpul Războiului de Şase Zile, Departamentul britanic pentru Studierea Informaţiilor a inventat o organizaţie islamistă botezată Liga Credincioşilor, care-i ataca pe ruşi ca infideli şi punea înfrângerea arabilor pe seama lipsei unei credinţe religioase temeinice, o formulă îndrăgită de ierarhii musulmani ultraconservatori. „De ce este naţiunea arabă cuprinsă în zilele noastre de mâhnire şi dezastru? De ce au fost învinse curajoasele noastre forţe de sioniştii păgâni? Răspunsurile sunt uşor de găsit… ne îndepărtăm de calea cea dreaptă, urmăm un drum ales în numele nostru de ateiştii comunişti pentru care religia este un fel de boală socială”, relua *The Guardian* un alt citat din cartea lui Cormac.

Cercetătorul şi profesorul britanic a făcut o remarcă fundamentată pe documentele descoperite în timpul documentării: agitaţia provocată în Orientul Mijlociu, în atmosfera încordată din timpul războaielor israeliano-arabe prelua unele elemente corecte ale discursului agresiv din frontul islamic, dar tonul şi identificarea unor surse inexistente sau false erau destinate să dea credibilitate şi să convingă opinia publică cu date mistificate.

Una dintre ţintele predilecte ale Departamentului britanic pentru Studierea Informaţiilor a fost Ian Smith, liderul minorităţii albe din Rhodesia de sud. În numele unui grup de opoziţie, inexistent, de fapt, regimul rasist al acestuia era acuzat că a creat haos economic, politic şi social şi a sabotat economia. Stimulat de spargerea confederaţiei coloniale Rhodesia şi Nyasaland prin obţinerea independenţei de către Malawi în iulie 1964 şi de Zambia, în octombrie acelaşi an, Ian Smith a solicitat guvernului de la Londra un statut similar. Noul prim-ministru laburist, Howard Wilson, suspectat de simpatii sovietice, a condiţionat procesul prin antrenarea reprezentanţilor majorităţii africane la negocierile preliminare. Enervat de pretenţiile politicianiste ale metropolei, întregul guvern rhodesian şi conducătorul său au semnat pe 11 noiembrie 1965 Declaraţia unilaterală de independenţă a Rhodesiei. Actul nu a fost recunoscut ca fiind conform cu normele dreptului internaţional.

Prin rezoluţiile 216 şi 217, Consiliul de Securitate al ONU a condamnat declaraţia, considerată un act rasist şi ilegal. Rhodesia, cu guvern minoritar alb, a fost plasată sub embargou internaţional. Doar Africa de Sud, în plină dominaţie apartheid, şi Mozambicul, colonie portugheză până în 1974, au continuat să ajute guvernul izolat de la Salisbury. Abia în 1979, negocierile cu participarea a două mişcări naţionaliste, şona şi ndbele, a reprezentanţilor minorităţii albe şi a guvernului de la Londra, au convenit calendarul alegerilor libere multirasiale, prefaţa declarării oficiale a independenţei recunoscute de Marea Britanie şi de comunitatea internaţională şi a apariţiei pe harta politico-economică a lumii a unui nou stat – republica Zimbabwe, pe 29 aprilie 1980.

Operaţiuni ale „campaniei negre” britanice s-au manifestat prin tentative de izolare a naţionaliştilor africani, prin amplificarea unor tensiuni inter-etnice. În 1963, Departamentul britanic pentru Studierea Informaţiilor a falsificat o declaraţie a Federaţiei Mondiale a Tineretului Democrat, susţinută de Moscova, şi i-a descris pe africani drept necivilizaţi, primitivi şi lipsiţi de morală. Falsul a fost preluat fără multă rigurozitate de mass-media continentală şi a declanşat luări vehemente de poziţie.

Departamentul a fost desfiinţat în 1977, nu pentru că ar fi devenit inutil sau incorect, ci pentru că au apărut noi căi şi mijloace de insinuare a unor mesaje de propagandă neagră mult mai penetrante, mai eficiente şi mai greu de detectat. Cormac, citat anterior, constata că „Liz Truss [Ministru de Externe în guvernul conservator condus de Boris Johnson, n.m.] dispune de o celulă guvernamentală de informaţii şi serviciile de intelligence ale armatei emit mesaje tweet ca să contracareze intrigi ruseşti şi să obţină prioritate în războiul informaţional. Pentru cea mai mare parte a Războiului Rece, Marea Britanie a folosit metode mult mai subtile.”

Umbra prelungă a abuzurilor comise de cele două tabere angajate în Războiul Rece a traversat deceniile. Din dosarele burduşite cu mărturii secrete incriminatorii mai cad către public file „declasificate”. Faptele descrise dovedesc lupta aprigă, cruntă, fără menajamente, purtată de beligeranţi pe viaţă şi pe moarte pentru a-şi insinua mesaje subliminale în conştiinţa publică.

Orizont SF

Între cyberpunk şi poezie

Mircea OPRIŢĂ

Talentul literar al lui Cătălin Sandu s-a exprimat într-o perioadă mult prea scurtă, din păcate, cu puţin înainte şi imediat după anul 2000. S-a născut la 3 martie 1972, în Galaţi. A studiat informatica la Galaţi şi Iaşi, unde şi-a obţinut licenţa în 1997. A fost beneficiarul unei burse la University of Derby, din Marea Britanie. În 2007 s-a stabilit în Canada, la Toronto, unde profesia de dezvoltator de soft pare să-l fi îndepărtat tot mai mult de proiectele literare. Debut publicistic în *Jurnalul SF*, cu povestirea *Acolo sus, vulbul* (nr. 96 din 1994), urmat de mai multe colaborări în aceeaşi revistă şi în *Anticipaţia*. Debutează editorial prin *Duel cu ceaţă şi lotuşi* (2000), culegere de proză scurtă urmată de romanul *Fragmentalia sau Penultimul război mondial* (2001). Împreună cu Bogdan-Tudor Bucheru, produce antologiile *Timpul eroilor* (2001) şi *Alte lumi, alte legende* (2002). În aceeaşi formaţie administrează site-ul www.atelierkult.com. Dezvoltă vreme de câţiva ani blogul personal netsf.org. În 2001 a primit Premiul „Vladimir Colin" pentru volumul de debut. După colaborarea la antologia *Dansând pe Marte şi alte povestiri fantastice* (Millennium Press, 2009), numele nu-i mai apare pe vreo scriere cu caracter literar.

În prozele sale de început, autorul se străduieşte să ilustreze estetica de grup lansată la *Jurnalul SF.* Discursul său e voit contradictoriu, ca într-o dublă abordare, sincronă, a aceleiaşi realităţi imaginare. Fraza „construieşte" incoerent, nu însă şi confuz, sărind peste cuvinte şi producând astfel efectul unei juxtapuneri de gânduri sincopate, formulate parţial. Lipsită de suflu şi chiar de o minimă cursivitate epică, povestirea *Acolo sus, vulbul* lasă în schimb impresia unui joc cinetic, cu figuri inconstante, în continuă alunecare. Nu trebuie căutate aici portrete desenate cu mână fermă, ci doar linii ce sugerează un contur repede desfăcut, spre a remodela în locul său altă figură subţire. O discretă poezie emană totuşi din rostiri devenite incantaţii şi în care logica unei realităţi aproape că nu mai contează, ci doar ritmul şi presiunea cuvintelor. Multe gesturi frizează naivitatea, iar dialogul e artificial. Termenul de „video-clip oniric", utilizat în chip inspirat de Lucian Merişca în prefaţa cărţii de debut, se aplică în mod special la această schiţare poetică a unui vis hiperspaţial, agresat de pasiunile şi slăbiciunile omeneşti.

Cartea conţine texte de valoare inegală şi, din fericire, nu se plasează integral în estetica uniformizatoare a cyberpunk-ului românesc. Un bun exerciţiu al concentrării a avut drept rezultat câteva microschiţe în care descifrăm o deplasare dinspre coordonata lirică spre umorul de tip anecdotic, în felul celui cultivat de americanul Fredric Brown. Aici jocurile cinetice nu mai sunt posibile, suprafaţa restrânsă a textului de o pagină impunând automat un criteriu al rigorii şi o logică impecabilă în povestire. Ideea surprinzătoare şi poanta amuzantă fac deliciul unor texte ca *Arta de a purta un război, Monster Films Inc., Morphus Genesis.* Astfel, un paradox obiectiv transformă misiunea galactică a căpitanului Ramirez într-o continuă cursă fără obiect: de câte ori e trimis cu desantul său comic să intervină în situaţii conflictuale, el, campionul ghinionului spaţio-temporal, ajunge invariabil după ce războiul stelelor s-a terminat. Într-o lume a experimentelor atomice, care a proliferat puzderie de estropiaţi groteşti, handicapatul superlativ, candidat cu şansă la rolul de „monstru perfect", nu poate fi altul decât un om normal, ocolit de acţiunea mutaţiilor. Iar creatorul mirificei lumi a viselor, Oniria, unde fantezia funcţionează ca principiu guvernator, are proasta inspiraţie de a introduce în această Geneză răstălmăcită „greşeala". Morbul distrugerii necontrolate este modelat în chip uman: „Şi lumea s-a cutremurat şi odată cu ea viaţa Oniriei s-a înspăimântat. Şi din a şasea zi a Oniriei s-a născut coşmarul, şi Domnul nu a mai avut parte de nicio zi de odihnă, şi Oniria s-a destrămat în uitare." Prozele acestea, concentrate la minimul de elemente necesare unei anecdote inteligente, generează efecte estetice din deformarea unor situaţii acceptate de spiritul comun ca prejudecăţi. Cătălin Sandu este înzestrat cu instrumentele umorului de fineţe, mai puţin pentru cinismul bolovănos şi generalizat al manierei sefulturiste.

Un text notabil, chiar dacă nu de prim-plan, se intitulează *Gol de sunet.* Nuvela operează cu clişee specifice programului din *Jurnalul SF*, evidente nu doar în stereotipia personajelor, ci şi în organizarea subiectului. Precum motocentaurii, nişte nomazi cu înfăţişări stridente bântuie viitorul călare pe platforme zburătoare, în căutarea prilejurilor de a-şi da frâu liber instinctelor primare. Proza descrie o lume dominată de violenţă fizică şi degradată moral până la abrutizare: o veritabilă turbare războinică pare a fi ţelul şi, totodată, religia ei. Personajele se complac cu dezinvoltură în crimă, în vulgaritate şi perversiuni. Manifestările le sunt însoţite de elementele unei comunicări violente, primitive, prin limbaj redus la rudimente nearticulate şi la gest grosolan. Singura filosofie practică a hoardei implică lupta şi moartea, ca spectacol cotidian. De unde şi descrierile macabre ce însoţesc rătăcirile tulburi ale acestor cavaleri costumaţi în armuri de „plastet", dar lăsând la vedere, ca în benzile desenate, braţele pline de tatuaje. În mod surprinzător, deşi desprinşi din iconografia SF-ului american de dată recentă, ei poartă nume balcanice: Dancu, Danilov, Liviu, Hariton, Liana, Kolea. Acest gest de autohtonizare atipică este deja un prim semn de tratament ironic şi de subterană detaşare faţă de doctrina sefulturistă.

Un alt exemplu de trădare a unei estetici simpliste, dar autoritare, de data aceasta prin rafinament al imaginaţiei, îl găsim într-una din scenele de sexualitate ale prozei. Mai precis, în felul cum rezolvă Cătălin Sandu un motiv obligatoriu al generaţiei '90, care, însă, aşa ca aici, demonstrează că poate să nu fie neapărat constrâns la mereu aceeaşi manifestare barbară, de rut animalic sinonim cu violul, în tipare de extremă convenţionalitate. Evident, între coordonatele trasate de autor universului său anticipat, ideea unei iubiri spiritualizate se exclude de la sine, iar brutalitatea nu va lipsi nici din scena pomenită.

Cătălin Sandu îşi încearcă mâna şi pe clişeele „subgenului" *heroic fantasy*, dând *Timp al războiului,* scriere crescută din substanţa unor simboluri recirculate, cu un final poetic frumos, ce compensează defectele unui traseu epic excesiv. Cea mai bună dintre prozele scurte cuprinse în volum este chiar *Duel cu ceaţă şi lotuşi.* Povestirea recompune trama înfruntării arhetipale, rezolvată (cum s-a văzut şi în *Artele marţiale moderne* de Alexandru Ungureanu, iar mai înainte la Adrian Rogoz, în competiţia şahistică dintre Dav Bogar şi planeta cibernetică Tehom) în termeni de sportivitate periculoasă, la limita extremă unde se decide în cele din urmă viaţa sau moartea. Dacă Ungureanu alegea o ilustrare în maniera de simplitate esenţializată a duelului angajat de samurai, Cătălin Sandu îşi dezvoltă varianta sa de conflict într-o încleştare nu mai puţin dramatică, dar punctată pentru spectator de exploziile unor remarcabile efecte artistice. Sabia ninja şi nunchakul sunt înlocuite aici de arme mai subtile, de natură psihologică. Stilul luptei are de ales între „caligrafic" şi „pictural", loviturile se marchează prin veritabile erupţii ale creaţiei plastice, iar superioritatea va fi decisă de calitatea tablourilor sugerate, ca şi de rezistenţa lor la atacurile date „în peisaj" de inteligenţa şi forţa creatoare ale adversarului. E aici o proiecţie a puterii mentale în estetic, de felul celei care, în *Preţul secant al genunii,* transforma combinaţiile dramatice de pe tabla de şah în explozii de culoare cinetică. Autorul imaginează un sport bazat pe înţelepciunea şi rafinamentele perfide ale gândirii asiatice. El are ironia de a proiecta acţiunea acestor calităţi – manifestate convingător pe parcursul partidei dintre maestrul Solan Marcus şi outsiderul Wing – asupra cadrului general al povestirii, unde subtilităţi chiar mai perverse ale jocului se exprimă în politic şi social. Războaiele dintre state au un caracter contractual, ele urmează *ad litteram* scenarii dinainte negociate, în partide disputate prin cancelarii: „Peste un an, în noiembrie, vor începe luptele în care Xavier va fi învins, iar Lantar va fi pus în locul său, de fapt, o unealtă viitoare manipulată de Zhou Chan. Totul fusese deja stabilit de senatele celor două republici. Mediatizat pe toate canalele. Conflictele se vor desfăşura în zona Shanghai, însă Xavier convenise să fie capturat undeva lângă Danton. Pe Marele Zid. Trădat."

Celebritatea, inclusiv dreptul la o prezenţă în istorie, se obţin în funcţie de numărul „contractelor de luptă" realizate de politician. Prin idei şi expresie, povestirea este excelentă şi ca literatură. Manifestându-se într-un cadru restrâns, personajele nu sunt deloc sărace şi liniare, ci profund expresive în vaporozitatea de un calm luminos a contururilor lor. O tehnică a amănărilor studiate, a pauzelor dintre gesturi, a avansurilor şi retragerilor strategice de gând, imprimă ansamblului o plăcută modernitate, iar peisajele materializate vizual de competitori în marginea stampelor japoneze contribuie şi ele la impresia de împlinire estetică lăsată de text.

Fragmentalia sau Penultimul război mondial (2001) este un scurt roman scris cu inteligenţă, unde Cătălin Sandu face să fuzioneze cele două componente esenţiale ale scrisului său: umorul ironic şi sugestia poetică. Lucrarea poate fi citită şi independent de genul SF, ca text comic preocupat de absurd. Ea închipuie un univers eminamente comun, cu personaje mărunte, ale căror ciudăţenii de comportament le dau un aspect caricatural, de inşi suciţi. Bizareria aceasta n-are în ea nimic agresiv, nici cinic, e mai degrabă însoţită de o înţelegere afectuoasă, ca mila condescendentă faţă de neajutoraţi. Preocupat de propria identitate, Marc, care şi-a pierdut amintirile, descoperă în fiecare zi câte ceva despre el însuşi, crâmpeie de viaţă aproximative, dar în permanentă modificare, încât procesul nu are nici coerenţa şi nici siguranţa menite să dea certitudini. Generalul Popovski, pentru care un „paşaport pentru Moscova" ar fi încununarea fericită a unei vieţi consacrate iluziilor, bântuie străzile într-o veche uniformă militară, zornăindu-şi tinicheaua decoraţiilor pe piept. Radon poartă mereu cu sine, ţinând-o la loc de cinste până şi pe masa cu băuturi pentru musafiri, clepsidra cu cenuşa soţiei sale moarte, convins că îi prelungeşte existenţa atâta vreme cât rămăşiţele astfel conservate vor măsura scurgerea timpului. Iacob cutreieră oraşul noaptea, cu un fel de hârtie de turnesol care-i indică rezistenţa clădirilor ameninţate de acţiunea neantului. Ciudaţii aceştia, care îşi întretaie calea şi îşi întreţes destinele burleşti într-o plasă bine desenată de autor, trăiesc, ca întreaga lor lume precară, sub semnul „fragmentării": un pericol ascuns, al dispariţiilor – subite şi eminamente aleatorii – de blocuri, de oameni, de însemnări din blocnotesuri, de personaje din fotografii. Fragmentarea ameninţă viaţa particulară a oamenilor, dar şi instituţiile tradiţionale, rutina lor generatoare de siguranţă psihică şi morală. Într-o societate fără memorie, gesturile funcţionează automat, asemenea unor ticuri. Câştigând o stranie independenţă, convenţiile de gândire, de expresie, de comportament îşi domină şi îşi conduc ele însele personajele scăpate de sub autocontrol.

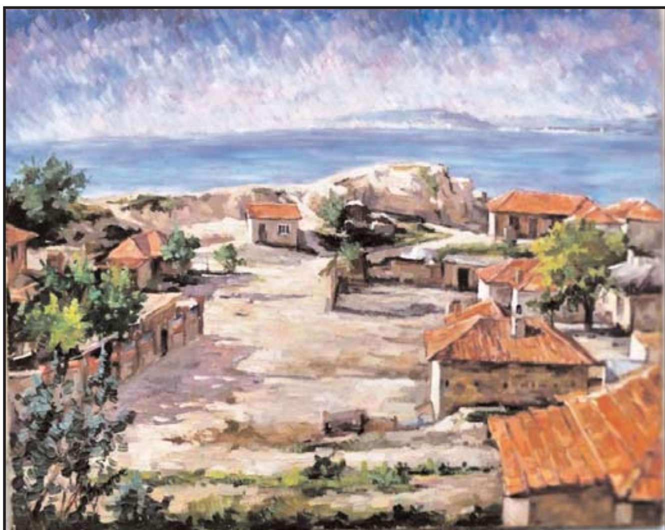
Ca substanţă, dar şi ca metodă de abordare a unei realităţi anticipate, *Fragmentalia* se înrudeşte cu scurtele romane ale lui Ovidiu Bufnilă (*Jazzonia, Cruciada lui Moreaugarin*). Tot ca acolo, în spaţiul derizoriului se declanşează mici vârtejuri de poezie, cum ar fi cele ce însoţesc obsesia indivizilor de a recupera dintre ruinele tot mai extinse ale oraşului o simbolică Fântână a Gândurilor, unde depui, ca la Zidul Plângerii, bileţele cu dorinţele altora, riscând să le uiţi tocmai pe ale tale.

Mihai Coţovanu, artă şi identitate

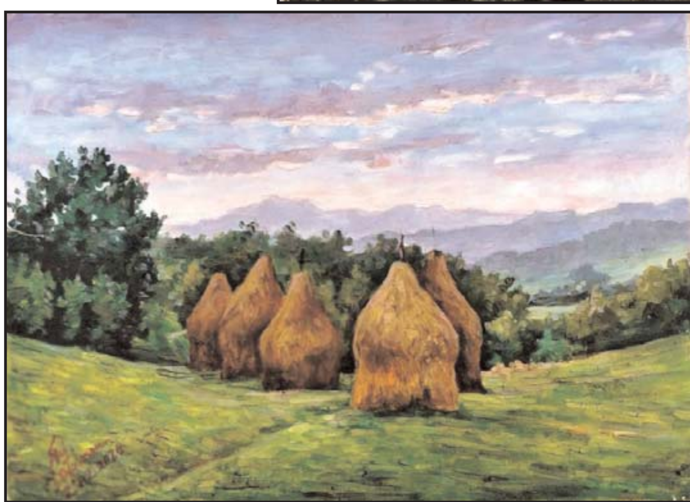
Marian NENCESCU

Absolvent al Şcolii Populare de Artă (1987-1989), din Iaşi, clasa profesorului Ghiţă Leonard, singurul artist român de după război căruia Guggenheim Gallery, din Londra, i-a achiziţionat o lucrare (*Pânză albă*), urmată de invitaţia de a expune şi de a picta pe malul Tamisei pe toată durata expoziţiei, şi căruia fostul său discipol îi păstrează o amintire de neşters, ca şi al Academiei de Artă „George Enescu” din Iaşi (1990-1995), pictorul Mihai Coţovanu (născut la Avântu, judeţul Iaşi, la 21 iulie 1967) este la ora actuală unul dintre reprezentaţii de frunte ai Şcolii ieşene de pictură, şi chiar ai direcţiei naţionale a artei contemporane.

Cu o tehnică desăvârşită, exersată în special prin lucrul în aer liber, „la peisaj”, cum se spune, modest şi tenace, Mihai Coţovanu bate drumurile ţării, şi chiar ale străinătăţii, în căutarea unor spaţii plastice care să-i „vorbească” şi care parcă „îl trag de mânecă”, să le imortalizeze. Când le descoperă, îşi instalează scăunelul năpârlit de vechile vopsele, deschide şevaletul uzat şi zăboveşte în faţa lor, imaginând poveşti, întâmplări, stări de spirit, toate transpuse în tablouri peste care se aşterne o lumină misterioasă, transcendentă. Se poate spune că, între artiştii contemporani, Mihai Coţovanu este unul dintre puţinii care „spun o poveste” prin arta lor. Între pictor şi „peisaj” intervine ceea ce s-ar numi „spiritul locului”, ce dă cadenţă şi expresie artei.

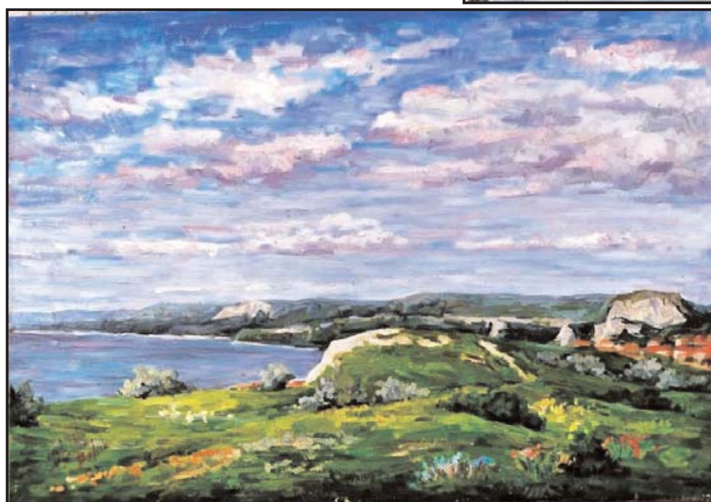

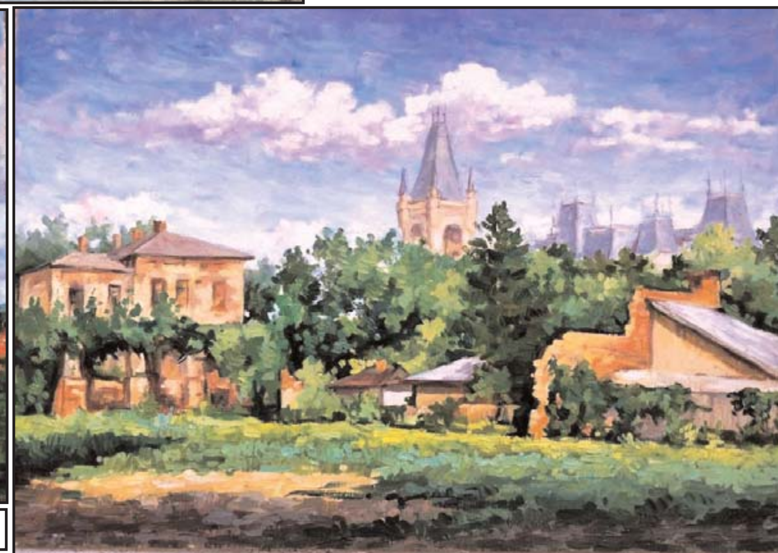

Născut la nici 30 de kilometri de Cucuteni, cea mai veche civilizaţie recunoscută din spaţiul european, Mihai Coţovanu trăieşte intens sentimentul sacrificiului şi al dăruirii prin artă. „Moştenirea mea genetică şi culturală m-a consacrat ca artist”, obişnuieşte adesea să le spună celor interesaţi de creaţia sa, fără a uita să-i dea drept exemplu pe antecesorii săi consangvini, unchiul său Constantin Vârtej, cunoscut publicist interbelic, autor al unui volum intitulat *Probleme de stilistică literară,* dar şi pe truditorii anonimi ai pământului, care i-au transmis, atavic, „smerenia de a fi” în faţa naturii.

Artist neoimpresionist, străbătut de fiorul redescoperirii, a ceea ce Eminescu numea „Şi pătruns de sine însuşi, odihnea cel nepătruns”, Mihai Coţovanu îşi caută propria identitate dincolo de realitate, într-un trecut fluid, ca sângele strămoşilor. De aceea, tablourile sale, aparent moderne, au un aer transcendent. Ele nu sunt neapărat imagini ale prezentului, ci frânturi de gând, proiecţii identitare ale unei istorii purtate în sânge, ca o pecete unică a neamului.

Într-un an sângeros, când războiul bate insistent la uşa românului, Mihai Coţovanu s-a refugiat, cu şevalet cu tot, pe malul Nistrului, ca să simtă mai de aproape fiorul românităţii. Şi nu întâmplător, tabloul pictat pe malurile calcaroase ale fluviului, nu departe de Peştera Sfântului Antonie, cel ce va întemeia, mai târziu, Mănăstirea Lavra Pecerska, de la Kiev, ne transmite şi un avertisment. Ceea ce se întâmplă azi în Ucraina, ar putea fi doar începutul. Numai Dumnezeu şi sfinţii săi, ale căror oase odihnesc în peşterile de pe malul Nistrului, ştiu ce ne aşteaptă. Pictorul poate doar anticipa, premonitor: fără identitate, nu e pace, fără Dumnezeu, nu e armonie!

Număr ilustrat cu lucrări de Mihai Coţovanu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Ion COJA – lingvist, Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Corina VLAD DIACONESCU – profesor, Bucureşti
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Ionel NECULA – scriitor, Tecuci
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Petre CICHIRDAN – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeş
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Lia-Maria ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Mihai SPORIŞ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti